

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra Archeologie

**Obléhací tábory a doklady dobývání šlechtických sídel
ve středověku. Se zaměřením na východní Čechy.**

Diplomová práce

Autor: Matěj Kopecký
Studijní program: N7109 Historické vědy
Studijní obor: Archeologie
Vedoucí práce: Mgr. Pavel Drnovský

Hradec Králové

2016

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: Matěj Kopecký

Studijní program: N7109 Historické vědy

Studijní obor: Archeologie

Název závěrečné práce: **Obléhací tábory a doklady dobývání šlechtických sídel ve středověku. Se zaměřením na východní Čechy.**

Název závěrečné práce AJ: *Siege camps and documents of conquest of aristocratic residences in the Middle Ages. With a focus on Eastern Bohemia.*

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je vytvořit ucelený soupis hmotných pozůstatků po dobývání feudálních sídel ve vrcholném středověku na území dnešních Čech.

Metody zpracování: Práce s odbornou literaturou.

Literatura:

- *Richterová, J. 2003: Obléhání středověkých pevností. Diplomová práce FFUK Praha.*
- *Meduna, P. 1986: Komplexy přechodných vojenských objektů ve středověkých Čechách. Diplomová práce FFUK Praha.*

Garantující pracoviště: Katedra archeologie, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Drnovský

Anotace

KOPECKÝ, MATĚJ. Oblézací tábory a doklady dobývání šlechtických sídel ve středověku. Se zaměřením na východní Čechy. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015. Diplomová práce.

Diplomová práce se bude zabývat hmotnými pozůstatky po dobývání středověkých opevněných šlechtických sídel v Čechách. V první fázi práce se autor zaměří na obecnou charakteristiku a celkové dějiny archeologického bádání oblézacích táborů. V druhé části budou prezentovány nejvýznamnější archeologické výzkumy zájmových lokalit v Čechách, přičemž bude brán největší zřetel na archeologické hledisko. Závěrečná část bude věnována podrobnému popisu ve formě sestavení katalogu s příslušnými archeologickými údaji oblézacích táborů se zaměřením výhradně na východní Čechy.

Klíčová slova: tábor, hrad, obléhání, středověk

Annotation

KOPECKÝ, MATĚJ. Siege camps and excavation documents aristocratic residences in the Middle Ages. With a focus on eastern Bohemia. Hradec Kralove: Faculty of Arts, University of Hradec Kralove, 2015. Thesis.

The thesis will deal with the material remains after conquering medieval fortified aristocratic residences in Bohemia. In the first phase of work, the author focuses on general characteristics and overall history of archaeological research siege camps. The second part will present the most significant archaeological excavations sites of interest in the Czech Republic, taking into account the greatest archaeological point of view. The final part will be devoted to a detailed description in the form of a compilation of the catalog with the appropriate archaeological data siege camps will focus exclusively on the eastern Bohemia.

Keywords: camp, castle, siege, medieval

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval (pod vedením vedoucího diplomové práce) samostatně a uvedl jsem veškeré použité prameny a odbornou literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

V této části bych rád na prvním místě poděkoval vedoucímu práce Mgr. Pavlu Drnovskému. Za výběr tématu, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu psaní věnoval. Děkuji také kolegovi Bc. Filipu Kovářovi za poskytnutí značné části použité literatury. Nesmím zapomenout ani na své rodiče, kterým děkuji za morální podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod.....	1
1 Vymezení základních pojmů	2
1.1 Zbraně oblétatelů	2
1.1.1 Oblézací zbraně – mechanické aktivní stroje	2
1.1.1.1 Zbraně torzní	2
1.1.1.2 Zbraně vahadlové	3
1.1.2 Oblézací zbraně – palné zbraně	5
1.1.2.1 Děla s jedním střelcem	5
1.1.2.1.1 Tarasnice	5
1.1.2.1.2 Rychlice.....	6
1.1.2.2 Velká děla	7
1.1.2.2.1 Houfnice.....	7
1.1.2.2.2 Bombardy.....	8
1.2 Oblézací tábory.....	9
1.2.1 Rozdělení	9
1.2.2 Poloha	10
1.2.3 Podoba	10
1.2.3.1 Objekty spojené s ubytováním	10
1.2.3.2 Fortifikace.....	11
1.2.3.3 Postavení oblézacích zbraní	12
2 Dějiny bádání a současný stav studia oblézacích táborů v Čechách	13
2.1 Dějiny bádání o oblézacích táborech v Čechách	13

2.2	Současný stav studia o obléhacích táborech v Čechách s dodatkem k situaci na Moravě a v zahraničí	14
2.2.1	Seznam obléhacích táborů v Čechách	15
2.2.1.1	Bechyně	15
2.2.1.2	Český Šternberk.....	17
2.2.1.3	Grabštejn.....	19
2.2.1.4	Hus.....	21
2.2.1.5	Kalich	22
2.2.1.6	Karlštejn	25
2.2.1.7	Konopiště.....	28
2.2.1.8	Lopata	31
2.2.1.9	Nový hrad u Kunratic	34
2.2.1.10	Ostromeč.....	38
2.2.1.11	Perštejn	41
2.2.1.12	Příběnice	43
2.2.1.13	Sion.....	45
2.2.1.14	Stará Dubá	53
2.2.1.15	Zbořený Kostelec.....	54
2.2.1.16	Zlenice	57
2.2.1.17	Zvíkov.....	58
2.2.2	Situace k obléhacím táborům na Moravě	61
2.2.2.1	Corštejn.....	62
2.2.2.2	Holoubek	63
2.2.2.3	Lukov.....	63

2.2.2.4	Nový Hrad u Adamova.....	64
2.2.2.5	Rokštejn.....	65
2.2.2.6	Skály u Jimramova	66
2.2.3	Situace k obléhacím táborům v zahraničí.....	67
2.2.3.1	Hohenstein.....	67
2.2.3.2	Hardenberg	67
2.2.3.3	Čabrad'	67
3	Současný stav studia o obléhacích táborech ve východních Čechách.....	68
3.1	Seznam lokalit s dochovanými relikty v terénu.....	68
3.1.1	Lichnice	68
3.1.2	Nový Hrad u Skuhrova / Klečkov.....	73
3.1.3	Velký Vřešťov	77
3.1.4	Vízmburk	80
3.2	Analýza obléhaných lokalit na základě písemných pramenů	81
3.2.1	Doba předhusitská.....	83
3.2.2	Doba husitských válek	83
3.2.3	Doba pohusitská.....	85
3.2.4	Doba třicetileté války.....	86
3.3	Lokality s hypotetickými zbytky po obléhacích táborech	87
3.3.1	Adršpach	88
3.3.2	Bradlec	89
3.3.3	Červená hora	91
3.3.4	Hrubá Skála.....	92
3.3.5	Lacembok.....	95

3.3.6	Lanšperk.....	98
3.3.7	Ronov nad Sázavou	100
3.3.8	Rotštejn	103
3.3.9	Rychmberk.....	104
3.3.10	Rychmburk.....	106
3.3.11	Skály	107
3.3.12	Sokolov	109
3.3.13	Výsledky analýzy.....	110
	Závěr	110
	Seznam použité literatury	112
	Ostatní použité zdroje	122
	Přílohy.....	123

Úvod

Cílem předložené diplomové práce je zpracování a vyhodnocení situace obléhacích táborů u feudálních sídel v Čechách.

Na území Čech evidujeme celkem 137 případů obléhání. Pouze na 21 lokalitách se nachází pozůstatky v terénu, které můžeme výhradně spojit s obléhacím táborem, což je pouhých 10 % archeologicky potvrzených případů zmíněných v písemných pramenech. Důvodem výstavby obléhacích táborů byla potřeba zázemí pro útočící vojsko u každého dlouhodobého obléhání ve vrcholném a pozdním středověku. Dochované terénní relikty se tak stávají důležitými nositeli informací o podobě těchto areálů, včetně osvětlení průběhu obléhání samotného. V některých případech se archeologie a historie dostávají na tenký led.

Svou práci jsem rozdělil na tři části. První část si klade za cíl seznámit se s předloženou problematikou a vysvětlit základní pojmy. Soustředí se na informace o obléhacích zbraních, podobě a objasnění jednotlivých komponent tábora. Druhý oddíl obsahuje rozsáhlý výčet jednotlivých lokalit v Čechách, které představují ucelenou sondu do této složité problematiky. U každé lokality je zmíněna stručná historie a stavební vývoj daného feudálního sídla, průběh obléhání a nakonec podoba samotných reliktnů. Kapitola je zakončena stavem studia o obléhacích táborech na Moravě a v nejbližším zahraničí. Těžiště této diplomové práce se skládá z kapitoly věnované východním Čechám, které zůstávají stranou zájmu většiny badatelů. Zmíněný úsek je složen z výčtu a popisu jednotlivých lokalit s následnou analýzou obléhacích akcí na základě písemných pramenů. Výsledkem je 12 hypotetických lokalit, u kterých můžeme předpokládat existenci obléhacího tábora. Součástí zmíněných lokalit je i zcela nový objev reliktnů po obléhacím táboře na předpolí hradu Lacembok u Ledče nad Sázavou.

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Zbraně obléhatelů

Tato kapitola pojednává o zbraních používaných během obléhání ve vrcholném a pozdním středověku. Cílem této kapitoly není vypsát všechny možné druhy zbraní, ale popsat ty nejdůležitější, které mohly sehrát významnou roli při ovládnutí hradu.

Obléhací zbraně mohou být rozděleny podle několika kritérií. Primárně se dělí na zbraně: aktivní a pasivní. Jako aktivní lze označit mechanická a palná militaria, za pasivní lze označit různé pohyblivé štíty, jako například útočné věže nebo beranidla. K popisu vývoje zbraní a jejich morfologických vlastností lze využít vedle historických pramenů i ikonografické prameny (*Koscelník 2010, 12; Durdík 1953, 175 - 177; Klučina 2004, 30, 437; Wágner 2006*).

1.1.1 Obléhací zbraně – mechanické aktivní stroje

Mechanická zbraň je střelné zařízení, u kterého je funkce odvozena od okamžitého uvolnění mechanické energie. Potřebnou sílu lze získat buď z pružnosti materiálu nebo pomocí páky, převodů lan a odstředivé síly (*Koscelník 2010, 13; Wágner – Drobná – Durdík 1956, 78; Klučina 2004, 136 - 140*).

1.1.1.1 Zbraně torzní

Torzní zbraně fungují na principu energie vzniklé ze zkrouceného materiálu, nejčastěji šlach nebo lidských vlasů. Tato energie byla přenesena do ramene stroje, které posléze vystřelilo přímo nebo pomocí tětiny projektil (*Klučina 2004, 146*).

Torzní stroje lze rozdělit na jednoramenné a dvouramenné. Mezi charakteristického zástupce tohoto druhu patří balista. Balista měla podobu velké kuše umístěné na dřevěné lóži s maximálním dostřelem 900 – 1 000 m (*Klučina 2004, 146*). Balista byla schopna střílet téměř 1 m dlouhé šípy, které vážily 2 – 5 kg (*Koscelník 2010, 14 - 15; Faktor 1995, 57 - 58*).

1.1.1.2 Zbraně vahadlové

Nejčastěji používaným a zároveň nejnákladnějším obléhacím strojem vrcholného středověku byl velký prak nebo tzv. trebuchet. Praky fungují na principu dvojzvrtné páky. Při natažené poloze shromažďuje prak energii v protizávaží. V historických pramenech je doloženo, že prak mohl být poháněn i lidskou silou. Nicméně základní princip zůstává a platí. Při spuštění padá protizávaží dolů a druhý konec ramene naopak nahoru. Rameno, které směřuje vzhůru, s sebou táhne smyčku a vak s projektilem. Smyčka, připevněná k jednomu konci ramene, při tomto pohybu opíše oblouk a ve vhodný moment se uvolní a otevře vak s projektilem. Takový moment nastává, jakmile se protizávaží dostane na samé dno a přeneše svou pohybovou energii do projektilu.

Účinnost trebuchetů závisela na hmotnosti protiváhy a nastavení vlastního stroje (*Koscelník 2010*, 16, 18, 22; *Klučina 2004*, 141 - 145). Obecně platí, že projektil vystřelený z vahadlového praku měl bořící účinky, které byly schopny strhnout ohoz nebo menší věž. Míra destrukce potom závisela na rychlosti vystřeleného projektilu, což je přímo úměrné váze proti závaží. Takto mohly menší projektily, letící dostatečnou rychlostí, napáchat mnohem větší škody, než mohutné kusy kamene letícího pomalu (*Wagner – Drobná – Durdík 1956*, 79).

Poloha ležení trebuchetů hrála také zásadní roli. Projektily střílející nahoru do kopce měly kinetickou energii menší, než ty samé projektily, vrhané stejnou silou z kopce. Důvodem je gravitační síla, která spolu se silou kinetickou zvyšovala rychlost. Dalším faktorem pro vhodné umístění vahadlových praků spočívá v jejich dostřelu. Celkově se v literatuře uvádí dostřel trebuchetů okolo 300 m (*Koscelník 2010*, 17). V historických pramenech se nachází i vzdálenosti delší, které se pohybují v rozmezí od 300 – 500 m. Archeologickými výzkumy doložené ležení těchto obléhacích zařízení se nachází v rozmezí 100 – 500 m od hradu (*Klučina – Krajíc 2004*, 136 - 144, 26 - 27).

Důležitou roli hrála také kalibrace trebuchetů, která se prováděla již při jejich sestavování. Pro přesnou kalibraci stroje byla důležitá vodorovná plocha, na které

stál samotný trebuchet. Archeologii potvrzené plošiny pro umístění praků byly buď uměle nasypané, nebo naopak vyhloubené. Platí však, že uměle vytvořené plošiny měly pravoúhlý tvar, kdy jejich delší strana byla orientována směrem k ostřelovanému místu (*Koscelník 2010b*, 85; *Meduna 1994*, 246; *Teplý 2007*, 465; *Kypta – Podliska 2014*, 618 - 620). Přesnost dostřelu projektilu se dala korigovat i zkracováním smyčky, která držela samotný vak s projektilem. Pokud byl prak dobře seřízen a panovalo bezvětří, pohybovala se jeho odchylka po sobě jdoucích hodech na 50 cm (*Saimre 2006*, 71 - 72). S takovouto přesností můžeme bezpochyby hovořit o cíleném ostřelování. Počet trebuchetů při obléhání hradu nebyl příliš veliký. Například při oblehání Karlštejna bylo využito pěti z nich. Nutno si uvědomit, že jeden trebuchet byl schopný i díky výše zmíněnému cílenému ostřelování napáchat obráncům nemalé škody (*Koscelník 2010b*, 21 - 22).

Náročný byl (i včetně finanční stránky) přesun těchto rozměrných strojů. Proto byly stroje převáženy v rozloženém stavu. Zprávu o přesunu „dřevěných praků“ v rozloženém stavu nám podávají například zprávy o válečné akci u hradu Skála (*Drobná – Durdík – Wagner 1956*, 80). Rozměry se pohybovaly mezi 5 – 7 m na výšku a 12 – 18 m na šířku ramene (*Klučina 2004*, 141 - 145). Projektily, používané jako munice k vrhání, byly v dřívější většině kamenné koule (*Faktor 1995*, 56 - 57; *Varhaník 2002*, 125 - 138). Mezi doložené výjimky se dá zařadit vrhání různých mršín, soudků s rozkládajícími se zbytky, fekáliemi nebo močovinou. Podobný případ byl doložen při dobývání Karlštejna (*Koscelník 2010b*, 23; *Durdík 2000*, 64).

Tvary a velikosti kamenných projektilů byly velice variabilní. Obecně ale platí, že velikost projektilu, primárně určeného pro vrhání se pohybovala kolem 50 cm a jeho tvar měl podobu hrubě otesané koule (*Koscelník 2010*, 23 - 24; *Faktor 1995*, 55). Naopak munice u děla byla v podobě hladkých a dokonalých koulí. Aby daný projektil splňoval veškerá kritéria pro použití střelby, musel být vyhotoven z předem určených druhů hornin. V mnoha případech lze usuzovat, že se takový materiál nacházel v místě obléhání (*Kypta – Richterová 2003a*, 119). Výjimku tvoří například hrad Lopata, kde byl při obléhání nalezen a potvrzen mate-

riál projektilů přivezený z určité vzdálenosti (*Meduna 1984*, 124 - 125). Z nalezených projektilů jich je nejvíce vyrobeno z pískovce, křemene, opuky a říčních valounů (*Novobilský 2008*, 86).

Vývoj mechanických zbraní upadá se sklonkem 15. století, kdy se začíná masivně využívat palných zbraní. Trebuchety se však uplatnily i v období husitských válek. V druhé polovině 15. století se dají považovat vahadlové praky za zastaralé a jejich vývoj postupně upadá (*Koscelník 2010*, 24).

1.1.2 Obléhací zbraně – palné zbraně

Vedle zbraní mechanických patří do aktivní složky i zbraně palné. Používání palných zbraní s počátkem 15. století přineslo změnu v taktice dobývání hradů (*Durdík 2000*, 58). Efektivitu palných zbraní a jejich sílu ovlivňuje složení střelného prachu. Nejsilnější složení se používalo pro ručnice a nejslabší pro bombardy, u kterých hrozilo při neúměrné síle jejich roztržení. To jistě souvisí i s poměrně častou obnovou použitého arzenálu (*Contamine 2004*, 234 - 235). Nejpozději od poloviny 14. století se v českém prostředí začíná hojně využívat pušek a děl, jejichž rozvoj graduje v následujícím století (*Koscelník 2010*, 25 - 26; *Drobná – Durdík – Wagner 1956*, 82). Celek palných zbraní se dá rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří děla s jedním střelcem (střední ráže) a druhý celek jsou velká děla (*Klučina 2004*, 55).

1.1.2.1 Děla s jedním střelcem

1.1.2.1.1 Tarasnice

Tarasnice byla děla určená pro přímou střelbu (*Durdík 1955*, 69 - 70). Měly značně dlouhou hlaveň a malou ráži. Kovány byly z ocelových pásů, svíraných příčné kruhy. Hlaveň byla upevněna do tarasu (dřevěného podstavce). Jako munici bylo pro tuto zbraň zvoleno původně kamení, avšak za husitských válek se již běžně používaly ocelové projektily s dostřelem kolem 250 – 300 m (*Durdík 1954*, 69 - 70; *Klučina 2004*, 457; *Wagner – Drobná – Durdík 1956*, 86).

1.1.2.1.2 Rychlice

Rychlice vycházela ze zkušeností husitů a z jejich četných inovací v organizaci, taktice i technice. Byla nabíjena komorou oddělenou od vlastní hlavně. Komora byla opatřena rukojetí, proto se dala snadno vyjmout a nahradit novou. Obsluha zbraně potom mohla mít v zásobě připraveno hned několik takovýchto již nabí-
tých komor. Hlavní výhodou bylo, že pokud si obsluha vše do samostatných ko-
mor dostatečně připravila, mohla být rapidně zvýšena kadence palby v porovnání
s „běžnými“ děly, které byly nabíjeny zepředu. Celý proces vypadal tak, že plně
nabitou komoru stačilo vložit do nabíjecí komory na konci hlavně, vzít dřevěný
klín a s pomocí palice komoru utěsnit, aby energie výstřelu šla dopředu a nikoliv
do stran v prostoru mezi komorou a hlavní (*Macoun 2007, 78 - 82*). Nicméně i tak
se nedokázala komora dostatečně utěsnit a stále docházelo k vysokému úniku
energie. Tento únik způsoboval rapidní snížení dostřelu a průraznosti. Z tohoto
praktického důvodu rychlice poměrně brzy mizí.

Kadence rychlic byla v porovnání s ostatními děly nesrovnatelná. Pro příklad
uvádím kadence palných zbraní při dobývání Karlštejna (*Sedláček 1889, 47*).
U klasického „hrubého kusu“ byla pozorována kadence 7 ran za den, naproti tomu
u rychlice celých 30 ran. Na druhou stranu častá střelba měla za následek únavu
materiálu hlavně a její následné roztržení. Kvalita a zpracování kovového materiá-
lu v 15. století byla nevalné kvality. Co se vlastního použití týče, svou ráží rychli-
ce nemohla udělat proti kamenným hradbám žádných velkých škod, protože
o přesnosti střelby na dobře ukrytého obránce to bylo více než diskutabilní, proti
zdem ji bylo úplně zbytečné používat. Pokud se ale použila proti nepříteli, který
v té době běžně útočil v sevřených šicích, tak i zásah jediného těžce vyzbrojeného
a opancéřovaného rytíře na koni, znamenal jeho pád a následný pád těch, kteří jeli
za ním. Pokud pak byla obsluha dostatečně zručná a rychlá, mohlo z „rychlice“
vypálit i vícekrát během doby, než nepřátelská těžká jízda překonala vzdálenost
pár set metrů. Pro lepší manipulaci byla „rychlice“ umístěna na mobilním dřevě-
ném podvozku opatřeném koly. Jednalo se tak de facto o polní dělo (*Durdík 1955,*
72). V bojové akci se pak umísťovala do prostoru mezi obrněnými vozy.

V případě přepravy mohla být kovová hlaveň sejmuta a vezena na voze zvlášť. V akci pak byla na lafetu přivázána silnými provazy.

Dalším specifikem této malé „rychlice“ byla její relativní výrobní a finanční dostupnost. České země měli v době pozvolného rozvoje palných zbraní výrazné zastoupení výrobců, kteří takové kusy byli schopni vyrábět. Tradičně byla výroba zastoupena v bohatých městech jako například Staré Město Pražské, Jihlava, Brno a Znojmo. S vybudováním husitského Tábora se četní zbrojíři přemístili právě do tohoto města a to především ve 20. a 30. letech 15. století. Samotná výroba hlavně, pak probíhala procesem kování z jednoho plátu kovu. Takto se hlavně vyráběly až do konce 15. století a některé kusy najdeme i počátkem století následujícího. Zbraně většího průměru se vyráběly kováním z podélných plátů, které byly navíc zesíleny příčnými prstenci – to aby se hlaveň při výstřelu neroztrhla. Nicméně zbraně menšího průměru, jako tato popisovaná „rychlice“, se již na přelomu 14. a 15. století mohly vyrábět odléváním principiálně stejným, jako když se odlévaly zvony. Odlitek pak byl kladivý a rydly dopracován do konečné podoby (*Durdík 1955, 72*).

1.1.2.2 Velká děla

1.1.2.2.1 Houfnice

Houfnice byly nejrozšířenějším typem husitských polních děl. Jejich název byl odvozen od častého používání v houfech. Hlaveň zbraně byla mnohem kratší než u tarasnice a ráže se pohybovala mezi 150 – 250 mm. Používaným střelivem byly kamenné koule s dostřelem 350 – 500 m (*Durdík 1955, 86 - 88; Wagner – Drobna – Durdík 1956, 86*). Při střelbě z houfnic je již ve 30. letech 15. století doloženo nabíjení zbraně několika drobnějšími projektily na jeden výstřel, tzv. kartáčová střela. Značný rozptyl projektilů zefektivnil palbu houfnic zejména v boji proti nepříteli sešikovanému v hustých řadách. Mohutnost těchto zbraní vyžadovala umístění na mobilní dvoukolé lafety, které umožňovaly větší rychlost při přesunu a větší pohyblivost. Hlaveň byla upevněna železnými pásy v dřevěném ložišti.

Toto lože vybíhalo dozadu, kde se měnilo ve stvol s otvorem, na který se nasadil rožec (*Durdík 1954*, 70 - 71; *Klučina 2004*, 457).

1.1.2.2 Bombardy

Bombardy, někdy také nazývané jako „velké pušky“, jsou kovaná, těžká a obrovská děla, která mohou vážit i několik tun. Jednalo se o tak silné zbraně, že některé z nich měly i svůj vlastní název. V historických pramenech jsou zmíněna jména jako Pražka, Jaroměřka nebo Trubačka (*Sedláček 1889*, 47; *Wagner – Drobná – Durdík 1956*, 85). Konstrukce zbraně se velmi blížila houfnici. Šlo o zbraň s užší komorou a širokou, nejčastěji velmi krátkou hlavní. Užívalo se jich jako bořícího prostředku proti hradbám, což znamenalo přiblížení na krátkou vzdálenost. Proto se pro ochranu před palbou protivníka stavěly ochranné dřevěné konstrukce, které byly při výstřelu zvedány a po něm spuštěny. Bombardy mívaly obvyklou ráži až 85 cm a účinný dostřel se pohyboval kolem 500 m (*Durdík 1954*, 47 - 48). Jejich primární nevýhodou bylo, že byly velmi nepohyblivé a vyžadovaly zvláštní zacházení a zařízení. Těžké bombardy se kladly na dřevěné stacionární nebo dvoukolové lafety, které částečně zamezovaly zpětnému rázu. Tyto lafety se pravděpodobně musely částečně zakopávat nebo zajistit v zadní části soustavou trámů a kolíků (*Durdík 1955*, 73). K představě o zvláštním zacházení uvádím jako příklad průběh a náročnost přesunu bombardy. Ochranný taras, který taktéž patřil k výbavě, byl rozložen na 3 vozy, každý po páru koní. Lafetu, na níž mělo být dělo uloženo, táhlo 15 koní. K výbavě patřil ještě rumpál, kterým se dělo osazovalo na lafetu. Ten byl na jednom voze taženým čtyřspřežím. Zároveň se dopravovalo 11 kamenných koulí na čtyřech vozech se čtyřspřežím. Na dalším voze jelo 8 pacholků oděných ve zbroji, kteří měli dělo obsluhovat. Na jednom voze byl naložen střelný prach. Celý konvoj uzavíral vůz s čtyřspřežím, který vezl zavazadla puškaře, motyky, rýče a špice (*Toman 1898*, 155 - 156; *Koscelník 2010*, 31).

Podoba ležení bombard není příliš známá. V drtivé většině případů se jedná o zahloubené plošiny v místě, kde je přerušeno opevnění tábora. Před ústím zbra-

ně se muselo nacházet dostatečné místo k obsluze, která obsahovala vyčištění a naplnění zbraně několika desítkami kilogramů střelného prachu. Projektily bombard byly mohutné kamenné koule o velikosti 50 cm a pro jejich váhu je nemohl zvednout jediný člověk (*Koscelník 2010*, 31 - 32).

1.2 Obléhací tábory

Obléhací tábor tvořil zázemí pro útočící vojsko u každé dlouhodobé obléhací akce. O podobě vojenských obléhacích táborů mají dobrou vypovídací hodnotu historicko-ikonografické prameny. Nejedná se však o zobrazení situací v Českém království (*Klučina 2004*, 437, 441 - 445). Největší nositelkou informací o obléhacích táborech je archeologie. Cílem této kapitoly je vymezení pojmu „obléhací tábor“ v několika následujících bodech na základě archeologických dokladů.

1.2.1 Rozdělení

Komplexy, spojené s obléháním hradních areálů, se dají primárně rozdělit do dvou období, kdy byly vystavěny. První skupinu tvoří obléhací tábory z husitských válek, pro které je charakteristická absence vymezeného stanoviště pro velitele a typické valové opevnění zpevněné palisádou (*Drobná 1953; Kypta – Podliska 2014*). Druhou skupinou jsou tábory z období vlády krále Jiřího z Poděbrad, které jsou typické vymezeným stanovištěm velitele vojska. Takové tábory jsou známé například u hradů Konopiště, Zbořený Kostelec, Stará Dubá (*Záruba 2004, 2010; Meduna 1994; Durdík 1980; Jánská 1965*).

Druhé rozdělení vytvořil Milan Novobilský, který určil čtyři kategorie táborů na základě archeologických dokladů. V první skupině jsou zastoupeny tábory bez vnějšího opevnění, druhou kategorií tvoří tábory opevněné valy a příkopy. Poslední dvě skupiny jsou opevněné tábory s pevností velitele a neopevněné tábory s opevněnou pevností velitele (*Novobilský 2008*, 32, 109).

1.2.2 Poloha

Objekty tábora nejčastěji zaujaly výhodné místo s výhledem na hrad. Jedná se o odvrácené strany kopců, hřebeny ostrožny nebo vrcholy protilehlých kopců. Naopak postavení zbraní bylo umístěno na protilehlém svahu s co nejmenším převýšením vůči hradu. Drtivá většina obláhatelů preferovala rovinu nebo mírný svah. Rozloha opevnění táborů se pohybuje mezi 0,5 – 3,5 ha (*Meduna 1994*, 244; *Koscelník 2010*, 58).

1.2.3 Podoba

Celý systém oblácatího tábora se skládal z tří hlavních složek. První složku tvoří seskupení staveb spojené s ubytováním, každodenním provozem a sklady zásob. Další kategorii představují polohy postavení oblácatích strojů, palných zbraní a sklady munice. Mezi poslední část můžeme zařadit fortifikaci, podkopy nebo zákopy (*Mazáčková 2012*, 457).

1.2.3.1 Objekty spojené s ubytováním

Objekty spojené s ubytováním se vyskytují v podobě pravidelně uspořádaných pozůstatků po zahloubených objektech, které lze na základě dosud získaného a zpracovaného materiálu rozdělit podle jejich tvaru na pravoúhlé, kruhové, oválné, jedno i více prostorové (*Novobilský 2008*, 32, 109). Nápovědu k podobě obytných zařízení ve středověku nám podávají výsledky výzkumu Nového Hradu u Kunratic, kde bylo doloženo obydlí útočníků v podobě chat podobným zemnicím (*Drobná 1953*, 199 - 200; *Kypta – Podliska 2014*, 621). V jiných případech se staly příbytkem vojska stany (*Drobná 1953*, 198; *Toman 1898*, 456 - 457). Dalšími důležitými stavbami pro každodenní chod uvnitř oblácatího stanoviště byly dílny na zpracování dřeva, kovárny, kamenické dílny, kuchyně a sklepy. Dílny pro zpracování dřeva měly primární úkol zpracovat dřevo pro konstrukci opevnění, trebuchetů nebo speciálních lafet pro palné zbraně. Kovárny měly zase zajistit vhodné okování koní, opravu zbroje nebo zbraní (*Meduna 1994*, 246). Kovárna byla například doložena Zoroslavou Drobnou před Novým hradem u Kunratic

(*Drobná 1953, 199*). V neposlední řadě i kamenické dílny sehrály důležitou roli, především ve výrobě projektilů pro obléhací zbraně. Jedna kamenická dílna je doložena jako součást obléhacího tábora v Kostelci nad Sázavou (*Meduna 1984, 125; Richterová 2003, 21*). Petr Meduna dokládá existenci záchodů, heren a krčem (*Meduna 1994, 247*). Nedílnou součástí obléhacích komplexů v druhé polovině 15. století jsou i samostatně stojící opevněné objekty relativně malé rozlohy. Jedná se o tvarově a velikostně odlišnou skupinu objektů, které souvisejí s hierarchizací vojska obléhatelů. Jako přijatelná se jeví hypotéza, že tyto ohrazené útvary představují stanoviště velitele vojska útočníků (*Meduna 1994, 244; Kypta – Podliska 2014, 621*). V takovém případě však pro jejich umístění platí stejná pravidla, jako pro obléhací tábory. Vybavení těchto pevností je na poměry obléhacích táborů luxusní (*Meduna 1994, 247*). Například v jedné z pevnůstek u Velkého Vřešťova byly vedle keramiky nalezeny keramické kachle, dokládající přítomnost otopného zařízení (*Kypta – Richterová 2003, 37 - 40*).

1.2.3.2 Fortifikace

Podoba fortifikace obléhacích táborů se v průběhu svého vývoje ve vrcholném středověku změnila. Obecně platí, že opevnění z období husitských válek tvořil samostatný nebo dvojitý val s příkopem. Koruna valu byla dostatečně široká pro umístění palisády. Dále mohl být val na několika místech vyztužen zemními dělostřeleckými baštami. Součástí fortifikace jsou i přibližovací zákopy tzv. sápy nebo okopy (*Kypta – Richterová 2004b, 117; Drobná 1953, 197; Kypta – Podliska 2014, 624; Richterová 2003*).

Rozdíl v opevňování přichází v mladším období poděbradských válek, kdy na některých lokalitách spojených s obléhacími pracemi se sice také nacházejí zřetelné liniové násypy, které vymezují větší prostor, ale na rozdíl od husitských ležení postrádají mohutnost a flankovací prvky (*Durdík 1980; Záruba 2004; Kypta – Podliska 2014, 628*). Jedná se nepochybně o vývojový trend v taktice obléhání (*Kypta – Podliska 2014, 627*).

1.2.3.3 Postavení obléhacích zbraní

Archeologie se snaží dokládat přítomnost a rozšíření obléhacích zbraní pomocí nálezů projektilů a reliktnů po terénních úpravách (*Mazáčková 2012*, 442, 463 - 464). V rámci postavení k umístění zbraní můžeme rozeznat místa pro umístění praků a palných zbraní v okolí hradu. Postavení obléhacích zbraní se nacházelo ve strategických polohách. Nejlepší místo byl přivrácený svah, který umožňoval ostřelování hradu a zároveň kryl zbraně vůči útokům obránců. Další výhodnou polohu naskýtal hřeben ostrožny. Nejméně zastoupená poloha jsou dna údolí. Vzdálenost známých postavení z okolí českých hradů uvádí Petr Koscelník mezi 44 – 277 m, u prakovišť mezi 219 – 536 m. Střední vzdálenost palebných postavení se pohybuje mezi 150 – 300 m (*Koscelník 2010*, 58, *Mazáčková 2012*, 461).

Na území Čech je archeologicky doloženo 12 prakovišť. Pozůstatky se vyskytují ve formě terénních úprav. Často je tvoří plošina, která je zčásti zapuštěna do mírného svahu a zčásti je navršena uměle. Adekvátní umístění pro prak je v přibližné nadmořské výšce jako hrad. Pokud se nachází obléhací stroj níže, než hrad, jedná se o velké znevýhodnění pro obléhatele. Archeologicky doložená prakoviště jsou u hradů Bechyně, Nový Hrad u Kunratic, Karlštejn, Kostelec nad Sázavou, Lopata a Velký Vřešťov (*Mazáčková 2012*, 455; *Meduna 1983*, 119 - 128; *Kypta – Fächerová 2003*, 155; *Kypta – Richterová 2003*, 37 - 40). Relikty po uložení palných zbraní se nacházejí v kumulacích a tvoří tzv. baterie. Tato sdružení mají podobu zahloubeného okopu v místě přerušení liniového ohrazení s delší osou orientovanou k hradu. Další součástí obléhacích prací a ležení zbraní jsou již výše zmíněné příkopy, valy, okopy a různé druhy ohrazení, jako například palisáda nebo polský plot. Archeologicky doložená palebná postavení se nacházejí u hradů Bechyně, Grabštejn, Karlštejn, Kostelec nad Sázavou, Lopata, Sion, Stará Dubá (*Koscelník 2010*, 32; *Kypta – Richterová 2004b*, 285 - 287; *Durdík 1980*, 155; *Jánská 1965*, 220 - 240).

2 Dějiny bádání a současný stav studia obléhacích táborů v Čechách

2.1 Dějiny bádání o obléhacích táborech v Čechách

Zbytky vrcholně středověkých obléhacích prací na našem území jsou spojeny především s dobou husitských a poděbradských válek. Zájem o zprvu čistě historické studium těchto památek můžeme pozorovat již od doby národního obrození (*Durdík – Smetánka 1980*, 7). Z archeologického hlediska už v 1. polovině 20. století. V letech 1953 – 1954 se v pražském Národním muzeu uskutečnila výstava spojená s husitstvím, která přinesla první rozvoj a definice metod výzkumu obléhacích táborů. Vladimír Denkstein se v této době obecně zajímal o lokality spojené s husitskými válkami a možnostmi jejich výzkumu. Doklady po obléhání hradů shrnuje ve své práci z roku 1952, kde mimo jiné uvádí, že archeologie do té doby reliktnům po obléhacích pracích nevěnovala patřičnou pozornost. První systematický výzkum obléhacího tábora uskutečnila v 50. letech 20. století Zoroslava Drobná na hradě krále Václava IV. v pražských Kunraticích (*Denkstein 1952*, 107- 115; *Drobná 1952*, 89 - 106). Pozornost obléhacím táborům věnovali ve svých pracích v 80. letech Tomáš Durdík a Zdeněk Smetánka (*Durdík – Smetánka 1980*, 10).

Komplexně se obléhacím táborům věnoval až v 2. polovině 80. let Petr Meduna, který na základě prospekce vybraných lokalit definoval pojem „militární archeologie“ (*Meduna 1994*, 243). Tento pojem byl úzce spjatý s dobýváním a obléháním hradů. „Militární archeologie“ jsou výrazné charakteristickými úpravami terénu a vzdáleností danou dostřelem zbraní. Dalším znakem podle Petra Meduny je možnost propojování těchto lokalit s psanou historií za předpokladu, že nalezený archeologický inventář je dobře chronologicky citlivý (*Meduna 1984*, 127). Relikty po obléhacích činnostech na několika hradech zaznamenali ve svých dílech z nedávné doby již výše zmíněný Tomáš Durdík, dále Jan Kypta a Jana Richterová (*Durdík 2000*, 47; *Durdík – Smetánka 1980*; *Richterová 2003*; *Kypta – Richterová 2003*; *Kypta – Richterová 2004a*). V poslední době se obléhacími tábo-

ry zabývá Pavel Koscelník, který ve své diplomové práci definoval termín „konfliktní areál“ (*Koscelník 2010*). Se zajímavým názorem přišel Evžen Neústupný, který obléhání hradů přizpůsobil své teorii sídelních areálů. Jeho teorie se opírá o získaný základ z vlastností obléhacích táborů u vybraných českých hradů, jako například Kostelec nad Sázavou, Lopata, Nový hrad u Kunratic, Sion nebo Stará Dubá a následné vytvoření modelu pro predikci obléhacích poloh v okolí hradů pro období husitských a poděbradských válek (*Neústupný 2010*). Tento model je posléze využitelný pro hledání nových lokalit formou terénní prospekce.

Vedle vrcholně a pozdně středověkých táborů z 15. století je značná pozornost věnována také novověkým reliktním po obléhání. Komplexně se o obléhání v novověku zabýval Petr Meduna (*Meduna 1994*). Z třicetileté války jsou známá opevnění u Třebele nebo lokalita Šance u Volar. Do poloviny 18. století, kdy na našem území zuřila sedmiletá válka, je datován vojenský tábor v Nebesích neda-leko Aše, který zkoumal Vladimír Scheufler. Z této lokality pochází keramický soubor, který Vladimír Scheufler zpracoval a datoval do doby existence tábora (*Mazáčková 2012, 454; Scheufler 1990, 67*).

2.2 Současný stav studia o obléhacích táborech v Čechách s dodatkem k situaci na Moravě a v zahraničí

Celkově v Čechách evidujeme 137 případů obléhání. Pouze na 21 lokalitách se nachází pozůstatky v terénu, které můžeme spojit s obléháním. Což je pouhých 10 % archeologicky potvrzených případů obléhání hradů zmíněných v písemných pramenech (*Koscelník 2010, 10*). Spousta reliktních po obléhacích pracích zanikla pozdějšími recentními pracemi. Extrémní případ nastává, kdy máme obléhací tábor zmíněný v písemných pramenech, jako je tomu u obléhání Rýzmburka nebo Starého Herštejna, ale v terénu nejsou dochovány žádné stopy (*Jánský 2010, 345 - 356*). Vysvětlením může být například zánik obléhacích táborů na hradech Hasištejn, Štědrý Hrádek nebo Vimperk, kde byla na reliktech po obléhání vystavěna předsunutá bašta (*Durdík 2002, 95; Menclová 1972, 323 - 324; Durdík – Kašpar 2000, 175 - 181*). Opačný extrém nastává v případech, kdy jsou doloženy

relikty po obléhacích pracích pouze v archeologickém kontextu. Takové situace evidujeme u dvou moravských lokalit, konkrétně u hradu Rokštejn a Skály u Jimramova (*Mazáčková 2012*, 472 - 489; *Belcredi 2012*, 553 - 581). Jediným zástupcem z Čech je obléhací stanoviště u hradu Zlenice (*Durdík – Hložek – Kašpar 2009*, 154). Všechny výše popsané lokality spadají do neklidného období 15. století. Z této skupiny je patrná koncentrace 9 lokalit z období husitských válek. Druhou, početnější koncentrací lokalit (11 lokalit), tvoří období po husitských válkách, zejména pak činnost krále Jiřího z Poděbrad proti jednotě zelenohorské (*viz. Graf č. 1*). Cílem následující kapitoly je přehled o současném stavu studia obléhacích táborů v Čechách s výjimkou východních Čech, kterým bude věnována samostatná kapitola. U každé lokality bude ve stručnosti nastíněna historie, stavební vývoj obléhaného hradu, průběh obléhání zaznamenaný v písemných pramenech a v neposlední řadě celkový popis přílehlého obléhacího tábora ve světle archeologie.

2.2.1 Seznam obléhacích táborů v Čechách

2.2.1.1 Bechyně

Historie

Hrad přestavěný na renesanční zámek se nachází na skalnaté ostrožně na bývalém okrese Tábor. Hrad nad řekou Lužnicí založil roku 1268 král Přemysl Otakar II. Ve 14. století přešel hrad do šlechtických rukou, kdy ho držel rod Šternberků. Za bouřlivého období husitských válek byl hrad obležen a následně dobyt. Po tomto ostřelování byl obnoven a přestavěn na renesanční zámek (*Durdík 2000*, 54 - 56).

Stavební vývoj hradu

Hradní dispozice byla ve 13. století koncipována jako hrad s obvodovou zástavbou (*Durdík 2000*, 55). V průběhu 15. století byl kladen důraz především na zlepšení obranyschopnosti. Čelní část předhradí se dočkala vylepšení fortifikace ve formě polygonálních bastionových bašt. Na přístupové, a tím i útokem nejohrože-

nější straně, byl val upraven na širokou hradbu se střeleckým ochozem navazující na vstupní bránu. Za tímto moderním opevněním se nacházelo rozsáhlé předhradí s množstvím hospodářských budov. Na východní straně poskytoval dostatečné bezpečí strmý skalní sráz nad Lužnicí. Na protější západní straně v areálu dnešního pivovaru se nacházely další tři dělostřelecké bašty. Polookrouhlé bašty se nacházejí i v opevnění jádra hradu nad řekou. První bašta uzavírala příkop mezi druhým předhradím a jádrem a druhá vybíhala z obrysu jádra. Obranu na tomto místě vyztužila i mohutná štítová hradba. Kromě opevnění se dostalo značné pozornosti stavitelů i jádro hradu. Centrální část se stala mnohobokým areálem s téměř zcela zastavěným obvodem (*Durdík 2002*, 11 - 15).

Průběh obléhání

Hrad Bechyně, jako centrum protihusitského odboje, byl obležen po příchodu hejtmana Jana Hvězdy z Vícemilic v polovině roku 1422. Husitům se podařilo nejprve dobýt město, hrad odolal. Bechyně však stále představovala pro husity možné ohrožení hlavní trasy mezi Tábořem a Pískem. Příměří mezi oběma nepřátelými stranami trvalo až do roku 1428 (*Šmahel 1996*, 208). V létě tohoto roku se kolem hradu rozložilo vojsko pod vedením Prokopa Holého a ze čtyř stran byla pevnost ostřelována z děl a praků. Obléhání trvalo až do poloviny října, kdy byl hrad vydán výměnou za volný odchod posádky hradu (*Kypta – Richterová 2003*, 117).

Obléhací tábor

Jeden z nejrozsáhlejších obléhacích táborů tvořil zázemí pro dlouhodobé obléhání a je typický svým specifickým opevněním s absencí velitelské pevnůstky. Jak již bylo výše zmíněno, podle historických pramenů byl hrad ostřelován ze čtyř poloh, kdy dochována je pouze jedna. Nachází se asi 250 m od hradního jádra na nevýrazné ostrožně nad říčkou Smutnou. Tábor dosahuje plochy okolo 3,5 ha a je vymezen lineárním opevněním valů a příkopů. V rozestupech 50 – 60 m se nachází čtverhranné bašty. Val opevnění dosahuje rozměrů, které předpokládá další dřevěnou konstrukci. Na Bechyni je mimo jiné doloženo jak prakoviště, tak i postavení

palných zbraní. V čele tábora byly identifikovány čtyři protáhlé objekty interpretované jako okopy těžkých děl. Součástí byla i baterie chráněná tarasem vůči hradu, tvořená třemi plošinami pro umístění praků. Prakoviště má rozměry 11 x 10 m, 10 x 9 m a 13 x 20 m. V případě Bechyně lze předpokládat dvojici praků instalovaných vedle sebe. Delší strana praku je pak orientována kolmo k hradu. V obléhacím táboře byly nalezeny prakové kamenné projektily o 23 kusech a rozměrech 30 – 40 cm. Zdroj materiálu Jan Kypta považuje za místní. Asi 400 m od hradu bylo také doloženo vojenské ležení tvořené 25 objekty obytného nebo provozního charakteru (*Kypta – Richterová 2003*, 117 - 121).

2.2.1.2 Český Šternberk

Historie

Jeden z nejstarších šlechtických hradů v České republice, který se nachází na úzkém klesajícím hřebeni, sledujícím pravý břeh Sázavy v jihovýchodní části Středních Čech. Hrad založil Zdeslav z Divišova již v první polovině 13. století a jeho potomci hrad drží až doposud. Jako državu Petra Konopišťského ze Šternberka byl hrad v roce 1467 obležen a dobyt vojsky českého krále Jiřího z Poděbrad. Posléze byl obnoven, přestavěn a opatřen adekvátním předsunutým opevněním. Další přestavby se hrad dočkal v polovině 16. století a po skončení třicetileté války (*Heřman 2012*, 8 - 26).

Stavební vývoj hradu

Dispozice hradu byla dvoudílná. Severní předhradí zajišťoval mohutný okrouhlý bergfrit s břitem a jižní stranu čtvercová věž se štítovou hradbou. Při východní straně nad řekou Sázavou na strmé ostrožně stával pravoúhlý palác s kaplí. Český Šternberk měl ve své obranné složce v českém prostředí výjimečné dvě předsunuté dělostřelecké bašty. První z nich, která se nachází na skalce pod hradem, byla vybudována už ve 14. století. Tato čtverhranná věž byla s hradem spojena dlouhou hradbou (*Durdík 2000*, 107 - 108). Trpké zkušenosti z obléhání z roku 1469 přinutily majitele při obnově hradu se zaměřit především na obranu. Jádrem hradu včetně

bergfritu obíhal nově vybudovaný parkán a nároží přehradí, zpevnily dvě podkovité bašty (*Libal 1994, 75 - 88*). Největší nebezpečí pro hrad představoval stoupající hřeben na jižní straně od hradu. Na jeho vrcholu byla proto vybudována samostatně stojící předsunutá bašta opevněná kamennou hradbou. Masivní bateriová polygonální věž na místě staršího obléhacího tábora zabezpečila polohu, odkud hradu hrozilo největší nebezpečí. Vcházelo se do ní šnekovým schodištěm na zadní straně a přízemí obsahovalo pouze válcovou prostor. První patro bylo určeno výhradně těžkým dělům. Ze středové části místnosti se rozbíhaly chodby ukončené střílnami. Místo jedné ze střílen je ukončeno otvorem pro kladku, kterou se vytahovalo lanem dělo. Druhé patro věže bylo roubené, vytápěné a bylo určeno pro střelce z ručnic. Další postavení palných zbraní představuje kachlovými kamny vytápěný srub s plošinou pro dvě těžká děla. Jižní předsunutá bašta vystavěná v roce 1479 patří k našim nejpropracovanějším a nejprogresivnějším stavbám svého druhu (*Durdík – Kašpar 2002, 57 - 62*).

Průběh obléhání

Za období vlády krále Jiřího z Poděbrad sílí odboj domácí šlechty, která je vedena Zdeňkem Konopišťským ze Šternberka. 23. dubna 1467 již stojí vojsko krále Jiřího z Poděbrad a jeho syna Viktorína s Minsteberku před branami hradu. Podle písemných pramenů byla akce ze strany českého krále provedena rychle, včetně přesunu praků a bombard. Dokonale se mu tak podařilo zaskočít hradní posádku. Obléhání hradu bylo svěřeno do rukou Burianu Trčkovi z Lípy. Jako první se obléhatelé zaměřili na patu hradu. Severní věž byla velmi brzy těžce poškozena a spojovací hradba byla podkopána. Hrad byl ostřelován ze dvou stran. Z jižní strany vzdálené 300 m a ze západní, která se nacházela na návrší vzdáleném 220 m. Obléhatelé se následně při systematické střelbě na hradní jádro zaměřili na důležité obranné body jako severní bergfrit, západní bránu a především na hranolovou věž se štítovou hradbou. Koncem srpna 1467 se hradní posádka vzdala z důvodu nedostatku potravin a vody. Hrad byl následně pobořen a 12 let neobýván (*Heřman 2012, 17 - 19*).

Obléhací tábor

Kolem hradu Český Šternberk se podařilo archeologicky doložit dvě polohy s relikty po táboře obléhatelů. Tábory charakteristické svým vymezeným stanovištěm velitele vojska nebyly budovány do pravidelných tvarů, ale a přizpůsobovaly se konkrétní geomorfologické situaci (Heřman 2013, 35). První obléhací tábor byl vybudován na západním návrší v dnešní poloze „Prak“ vzdáleném 300 m od hradního jádra. Na svahu byla uměle navržena plošina pro vrhací prak, která byla společně s obytnými a hospodářskými budovami opatřena systémem dvojitých valů a bránou. V severozápadní části areálu byla valem do tvaru obdélníka vymezena pevnůstka pro velitele (Meduna 1994, 197, 247). Postavení západního prakoviště bylo umístěno v nejkratší linii k hradu a umožňovalo likvidovat severní bergfritovou věž a celé východní obytné průčelí včetně hradní kaple. Kratší střely porušily předhradí a druhou západní hradní bránu. Součástí západního obléhacího stanoviště bylo i předsunuté palebné postavení bombard u spodní severní hranolové věže. Toto ležení vzdálené asi 150 metrů od věže bylo chráněno pouze palisádou. Druhé obléhací stanoviště s prakovištěm se nacházelo na jižním návrší vzdáleném 220 m od hradu a značně převyšující hradní jádro. Polygonální okrasek vymezený dvojicí valů byl velmi podobný tomu západnímu. Rozdíl byl ten, že jižní komplex s plošinou pro prak v jihovýchodní části, neobsahoval žádné stopy vnitřní zástavby (Heřman 2011, 9 - 10; Šimek 1989, 81).

2.2.1.3 Grabštejn

Historie

Vrcholně středověký hrad nacházející se na skalnaté ostrožně v Severních Čechách. První zmínka o Grabštejnu pochází z roku 1256, kdy ho král Přemysl Otakar II. odebral neznámému šlechtici a daroval ho pánům z Donína. V 15. století byl několikrát dobýván. Nakonec zůstal v držení pánů z Donína až do roku 1562, kdy ho koupil Jan Mechl ze Střelic a přestavěl na renesanční zámek (Durdík 2000, 142).

Stavební vývoj hradu

Dispozice středověkého hradu byla dvojdílná. Vlastní jádro hradu mělo lichoběžníkovitý tvar a v jeho čele se volně tyčil okrouhlý bergfrit. Na protější straně se nacházel dvoupatrový plochostropý palác situovaný podél severní hradby. V 15. století přibyla stavba na východní straně s hradbou a nově vybudované předhradí, které se přiložilo k jižnímu boku jádra. Východní strana byla ještě vyztužena rozměrným parkánem a na jihu dvěma dovnitř otevřenými polookrouhlými baštami (*Durdík 2000*, 143).

Průběh obléhání

Jak již bylo výše řečeno, hrad byl několikrát obléhán a dobýván v průběhu 15. století. K prvnímu obléhání došlo v roce 1424, kdy se hrad pokoušelo marně dobýt husitské vojsko. Úspěšně se hrad povedlo dobýt až Mikuláši z Kaišperka v roce 1430, který odsud podnikal loupeživé výpravy do Lužice. Situace se nezlepšila ani po jeho zajetí, kdy se hradu zmocnil Jan Čapek ze Sán, který opět podnikal loupeživé výpravy do okolí. Proto hrad Grabštejn dobylo lužické vojsko. V roce 1437 na hradě sídlil Hlaváč z Donína, který stejně jako jeho předchůdci plenil okolní Lužice. Odvetná akce na sebe nenechala dlouho čekat a lužická města spolu s tamní šlechtou hrad oblehla v letech 1448 a 1450. V roce 1450 se posádka hradu po třech týdnech obléhání vzdala (*Kypta – Richterová 2004*, 285 - 287).

Obléhací tábor

Dochované relikty po obléhacích pracích se nachází na protilehlém severním hřbetu ostrožny s převýšením 2,5 m vůči hradnímu areálu. Plocha tábora dosahuje 0,5 ha a je vymezena mohutným lineárním opevněním tvořené příkopem a valem. Toto opevnění přetíná šíjí hřbetu ostrožny. Mohutnost valu předpokládá existenci dřevěných fortifikačních prvků. Součástí areálu je i samostatně vymezená plošina určená k postavení objektu pro velitele. V okolí této stavby se pak nachází dvojice objektů interpretované jako hospodářské a obytné stavení. V čele opevnění je ve

svahu umístěna baterie tří těžkých palných zbraní mezi dvěma okopy. Baterie míří na bergfrit a na východní část hradu. Zcela unikátní objekt představuje ve značné vzdálenosti umístěná pevnůstka, jejíž funkci badatelé uvažují jako o strážním objektu, který měl zamezit přísunu zásob do hradu (*Kypta – Richterová 2004*, 287 - 289).

2.2.1.4 Hus

Historie

Zříceniny hradu Hus leží na skalnaté ostrožně obtékané řekou Blanici jižně od Prachatic. Za stavitele hradu jsou považováni páni z Janovic, kterým přidelil povolení král Jan Lucemburský. Po smrti pánů z Janovic se stal hrad čistě královskou državou a majitelé se zde střídali až do roku 1439, kdy se hradu zmocnil loupeživý rytíř Habart Lopata z Hrádku (*Durdík 2000*, 202 - 203). V roce 1441 byl Habart Lopata z Hrádku prohlášen za škůdce a hrad oblehlo vojsko pod vedením tří šlechticů – Jana Sedleckého z Prachatic, Petra Zmrzlíka z Lnářů a Přibíka z Klenové (*Sedláček 2000*, 154 - 158).

Stavební vývoj hradu

Bezpečnost rozsáhlého hradního areálu zajišťovala vhodná terénní situace v podobě úzké ostrožny obtékanou protáhlým meandrem řeky Blanice. Největší ohrožení nastávalo u přístupové cesty, proto byla komunikace zpevněna bránou a úzkou parkánovitou hradbou. Na východní straně hradu vybíhala hradba zřejmě určená pro poskytnutí ochrany při nabírání vody přímo z řeky. Hradní jádro s mohutnou obytnou věží a dalšími stavbami bylo koncipováno na nejvyšším bodě v čele nad šíjovým příkopem. Protáhlé jádro od zadní jižní části hradu odděloval příkop. Na severovýchodě byl hrad chráněn opět parkánem (*Plaček 1993*, 349; *Durdík 2000*, 203).

Průběh obléhání

V polovině února 1441 zemská pohotovost pod vedením Petra Zmrzlíka ze Svojšína, Jana Sedleckého z Prachatic a Přibíka z Klenové hrad Hus oblehla. Důvodem obsazení hradu byl jeho majitel Habart Lopata z Hrádku, který se svou loupeživou družinou přepadával kupce na Zlaté stezce. Dlouhodobé obléhání skončilo až v září téhož roku, kdy se posádka hradu, která měla, jak dokládá délka obléhání, zajištěné pravidelné dodávky zásob (*Sedláček 2000*, 154 - 160).

Obléhací tábor

V předpolí hradu jsou dobře patrné pozůstatky obléhacího tábora z roku 1441. Poloha obléhacího tábora se nachází na plošině převyšující hrad vzdálené 400 m severním směrem ke Křišťanovickému potoku. Ležení obléhatelů se skládalo z liniového opevnění, které tvořil příkop a val. Hmota valu naznačuje aplikaci dalšího dřevěného ohrazení například ve formě palisády. Součástí obléhacího systému bylo i prakoviště vzdálené 300 m od hradu s doloženou plošinou s okopy a kumulací kamenných koulí. V této poloze jsou dále archeologicky doloženy spojovací okopy, kruhové a čtvercové objekty. V jednom z nich se našla značná kumulace keramiky dokazující dlouhodobé setrvání útočníků v táboře. Na nedalekém nevýrazném Panském vrchu byl doložen opevněný objekt ve tvaru pětiúhelníku ohrazený příkopem a valem se zbytky nasucho kladené zídky po obvodu. Celý objekt, včetně dalšího množství nashromážděné keramiky, je interpretován jako velitelské stanoviště (*Anderle – Procházka – Švábek 1993*, 131 - 135).

2.2.1.5 Kalich

Historie

Středověký hrad Kalich se nachází na dominantním vrchu v Českém středohoří na bývalém okrese Litoměřice. První písemnou zmínku o existenci hradu podává Vavřinec z Březové k roku 1421. Spojitosti s husity přispívá fakt, že hrad Kalich, díky své poloze, byl významným opěrným bodem, který přispíval k zajištění ob-

lasti severozápadních Čech, kde husitskému hnutí chyběly tolik potřebné vojenské opory (*Durdík 2000*, 237). Stavba hradu musela probíhat velice rychle, neboť na počátku září 1421 se hrad pokoušelo marně dobýt vojsko Zikmunda z Vartenberka. Na straně kališníků hrad setrval i po bitvě u Lipan. Po dalším neúspěšném obléhání přešel hrad do rukou Viléma z Illburka, příslušníka zelenohorské jednoty a odpůrce českého krále Jiřího z Poděbrad. V roce 1467 však hrad po dlouhém obléhání kapituloval a následně se stal majetkem Petra Kaplíře ze Sulevic. Poslední zprávy o hradu pocházejí z doby po roce 1471, kdy ho držel Ješek Svojanovský z Boskovic (*Kuna – Danielisová 2014*, 396 - 397; *Sýkora – Veselý 2009*, 140 - 144).

Stavební vývoj hradu

Stavenišťem hradu na výrazném čedičovém vrcholu se stala plocha mezi dvěma skalními vrcholy, které nesly věže. Na přední severní skalce stával okrouhlý dnes již zaniklý bergfrit. Čtverhranný donjon zaujal pak skalku na straně jižní (*Gabriel – Smetana 1982*, 49 - 82). Přístupová komunikace procházela v první části příhrádkem pod severní věží. Následně druhou věžovitou branou vedla na hlavní hradní nádvoří. Obvodové opevnění od ní pokračovalo až k jižně položenému donjonu. Boční strany byly dodatečně opevněny příkopem. V sedle, mezi oběma věžemi, se nacházela budova paláce, jehož podobu nejsme vzhledem k špatnému stavu dochování reliktnů určit (*Durdík 2000*, 238). Obrana přístupu k hradu byla vyřešena zcela unikátním vysunutým opevněním v podobě zemní dělostřelecké bašty spojené s čelem hradu dlouhým ohrazeným koridorem. Plášť bašty byl vystavěn z nasucho kladeného kamene a je obehnán půlkruhovým příkopem a nízkým valem (*Sýkora – Veselý*, 144 - 146). Vysunuté dělostřelecké opevnění představuje revoluční novinku a pokládá tím základní kámen ve vývoji budoucích fortifikací. Hrad Kalich nepředstavuje žádné luxusní sídlo Jana Žižky z Trocnova, o kterém se na hradě také píše, ale spíše účelový vojenský opěrný bod (*Kuna – Danielisová 2014*, 398 - 400).

Průběh obléhání

Kalich prodělal za celou svou existenci tři vojenské konfrontace. První obléhání proběhlo v září roku 1421 vojskem Zikmunda z Vartenberka. Útočníkům se však hrad dobýt nepodařilo (*Kuna – Danielisová 2014, 398*). Na konci husitských válek měl být hrad zbořen. Tohoto rozkazu však neuposlechl majitel hradu Jan Řitka z Bezdědic. Proto musel čelit obléhání hejtmanem Litoměřického kraje Zbyňkem Zajícem z Hazmburka s pomocníky a krajským lidem. Ani Zbyňku Zajícovi z Hazmburka se hrad dobýt nepodařilo. Úspěšné obléhání a dobytí hradu se útočníkům podařilo až v roce 1467, kdy hrad ovládlo vojsko krále Jiřího z Poděbrad (*Sedláček 1998b, 327*).

Obléhací tábor

Nedestruktivním archeologickým výzkumem byly zjištěny dvě lokality, které je možné spojovat s obléhacími pracemi. Bližší areál lze spojit s prvním obléháním Zikmunda z Vartenberka v roce 1421. Vzdálenější poloha bývá spojována s rokem 1437. V období mezi těmito událostmi byla pravděpodobně vystavěna mohutná zemní dělostřelecká bašta. Čelu hradu bližší areál se nachází 250 m severním směrem. Jedná se o liniový fortifikační systém valu a příkopu. Opevnění je podle umístění příkopu na boku hradu orientováno proti přichozím k hradu. Tento systém dlouhý 60 m využívá při svém severním konci výstupu ze skály. Výška valu je 46 cm a hloubka příkopu je 56 cm vůči okolnímu terénu. Celý komplex valu a příkopu přetínal dvě cesty ke hradu. V rámci areálu, vymezeném liniovým systémem, byla nalezena plošina, která byla částečně zahloubena a částečně nasypaná ve svahu. Její rozměry byly 11 x 8 m. Delší strana plošiny je orientována po vrs-
tevnici, nejedná se tedy o plochu pro umístění praku. Plošinu lze pravděpodobně interpretovat jako provozní nebo obytný objekt tábora. Druhá lokalita se nachází 294 m severně od jádra hradu. Jedná se opět o systém valu a příkopu, který je orientován ke hradu. Délka dosahuje 40 m s výškou valu 82 cm a hloubkou mělkého příkopu 38 cm. Val opět přetínal velmi dobře zachovalé relikty úvozové cesty.

Povrchovým sběrem bylo na obou plochách nalezeno značné množství fragmentů pozdně středověké keramiky (*Koscelník 2010, 62*).

2.2.1.6 Karlštejn

Historie

Rozsáhlý hradní areál, nacházející se na vápencovém skalnatém výběžku ve stejnojmenné obci, nedaleko řeky Berounky. První zmínka o hradu pochází z 50. let 14. století, kdy hrad nechal vystavět císař Karel IV. Z původní myšlenky o rekreačním sídle se v průběhu let idea a náplň hradu změnily, až se nakonec z Karlštejna stala nedobytná pevnost pro uchování korunovačních klenotů (*Durdík 2000, 247 - 248*). V roce 1422 se hrad pokusilo neúspěšně dobýt husitské vojsko. Z tohoto obléhání jsou v okolí dochované pozůstatky obléhacích prací, které podrobněji popíšu níže. Za vlády krále Vladislava Jagellonského se hrad stal zemským symbolem a úřadem pro karlštejnské purkrabí. Trpké chvíle hrad prožil i v roce 1646, kdy byl vypálen a poškozen Švédy (*Menclová 1946, 12 - 18*).

Stavební vývoj hradu

Hrad Karlštejn byl založen na vápencovém výběžku, který byl od okolního stoupajícího svahu oddělen do skály vysekaným mohutným příkopem. Nad příkopem se zvedá parkán a mohutná pravoúhlá věž. Hlavní tíhu obrany nese její šest metrů silná čelní zeď, která není prolomena jediným otvorem a jako mohutný štít kryje stavby vnitřního hradu za sebou. Tyto stavby byly proto systematicky seřazeny podélně na skalních terasách od hlavní budovy purkrabství a paláce až po nejnižší položenou studniční věž. Údolí pod hradem uzavíraly dvě sbíhající hradby. Přístupová komunikace do hradu vedla po mostě přes příkop a věžovitou bránu do příhrádku ve svahu. Z něho vedla další věžovitá brána na nádvoří s budovou purkrabství. Celý vnitřní hrad včetně purkrabství obíhal parkán. Spodní část vnitřního hradu tvořil palác a strážní věž (*Durdík 2000, 249 - 250*). Volba obrany z hlediska nevýhodného staveniště je jednou z ukázek klidné doby vlády císaře Karla IV. Podoba hradu s unikátním terasovitým členěním staveb byla badateli vykládána

gradace funkcí z hlediska jejich významu od nejméně důležitých až po velkou věž s uchovanými korunovačními klenoty (*Menclová 1946*, 19 - 24).

Průběh obléhání

Oproti jiným českým hradům jsme na Karlštejně díky písemným pramenům dobře informováni o rozsahu muničního vybavení na hradě a o samotném procesu obléhání. Nejvíce zbraní se nacházelo na kritických místech hradu jako je velká věž, příhrádek a na parkánové hradbě. Jakýmsi muničním skladem mohl být srub, který se přiléhal k zadní části velké věže, kde se mělo nacházet devatenáct ručnic, dvě harcovnice a jedna tarasnice. Mezi arzenál zbraní patřily dále dvě houfnice na kolech, tři tarasnice, dvě srubice a čtrnáct hákovnic (*Sedláček 1889*, 62). První neúspěšné obléhání proběhlo 20. května 1422 pražským husitským vojskem. Útočníci se utábořili na čtyřech vrcholcích kopců, které značně převyšovali hradní jádro. Z písemných pramenů jsme informováni, že první dva dny obléhatelé zablokovali přístupové cesty a budovali obytné stavby v podobě srubů, kolem kterých navršili valy a vyhloubili příkopy. Třetí den začali hrad ostřelovat. Útočníků bylo podle dochovaných záznamů na dvacet čtyři tisíc a disponovali obrovským zbrojním arzenálem. Na nedalekém vrchu zvaném Kněží hora se utábořilo šest tisíc z nich včetně bombard nesoucí jména Rychlice a Jaroměřka. Minimálně druhé jmenované dělo neslo svůj název od místa, kde bylo vyrobeno, tudíž je zde možná návaznost na východočeskou Jaroměř. Kromě dvou bombard se zde nacházel staroměstský prak a čtrnáct tarasnic. Na Hakovci položilo dalších šest tisíc útočníků své ležení s velkým dělem Pražkou, druhým staroměstským prakem a čtrnácti tarasnicemi. Na třetím z vrcholů, Plešivci, se nacházel novoměstský trebuchet, dvacet srubnic a bomba Hovorka. Poslední tábor se nacházel na Javorce, kde útočníci umístili velké dělo Trubačku, osm srubnic a dva trebuchety.

Střelba z bombard byla pomalá. Z Pražky a Jaroměřky bylo vypáleno sedmkrát denně, z Rychlice třikrát a z Trubačky pouze dvakrát za den. Děla měla za cíl ostřelovat studniční věž křížovou palbou. Důvodem tak pomalého ostřelování bylo vznikající obrovské pnutí a vysoká teplota u děl a nebylo proto výjimkou, že

se některá děla po několika výstřelech roztrhla. Trebuchety vrhaly kamenné koule a tesané sloupky z kostela Panny Marie v Praze. Do hradu bylo v celkovém součtu vrženo 9 000 kamenů, 22 sudů s ohněm a 1 800 soudků s mršinami, fekáliemi a močovinou. Kamenný materiál se měl dovážet až z Petřína. Takovou vzdálenost zásobování projektily podporuje i skutečnost v podobě použití výše zmíněných sloupů z kostela Panny Marie v Praze a obsah pražských jámek v soudcích jako municí (*Sedláček 1889*, 47 - 49). Enormní snahu obléhatelů o vyvolání epidemie na hradě ukazuje zkažení vody v potoku, který byl jediným zdrojem pitné vody na hradě (*Durdík 2000*, 43). Provizorní obranu proti prostrlení dřevěných pater použili obránci Karlštejna. Na podlahu kladli proutí proložené surovými hovězími kůžemi, které měli odpružit dopad velkých kamenných koulí. 22. srpna se husitům roztrhlo poslední dělo Jaroměřka a proto bylo 29. září uzavřeno na tři dny příměří. 2. října 1422 odtáhla většina vojska a zároveň byla odvezena některá velká děla z tábora. V ležení zůstalo „pouze“ 5 000 pěšáků a 200 ozbrojenců na koních. Dne 22. října byly vzhledem k hrozbě příchodu vojska na pomoc obráncům uskutečněny čtyři neúspěšné útoky na hrad. Vzápětí karlštejnští učinili protiútok do ležení útočníků. 11. listopadu 1422 bylo uzavřeno mezi oběma znesvářenými stranami roční příměří. Obránci museli splnit podmínky, které zahrnovaly zákaz oprav poškozených staveb, změny v počtu posádky. Naopak obléhatelé nesměli měnit své pozice v okolí hradu. Tehdy měli již jen dva ze čtyř obléhacích táborů (*Sedláček 1889*, 49 - 50).

Obléhací tábor

Všechna jednotlivá stanoviště obléhacího tábora se nacházela v maximální vzdálenosti 800 m od hradu a byla tak skryta případné střelbě obránců. Staviteli táborů byly preferovány roviny nebo mírné svahy na vrcholcích čtyř kopců, které převyšovaly hrad. Pro postavení obléhacích zbraní platí, že se nacházela blíže hradnímu areálu. Ve vzdálenosti 300 m pro střední děla a 600 m pro děla velká. Palebná postavení musí být pouze v dobře viditelných místech na vrcholcích kopců nebo hřebenů ostrožny, ze kterých lze ostřelovat důležité hradní stavby. Archeologicky doložená prakoviště se nacházela ve vzdálenosti 500 m od hradu na vrcholcích

kopců. Součástí tábora byly i objekty spojené s kontrolou přístupových a zásobovacích cest, které byly umístěny ve vzdálenosti 800 m od hradu (*Koscelník 2010*, 66 - 67). Nedestruktivním archeologickým výzkumem byly zjištěny dvě lokality, které lze interpretovat zbytky po obléhání z doby 1. poloviny 15. století. Na návrší Hankovec byla doložena dvojice prakovišť, které po sobě zanechaly dvě plošiny o rozměrech 12 x 8 m a 17 x 8 m. Jsou částečně navršené a částečně zahloubené do svahu. Před každým prakovištěm se nachází navršená hlína. To se dá interpretovat jako výsypky z protizávaží praků, které byly po neúspěšném obléhání demontovány a odvezeny. Cílem trebuchetů podle jejich orientace a možnému dostřelu byla Mariánská věž a objekt paláce (*Koscelník 2010b*, 91; *Meduna 1986*, 39 - 42). Druhá doložená lokalita se nachází na návrší Javorka. Kromě postavení palných zbraní zde bylo doloženo prakoviště v podobě plošiny o rozměrech 12 x 8 m. Za plošinou se nachází příkopem oddělená část plochy, kterou lze interpretovat jako stanoviště pro obsluhu praku. Plošina je zabezpečena ze západní strany ještě valem. Další poloha nacházející se na jihu od těchto plošin je Petrem Medunou vysvětlována jako stanoviště pro velitele. Tento prostor je široký 7 m a celý ho obepíná z východní, jižní a západní strany příkop. Ze severní strany je objekt chráněn strmým svahem. V ostatních polohách, nebyly rozpoznány žádné objekty, které šlo přímo spojit s obléháním. Tato skutečnost je do jisté míry zarážející, neboť zde dochází k rozkolu s písemnými prameny (*Meduna 1986*, 40 - 42; *Koscelník 2010*, 67).

2.2.1.7 Konopiště

Historie

Zámecký areál obsahující objekty středověkého hradu se nachází na ostrožně nad velkým rybníkem na bývalém okrese Benešov. Podle architektonických prvků se dá vznik hradu datovat do konce 13. století. Roku 1296 hrad získává Milota z Dědic, který proslul především svou účastí v bitvě na Moravském poli po boku českého krále Přemysla Otakara II. Po vymření rodu Benešoviců hrad přechází do rukou příbuzných, pánů ze Šternberka. V roce 1468 ho téměř dva roky obléhalo

královské vojsko Jiřího z Poděbrad. Na počátku 16. století byl hrad obnoven a následovala renesanční úprava. Škody hrad utrpěl i za třicetileté války, kdy ho vypálili Švédové (*Durdík 2009, 271 - 272; Brožovský 1995, 10 - 40*).

Stavební vývoj hradu

Hradní areál pravidelného tvaru obíhal parkán s mohutným vyzděným příkopem. Vnitřní prostor členila příčná zeď na dvě části. Ve východní části přiléhaly k oběma bočním stranám dva obdélné paláce. Všechna čtyři nároží zajišťovaly čtyři vysunuté flankovací věže. Další opevnění tohoto typu nalezneme i na středu severní strany. Ve středu obou kratších stran stály dva okrouhlé bergfrity. Moderní obranný systém vzniklý ve 13. století si uchoval své kvality i o 200 let později. Důkazem je nejspíše nejdelší obléhání v českých dějinách. Obranný mechanismus založený na aktivní obraně paty hradu představoval pro vojska Jiřího z Poděbrad těžko řešitelný problém (*Durdík 2000, 272*).

Průběh obléhání

V druhé polovině 15. století připadl hrad Zdeňku Konopišťskému ze Šternberka, který se postavil na stranu zelenohorské jednoty, tudíž proti králi Jiřímu z Poděbrad. Reakcí krále bylo neprodlené oblehnutí všech hradů Zdeňka Konopišťského ze Šternberka. Obléhačí práce začaly na nedalekém vrchu Tuhov 16. října 1467. Okolo hradu bylo vybudováno pásmo zpevněné baštami a dřevěnými ploty. Po šesti měsících těžkého ostřelování bylo uzavřeno dočasné příměří a na hrad byly propuštěny denní dávky potravinových zásob. Druhé zesílené obléhání začalo v 2. polovině roku 1468. Jiří z Poděbrad navýšil počet obléhatelů, naproti tomu se Zdeněk Konopišťský 1. listopadu 1468 ve spojení se sedmihradským vojvodou Mikulášem Čuporem vypravil s vojskem a zásobami ke Konopišti. Královských však bylo mnoho a Zdeněk byl krvavě odražen. Porážka ho však neodradila, během listopadu sebral ještě větší vojsko a vytáhl ke Konopišti znovu. I tento pokus doručit obráncům zásoby a navýšit jejich počet ztroskotal a Zdeněk Konopišťský ze Šternberka se nakonec musel zachránit útekem. Vyhledové posádce hradu pak nezbylo nic jiného, než se po 18. měsících vzdát. Do-

bývání hradu Konopiště bylo nejdelším a nejnákladnějším dobýváním českého hradu vůbec (*Sedláček 1998c*, 32 - 33; *Meduna 1994*, 243).

Obléhací tábor

Lokality, které lze označit za pozůstatky po obléhání se v okolí hradu nachází ve třech různých polohách. Petr Meduna je označil jako subkomplexy A, B, C (*Meduna 1994*, 244). Polohy takto označené, obklopují hrad ze tří stran a všechny se nachází mimo areál aktivní obrany obránců. První lokalita označená jako subkomplex a se nachází na 700 m vzdáleném vrcholu Tuškov, který zaujímá výhodné převýšení. V této poloze se nachází polygonální areál vymezený valy a příkopy, který je na nárožích vybaven relikty po baštách. Tato samostatně vymezená část je interpretována jako velitelské stanoviště. Součástí areálu jsou i zahloubené objekty a plošina pro postavení velkého praku. V zadní části traktu se nachází 13 zahloubených objektů, jako pozůstatků po obytných a provozních budovách (*Meduna 1994*, 244 - 246). Subkomplex B se nachází na břehu Konopišťského rybníka a je pod úrovní hradu. Jedná se o pravoúhlý areál se zahloubeným objektem opevněným valem a příkopem. V okolí areálu se nachází několik zahloubených objektů. Poslední relikv po obléhacích pracích se nachází na terénní hraně nad Konopišťským potokem. Jádrem lokality je příkopem a valem vymezený areál, který je druhotně rozdělený na dvě části. Severní plocha je vybavena okrouhlými baštami v nároží. Směrem na jih od hradu se nachází kumulace 14 pravidelně uspořádaných zemnic. Z areálu vybíhá k hradu lomený zákop, který je zakončený zahloubenými objekty a valem. Relikty na konci zákopu jsou vykládány jako postavení palných zbraní. Ze subkomplexu C pochází i nález 33 fragmentů pozdně středověké keramiky, včetně dvou úlomků ložtického poháru. Petr Meduna je dává do souvislosti s konzumací potravin a nápojů na místě (*Meduna 1994*, 246 - 248).

2.2.1.8 Lopata

Historie

Zříceniny hradu Lopata se nachází na výrazné skalce v jižní části Plzeňského kraje. První písemná zmínka o hradu pochází z roku 1377 jako majetek Heřmana z Litic. V roce 1397 hrad dobylo pod vedením markrabě Prokopa královské vojsko a hrad se stal královskou državou. Později ho předal král Václav IV. do rukou Habarta Lopaty z Hrádku, který se stal na začátku husitských válek silnou oporou katolické strany. Habart Lopata z Hrádku se navíc stal i loupeživým rytířem, který ohrožoval okolí a proto na sebe odveta spojeneckých sil husitů a okolní šlechty nenechala dlouho čekat (*Durdík 2000*, 347). 17. října 1432 Lopatu oblehlo velké vojsko, které hrad dobylo a vypálilo. Zříceninu v letech 1885 – 1887 celou vykopali zahradník a především amatérský archeolog F. X. Franz (*Novobilský 2008*, 19 - 21).

Stavební vývoj hradu

Hrad Lopata měl jako většina šlechtických hradů své předhradí. To se nacházelo při patě skalky, na které stálo hradní jádro. Bylo opevněné lehčím opevněním, po kterém se dnes dochoval výrazný valovitý objekt. Na severní straně předhradí stávala pravoúhlá zděná věž s brankou (*Durdík 2000*, 348). Přístupová cesta do výrazně převýšeného jádra na skalce byla poněkud komplikovaně situována. Nejprve bylo nutné vystoupat po strmém svahu na plošinu k předhradí a odtud pokračovat po dřevěném mostě k bráně jádra. Vlastní jádro hradu mělo čtverhranný půdorys. Na jihovýchodní straně jej zajišťoval parkán. Vstupní prostor byl dobře chráněn čtverhrannou věží na nároží. Díky existenci této stavby se mohl okrouhlý bergfrit přesunout do zadního severovýchodního nároží. Na jihozápadní, nejvíce chráněné straně, se nacházel dvouprostorový lichoběžníkovitý palác (*Novobilský 2008*, 15 - 18; *Novobilský 1995*, 20 - 25).

Průběh obléhání

Jak již bylo zmíněno výše, hrad prodělal dvě vojenské konfrontace. První z nich byla na konci 14. století královským vojskem. Po této akci se však žádné obléhací práce nenašly. Výrazné relikty po obléhacích pracích za sebou zanechala až mohutná akce spojeneckých vojsk husitů a okolní šlechty z 27. října 1432 (Novobilský 2008, 41 - 42). Podnětem k obsazení hradu byl jeho majitel Habart Lopata z Hrádku, který jako katolík podnikal loupeživé výpravy do okolí a způsobil nemalé škody. Obléhatelé vytvořili své ležení, které prstencovitě svíralo hrad. K dobytí hradu byla použita bombardá ukovaná v Klatovech a doloženo je i použití velkých praků. Hrad byl obléhán do března 1433. Obráncům po tak dlouhém obléhání došly zásoby potravin, v dané situaci začali prechat do okolních lesů. Útočníci jich však velké množství pochytili a následně hrad zapálili a pobořili (Sedláček 1998a, 73 - 74).

Obléhací tábor

Největší kumulace z prstencovitě uspořádaných relikтів po obléhacích pracích u hradu Lopata se nachází na severně položeném návrší. Tato poloha, 300 m vzdálená od hradu, využívá přirozené ochrany odvráceného svahu. Tábor zde není nijak ohrazen, což může značit vozovou hradbu. V prstenci okolo hradu, který také nebyl ohrazen, lze identifikovat několik relikтів po postavení palných zbraní. Po nově provedeném výzkumu se ukázalo několik lokalit pro postavení palných zbraní jako sporných. Zcela určitě stála bombardá na severním návrší, kde ostřelovala palác. Přítomnost praků dokládají pouze nalezené projektily, ale samotné prakoviště doloženo nebylo. Nalezeno bylo celkem 35 prakových koulí, jejichž průměr se pohyboval kolem 50 cm. Prakové koule jsou vytesané z pískovce a křemence, čímž se odlišují od místního geologického prostředí (Novobilský 2008, 43 - 86). Křemence mají pocházet od Rokycan vzdálených 7 km vzdušnou čarou (Sedláček 1998a, 73). Jihozápadním směrem od hradu se nachází liniové opevnění zakončené pevnůstkami na obou koncích. Severní pevnůstku lze interpretovat jako druhé postavení velkého děla (Novobilský 2008, 91).

V letech 1995 – 1999 proběhl na Lopatě zcela unikátní povrchový průzkum a průzkum s detektorem kovů, který byl dobře dokumentovaný. Celkově bylo zaznamenáno 157 objektů detektorem kovů a povrchovou prospekci bylo získáno 424 kovových předmětů a více než 300 zlomků vrcholně středověké keramiky. Z kovového inventáře byly získány nálezy související především se stavebními pracemi, jako jsou například části zámkových systémů, hřeby, skoby nebo visací zámky. Součásti vozů a koňských postrojů zastupují kovové obruče, kování kola, oje, svorník na připojení tažného zařízení, jha, podkovy, kování váhy, zákolníky a kolíky na zajištění postranice. Svě zástupce mají i zemědělské a řemeslnické nástroje. Jsou to například zuby do bran, náprstky, kovářské průbojníky, ostruhy, přezky, nože, držátko s trnem, rybářský háček, zlomek plechového kotlíku, závěs truhličky, ostruha s kolečkem. Významnou složku tvoří i militaria, kde je inventář tvořen dvěma částmi lamel z ručnic, plíškem pocházejícím ze štítu, olověným projektilem z ručnice a válcovou střelou. Hroty šipek jsou s rombickým nebo kvadratickým průřezem a byly nalezeny ve vzdálenosti 165 m od hradu (*Fišer – Drnek 2000*, 1 - 2; *Novobilský 2008*, 73 - 97). Keramický soubor se skládá z více než 300 fragmentů keramiky, kde 174 zlomků patří kachlům. Jedná se o nádobkové kachle s průměrem dna o 150 mm. Všechny kachle pocházejí z objektu č. 15 (*Novobilský 2008*, 102 - 103). Jeden z objektů vykazoval masivní kumulaci fragmentů keramiky, a proto byl interpretován jako kuchyně. Ostatní předměty, kde byla nalezena keramika, se dají vyložit jako objekty obytného charakteru (*Novobilský 2008*, 62 - 64). Nalezený soubor kuchyňské a stolní keramiky v objektu č. 42, který je interpretován jako kuchyň, lze rámcově datovat do doby obléhání hradu. Jedná se o nádoby vytvořené na rychle rotujícím kruhu, oxidačně vypálené do světlých až šedohnědých odstínů. Zrnitost keramiky je poměrně vysoká a výrazné ostření můžeme pozorovat u jemné stolní keramiky. Tvarově jsou nejvíce zastoupeny hrnce s oválným a ven vytaženým okrajem s odsazením pro pokličku. Nalezeno bylo i určité spektrum den, uch, knoflíků pokliček, okrajů z pohárků a misek. Několik zlomků si nese svou výzdobu v podobě jednoduchého rádélkování, šroubovice a kombinace rádélka se šroubovicí. Zvláštní zdobení představuje vymáčkávaný kosočtvercový kolek. Poslední zastoupení představuje technická keramika

v podobě kadlubů na odlévání olovených projektilů do ručnic (*Novobilský 2008*, 102 - 103).

2.2.1.9 Nový hrad u Kunratic

Historie

Pozůstatky hradu krále Václava IV., který se i přes svou krátkou existenci zapsal velmi výrazně do českých dějin, se nachází v Praze 4 v Kunratickém lese. Počátky hradního areálu nad údolím Kunratického potoka lze datovat do roku 1407, kdy Kunratice odkoupil král Václav IV. a prostřednictvím novoměstské stavební huti zahájil stavbu luxusního a bezpečného sídla. Stavba postupovala velmi rychle, neboť již roku 1412 pochází zmínka o prvním využití hradu, proto musel být už hrad dobře opevněný a obyvatelný (*Kuna – Danielisová 2014*, 283 - 293). V roce 1420 navštívil hrad také jeho bratr Václava IV., císař Zikmund Lucemburský s královnou vdovou. Kritický pro hrad byl především podzim roku 1420, kdy byl hrad obležen a pobořen pražskými a poté byl ponechán svému osudu (*Durdík 2000*, 389; *Durdík 1984*, 173 - 178).

Stavební vývoj hradu

Stavenišťem Kunratického hradu se stal protáhlý skalnatý břidlicový ostroh v nadmořské výšce 293 m, který je obtékán Kunratickým potokem. Jednodílné pětiboké hradní jádro odděloval od okolního terénu mohutný, do skály vysekaný šíjový příkop. Vstup do hradu chránila pravoúhlá věžovitá brána, kterou příchozí vcházeli do severní části parkánu, který obíhal celý hradní areál (*Durdík 2000*, 390). Nižší polohy ve svahu zajišťovala ještě další fortifikace tvořená zděnou zíd-kou. Vnitřnímu zastavěnému prostoru dominovala druhá brána a na jihozápadě přistavěný podsklepený věžovitý palác. Brána byla opatřena vyzděným příkopem a kolébkovým padacím mostem. Vlastní stavba paláce se vůči podélné ose ostřelování obracela užší štítovou stranou. K úzké severovýchodní části paláce přiléhala lichoběžníkovitá nepodsklepená místnost se zesílenou severní a východní obvodovou zdí, které spolu dohromady tvořili břit. Celé nároží hradu se tak stavělo

vůči případnému ostřelování ostrou hranou (*Kusák 1998*, 10 - 14). Nový hrad u Kunratic představuje nejmladší stavbu krále Václava IV. a zároveň poslední královskou stavbu v předhusitském období. Třebaže král Václav IV. věnoval pro své sídlo nemalou pozornost obraně, dokazuje stavba, nakolik byla hradní architektura v klidných poměrech 15. století zaostalá vůči masivnímu užívání palných zbraní (*Durdík 1984*, 180 - 190).

Průběh obléhání

Po bitvě u Vyšehradu 1. listopadu 1420, kde husité drtivě zvítězili, se část vojska císaře Zikmunda Lucemburského, která zůstala loajální katolické straně, usídlila právě na Novém Hradě u Kunratic. Proto se husitská pozornost obrátila směrem ke Kunraticím, kde jim byla trnem v oku právě posádka hradu, jež kontrolovala komunikaci směřující od řeky Sázavy. Posledního dne roku 1420 pražští husité vyslali k hradu pěchotu a jízdu. Vojsko v blízkosti hradu uzavřelo zásobovací kanály a na místě zvaném Hřeben rozbili tábor opevněný příkopy (*Sedláček 1998c*, 231 - 234). Tábor měl ve svém jádře obytné přístřešky, jakési boudy a stany. Po založení obytné a obranné části tábora začalo mohutné ostřelování z děl a tří velkých praků. Útočníci ostřelováním poničili všechna podsebití, střechy a branné ochozy hradu. Na předsunutém místě, poblíž hradního příkopu byl vztyčen malý hrad, jehož obsluha poničila bašty a hradby. V bezvýhodné situaci velitel hradní posádky Mikuláš Herbort z Fulštejna sjednal 25. ledna kapitulaci s podmínkou, že může on i jeho vojsko bezpečně opustit hrad. Husité svůj slib dodrželi a opuštěný hrad byl následně vypálen a pobořen (*Kypta – Podliska 2014*, 617 - 618).

Obléhací tábor

V 50. letech 20. století v rámci plánu o výzkum husitských lokalit zde proběhl archeologický výzkum, který vedla Zoroslava Drobná. Archeologický výzkum zahrnoval i přiléhající obléhací tábor a stal se tak významným nositelem informací (*Drobná 1953*, 197 - 200). Areál se stopami obléhacích prací se nachází v bezprostřední blízkosti hradu. Konkrétně na jeho východním předpolí. Jednotlivé objekty se nachází ve vzdálenosti 65 – 375 m od vnější hrany do skály vyseka-

ného příkopu. Většina objektů po obléhání husitských útočníků se rozprostírá v rovinném terénu a jen některé objekty leží těsně pod hranou úbočí ostrožny. Obléhačský areál vymezují na předpolí hradu dva výrazné pásy valů a příkopů, které přepažují ostrožnu. Toto masivní liniové opevnění vymezuje vlastní lichoběžníkovitou plochu tábora o rozloze 2,5 ha. Dlouhý fortifikační pás na východní straně představuje podstatu tohoto lichoběžníku. Na západní, oproti hradu nejbližší straně, je opevnění vzhledem k zužující se ostrožně výrazně kratší. Logická je absence fortifikace po bočních delších stranách areálu (na jihu a severu), neboť se zde nachází příkrý sráz do potočního údolí (*Kypta – Podliska 2014*, 619 - 620). Plochu mezi příčným liniovým opevněním na východě a na západě vyplňují řady hustě rozmístěných jam, které lze interpretovat jako provizorní provozní a obytné objekty vojáků (*Drobná 1953*, 199). Na straně proti hradu z opevněné plochy vybíhá jediný výrazný objekt, a sice úzká dlouhá sapa, kterou popíšu níže. Západní kratší část fortifikační linie tábora je vzdálená 140 m od hradního jádra. Tvoří ji dva sypané valy, mezi kterými se nachází mělký příkop. Východní val je vysoký 1,5 m a v patě dosahuje šířky 4 m. Západní, nižší val je vysoký pouze 1 m. Dle výsledků geofyzikálního měření obsahují oba valy ve své hmotě výrazný podíl kamenů (*Kypta – Podliska 2014*, 621). Podle Zoroslavy Drobné se nacházel druhý příkop před východním valem (*Drobná 1953*, 198). Existenci toho příkopu však geofyzikální měření nepodložilo (*Křivánek 2014*, 633 - 650). Zoroslava Drobná taktéž uvádí, že vpravo, od cesty směrem k hradu, se na vrcholu valu nachází plošina o průměru 3 x 3 m s podlahou zpevněnou kameny. Pod plošinou se u paty příkopu nachází ve vnitřní straně tábora zbytky opukových koulí o průměru 40 x 40 cm. Autorka výzkumu plošinu interpretuje jako postavení pro malý prak (*Drobná 1953*, 198). Plošina je viditelná pouze na digitálním modelu terénu, přímou povrchovou prospekci viditelná není (*Křivánek 2014*, 641). Jako neoddiskutovatelnou polohu, kterou lze ztotožnit s prakovištěm, představuje mírně zvýšená plošina uvnitř ohrazené části tábora. Prakoviště se nachází při patě valů nejbližší k hradu, které její obsluhu poskytovaly adekvátní krytí. Tomuto aspektu napovídají nálezy velkých kamenných projektilů z výzkumu v 50. letech 20. století. Dnes je však toto místo citelně poškozeno recentními zásahy lomu.

Zpoza jižního konce vnějšího valu západního fortifikačního pásu vybíhá již výše zmíněný úzký žlab, které se vine pod hranou úbočí ostrožny. Na svém západním konci, kdy se přibližuje k ose ostrožny se navíc dvakrát mírně zalamuje. Žlab je dlouhý 90 m, široký 2 m a hluboký je nejvíce 1 m. Konec tohoto objektu se nachází 65 m od hradního příkopu. Objekt je interpretován jako sapa, neboli přibližovací okop (*Durdík 2000*, 40). Východní, o poznání mohutnější příčnou linií opevnění tábora, která v délce 160 m přepažuje ostrožnu, tvoří dvojice valů a jeden příkop. Mnohem mohutnější je vnitřní těleso valu, které je v patě široké 5 m a vysoké 1,5 m. Vnější nižší a užší val má složitější průběh. Ve čtyřech místech vytváří pravouhlé baštovité výběžky, které lze interpretovat za postavení středně velkých děl (*Kypta – Podliska 2014*, 621; *Drobná 1953*, 199). Na rozdíl od valů na západní straně je podle geofyzikálního měření fortifikace na východě tvořena výhradně hlínou (*Křivánek 2014*, 648). Důvodem tak mohutného opevnění na východní straně obléhacího tábora na rozdíl od opevnění blíže k hradu, lze pokládat za snahu stavitelů vytvořit uspokojující obranu vůči směru, z kterého hrozilo největší nebezpečí útoku vojska na pomoc obráncům hradu.

Největší plochu mezi příčnými pásy opevnění pokrývají oválné nebo výrazně protáhlé jámy, které se výrazně kumulují v týlu ohrazené plochy. Do databáze vytvořené v 50. letech bylo zaneseno na 220 objektů, přičemž se do dnešních dnů počet redukoval na číslo 215. Drtivá většina objektů je uspořádána v řadách a orientovány jsou přibližně od severu k jihu. Jámy přiléhají k východnímu pásu opevnění. Západním směrem se řady jam zkracují. Rozměry půdorysů jednotlivých objektů kolísají od 2 x 2 m po 5 x 10 m, hloubka se pohybuje mezi 0,2 – 0,6 m. Po obvodu některých jam jsou patrné nízké násypy, jež nejspíše pocházejí z vykopaného materiálu. U severního konce východního pásu opevnění se vyskytují jámy s výraznou anomálií. Jedná se o vysunutí šesti jam do prudkého svahu těsně pod úbočí ostrožny. Další anomálií je 7 jam nacházející se mimo ohrazenou plochu. Obsah odkryvu několika jam zachytila Zoroslava Drobná ve své nálezové zprávě, kdy se jí podařilo na několika místech v hloubce 40 cm zachytit podlahu. Ve dvou chatách bylo doloženo kruhové ohniště, které bylo obloženo kameny. Okolo ohniště se podle autorky výzkumu nacházelo několik ručně kovaných hře-

bíků a hřebů. Zoroslava Drobná tyto objekty s ohništi pokládá na polní kovárny. Pro zbylé pravidelně uspořádané obrovské množství jam platí, že se jedná o pozůstatky provozních a obytných staveb. Mezi další nálezy, které se zde objevují, patří podkovy, držadlo truhlice, železné šipky nebo olověná střela ve tvaru válečku o rozměrech 6 x 8 cm a o váze 2,08 kg. Nermalou část nálezového inventáře tvoří i fragmenty keramických nádob z 15. století (*Drobná 1953*, 199 - 200; *Kypta – Podliska*, 623; *Koscelník 2010*, 53).

2.2.1.10 Ostromeč

Historie

Hrad Ostromeč se nachází na ostrožně v nadmořské výšce 366 m, která je na západní straně vymezena řekou Vltavou a na východě potokem Mastníkem. Písemné prameny o době vzniku hradu mlčí. Hrad bývá často spojován se sídlem Hradnice, které se v písemných pramenech objevuje k roku 1369 (*Sedláček 1998c*, 121; *Úlovec 1998*, 12 - 13). Další zmínka pochází z roku 1419, kdy se někde v prostoru pozdějšího hradu, odehrála husitská bitva u Živohoště (*Šmahel 1996*, 16). První zmínky související přímo s hradem pochází až z roku 1424, kdy 13. července 1424 táborští husité Jan Bzdinka, Podstavek a Hýkal se svými bojovníky obsadili horu Ostromeč. Ve velmi krátké době zde byl vystavěn hrad, odkud byly podnikány loupeživé výpravy do nepřátelského okolí. V roce 1428 byl hrad dobyt a pobořen husitskými vojsky, která ho však následně obnovili a jako hejtman, zde působil Filip z Padařova. Dalšího obléhání se hrad dočkal v roce 1435, kdy se husitská posádka hradu vzdala zemské pohotovosti vedené Hynce Ptáčkem z Pirkenštejna. Ostromeč byl vypálen a pobořen. Poškozený hrad obnovil až Zdeněk Konopišťský ze Šternberka, který zde vybudoval opěrný bod proti táboritům. Po mnoho let pak odtud podnikal vojenské akce proti svým nepřítelům, včetně českého krále Jiřího z Poděbrad. Při rázné královské akci proti Šternberkovým hradům v roce 1467 Ostromeč obležen nebyl (*Úlovec 1998*, 19 - 20). Přesto byl po usnesení zemského sněmu v roce 1471 pobořen. K útokům do okolí ze strany Zdeňka Konopišťského ze Šternberka však nepřestávalo, a tak byl potřetí

a naposledy obležen, tentokrát pražskými měšťany. Obléhání se však nesetkalo s úspěchem a hrad byl využíván až do roku 1500. Jako pustý je uváděn k roku 1542 (*Úlovec 1998*, 22 - 23; *Durdík – Sušický 2000*, 102 - 104).

Stavební vývoj hradu

Přístupová komunikace na samotný hrad procházela po východním úbočí vrcholu Červenka (*Úlovec 1998*, 26). Dále pokračovala po východní straně, těsně až pod vrchol ostrohu. Na vrcholu ostrožny se nacházelo vysunuté opevnění v podobě dlouhého spojovacího krčku, zakončeného v rozšířeném čele valem. Tato fortifikace je vysunuta asi 75 m od hradu a kontroluje cestu, která probíhá pod ní. Druhá brána se nacházela při pravoúhlé stavbě, která stojí na konci spojovacího krčku a má vedle sebe dostatek místa pro průjezd. Cestou přes druhou bránu se bylo možné dostat do vnějšího opevnění jádra hradu. Oválný areál se zaoblenými rohy tvořila hlavní centrální část s parkánem na severní a západní straně. V severozápadním nároží vybíhá z parkánu menší zemní bašta (*Durdík 2000*, 411 - 412; *Úlovec 1998*, 10 - 27). Centrální část tvořilo samotné jádro hradu, které se nacházelo uprostřed areálu. Jádro má obdélný půdorys se zaoblenými rohy o rozměrech 85 x 40 m. Uprostřed areálu na vyvýšenině stávala velká hranolová palácová budova o rozměrech 22 x 12 m. K centrálnímu areálu se v severovýchodním nároží připojoval pahorek, opevněný valem a příkopem po jeho třech stranách. V zadní části vrcholku najdeme klenutý suterén, do nějž se sestupovalo dochovanou schodišťovou šíjí. Zajímavé opevnění se nachází na vrcholku ostrožny Červenka. Tvoří ho trojúhelníkovitý prostor vymezený dvojitým valem a příkopem, na který od východu navazuje val keltského oppida Hrazany. Vnitřní prostor areálu nevykazuje žádné stopy po zástavbě (*Sýkora 2013*, 77 - 85; *Úlovec 1998*, 20 - 29).

Průběh obléhání

Hrad prodělal celkem tři vojenské konfrontace, kdy největší škody hradu způsobilo obléhání husity z roku 1428 a zemskou správou z roku 1438. Písemné prameny týkající se obléhání hradu mají dobrou vypovídací hodnotu. V roce 1435 oblehlo

vojsko Hynce Ptáčka z Pirkenštejna hrad Ostromeč. Součástí vojska byla i řada šlechticů z okolí jako například Beneš z Dubé a na Kozlí, Janek Sádlo z Kostelce, Jakoubek z Božejova, který zastával funkci purkrabí na Konopišti a Mikuláš Krchlebec. Hrad byl obléhán celý měsíc, avšak bez výsledku. 26. dubna přišel zásadní zlom, protože na pomoc obléhatelům přispěchalo vojsko 200 pěších ozbrojenců vedených Alešem Holickým ze Šternberka a Janem z Janovic. Další posily přišly do tábora obléhatelů 15. května, kdy kromě 300 pěších vojáků dorazilo i 125 jezdců na koních. Mohutná síla obléhatelů donutila posádku na hradě kapitulovat. Stalo se tak 22. května 1425 (*Sýkora – Veselý 2014, 27*). Obléhatelé pak nechali hrad vypálit a pobořit. Poslední neúspěšné obléhání hrad prodělal v roce 1471. Důvodem byly loupeživé výpravy vojska Zdeňka Konopišťského ze Šternberka. Podle písemných pramenů, muži sídlící na Ostromeči, způsobili v celém širokém okolí značné škody. Loupili, přepadali, brali, zajímali, vybírali výkupné, kradli dobytek a bránili plavení dřeva do Prahy (*Kašpar – Porák 1980, 215 - 216*). Na toto konto se konal zemský sněm, který rozhodl o obležení hradu. Protože hrad stál na velmi nepřístupném místě, útočníci hrad neobsadili rychlou akcí, ale vystavěli na skalnatých vyvýšeninách v okolí hradu obléhací tábory s baštami a příkopy. Velitel obléhání a zároveň pražský purkrabí Jan z Janovic požádal určité zemany o pomoc. Setkal se však s nepřízní osudu a obléhání se stalo neúspěšné (*Sýkora – Veselý 2014, 29*).

Obléhací tábor

Relikty po obléhacím táboře se měly nacházet pod vrcholem nedaleké ostrožny Červenka, kde terén mírně spadá podél skalního bradla (*Durdík 2000, 412*). Na tomto místě se nachází oválná plošina s centrálně umístěným konvexně oválným objektem. S největší pravděpodobností se dá tato poloha interpretovat jako postavení pro velký prak. Dokládají nám to i nedaleké stopy po lámání kamene, který mohl sloužit jako materiál pro projektily do trebuchetů. Zmíněné prakoviště se nachází pod úrovní hradu a vzdálené je asi 450 m od vnějšího opevnění jádra hradu. Vzdálenost mezi trojúhelníkovitým opevněním na vrcholu Červenky je asi 80 m. Vlastní obléhací tábor s obytnými a provozními budovami by se měl nachá-

zet u východního boku ostrožny, kde se k prakovišti připojuje rozlehlý, valem vyčleněný lichoběžníkovitý areál, který je členěný terasami. Přístupová cesta ke zmíněným objektům přicházela od jihu (*Sýkora – Veselý 2014*, 31 - 32).

Mezi badateli existuje rozkol, zda fortifikace na návrší Červenka patří k obléhacím pracím nebo zda se jedná o předsunuté opevnění, které bylo vybudováno ke zlepšení obranyschopnosti hradu. Rozluštění této otázky by nám přinesl pouze archeologický výzkum, protože vnitřní prostor nevykazuje žádné relikty po druhotné úpravě terénu. Lze se tedy domnívat, že objekty uvnitř areálu musely být lehké konstrukce a po svém opuštění vlivem přírodních poměrů nezanechaly žádné stopy v terénu nebo byly recentními úpravami zničeny. Jako jedna z dalších variant se jeví zplanýrování reliktního prostoru po obléhacích pracích výstavbou moderního předsunutého opevnění, jako tomu bylo například na Českém Šternberku nebo na hradě Hasištejn (*Durdík 2002*, 95). Co stálo na vrcholku Červenky, si lze jen domýšlet. Kromě předsunutého opevnění se zde mohly nacházet v písemných pramenech doložené bašty nebo velitelská pevnůstka, pro kterou je dominantní poloha charakteristická. Hrad Ostromeč se svým složitým stavebním vývojem, představuje mimořádnou a málo doceněnou památku, která si jistě zaslouží hlubšího poznání (*Sýkora 2013*, 82 - 84).

2.2.1.11 Perštejn

Historie

Vrcholně středověký hrad nacházející se na konci ostrožny Vysoký, kterou obtéká Malodolský potok na východní straně. Hradní areál se nachází nedaleko Klášterce nad Ohří. První zmínka v písemných pramenech se objevuje až v roce 1344. V roce 1451, kdy byl hrad majetkem Bedřicha ze Šumberka, ho dobyla žatecká hotovost. Situace po dobytí již pro hrad nebyla příznivá. Po částečném obnovení, začal ztrácet svůj význam. Jako o pustém se o něm píše v roce 1547 (*Durdík 2000*, 425).

Stavební vývoj

Hrad Perštejn se svým mimořádným stavebním vývojem nebyl doposud detailněji zkoumaný. Jeho minimálně trojdílná dispozice obsahuje spoustu staveb. Okrouhlé hradní jádro se zbytky pravoúhlých palácových budov při obvodu hradby by napovídalo hradu s plášťovou hradbou. V těsném sousedství paláce stál okrouhlý bergfrit, který mohl být, dle svého blízkého postavení s palácem, napojený padacím můstkem. Na druhém konci hradu byla jádru předložena menší, příkopem oddělená část nejasného účelu. Na tuto plochu navazovala bašta vnějšího opevnění. Jádro s palácem a okrouhlou věží obklopovala ze tří stran rozsáhlá vnější fortifikace, která byla na vstupní straně opatřena ještě úzkým parkánem. Nároží parkánu bylo zpevněno čtverhrannou věží. Další čtverhranná věž, která se navíc dovnitř otvírala, se nacházela v hradbě na protilehlé straně. Perštejn náleží mezi velké šlechtické hrady, který je ojedinělý především svým bezvěžovým jádrem a bergfritem stojícím mimo jeho obvod (*Durdík 2000*, 426).

Průběh obléhání

Obléhání hradu žateckou hotovostí v roce 1451 máme dobře zmapované díky písemným pramenům. Důvodem k dobytí hradu byla loupeživá činnost Bedřicha ze Šumberka, který v roce 1451 porušil domluvený mír. 22. května 1451 byl hrad obležen vojsky Jakoubka z Vřesovic, Jana Calta z Kamenné Hory, Aleše a Petra ze Šternberka a kontingenty měst Loun a Žatec (*Sedláček 1998b*, 52). Obléhatelé přitáhli s puškami a „potřebnou zbrojí“. Po zbudování samotného tábora začali na hrad střílet. O vybavení hradu zbraněmi se dozvídáme z vyřizování účtů, kdy měl být hrad přenechán se vším příslušenstvím včetně pušek, prachu a šípů útočníkům (*Sedláček 1998b*, 53; *Koscelník – Jukl 2012*, 219 - 231).

Obléhací tábor

Nedestruktivním archeologickým výzkumem byl zjištěn areál, který se nachází na vůči hradu převýšeném hřebenu ostrožny Vysoká. Pro objekty ubytovacího a provozního charakteru platí, že se nachází mimo dostřel obránců hradu,

v maximální vzdálenosti 800 m. Preferovány byly roviny nebo mírný svah. Obléhačací tábor má rozlohu o velikosti 1,1 ha. V přední části je vymezen oválnou pevností vzdálenou od čela hradu 150 m. Tyl tábora byl krytý liniovým opevněním obsahujícím dvojici čtverhranných bašt. Plocha tábora je rozdělena terasovitě na přední nižší část a druhou vyšší plochu, která pozvolna stoupá k liniovému opevnění (*Koscelník 2010, 67 - 70*). Pevnostka pro velitele vojska je tvořena plošinou o rozměrech 11 x 11 m, která je vymezena příkopem o hloubce 70 cm a šířce 3 m. Za příkopem se nachází 1,5 m vysoký val. V severozápadní části plochy je fortifikace přerušena komunikací, která vedla do tábora. Výše zmíněné liniové opevnění uzavírá plochu tábora v délce 95 m. Ve své východní části je opevnění tvořeno valem a příkopem. V západní části využívá val příhodné geomorfologie. Val je vysoký maximálně 50 cm a lze se tedy domnívat, že ho doplňovala dřevěná konstrukce. Příkop je 1 m hluboký a široký je 3 m. Dvojice dovnitř otevřených bašt na východní straně dosahuje rozměrů 4 x 4 m. Styl a provedení liniového opevnění obléhačického tábora u hradu Perštejn je typická pro husitské tábory (*Koscelník – Jukl 2012, 224 - 231*).

2.2.1.12 Příběnice

Historie

Rozsáhlý hradní areál ležící na zalesněné ostrožně nad levým břehem Lužnice nedaleko Tábora. První zmínka v písemných pramenech se o hradu objevuje již v roce 1243, kdy náležel Vítkovi z Prčic a jeho bratru Vokovi. V roce 1394 se staly Příběnice prominentním vězením. Vězněn zde byl i mladičský král Václav IV. (*Kuna – Danielisová 2014, 218 - 219*). Nejbouřlivější etapu své existence hrad prodělal za Oldřicha z Rožmberka, který se dostal do sporu s husitskou obcí v Táboře. Důvodem pozdějšího konfliktu bylo uvěznění husitského kněžího Václava Korandy. Roku 1437 byl hrad obležen a po konečné dohodě mezi Oldřichem z Rožmberka a husitským vojskem zbořen (*Durdík 2009, 458 - 459*).

Stavební vývoj hradu

Hradní areál byl opatřen rozměrným předhradím opevněným příkopem a valem. O zástavbě jádra jsou naše znalosti skoupé. Za mohutným šíjovým příkopem stálo čtyřdílné jádro, kterému v čelní části nad příkopem dominovala volně stojící osmiboká věž (*Durdík 2000*, 459). Věž byla opatřena schodištěm v síle zdi. Přístupová cesta do hradu procházela čelní částí v její západní straně. Poté, co prošla vstupní branou, procházela dlouhým parkánem až na nádvoří v zadní části hradu. Přístupová komunikace se na nádvoří otočila o 180° a průjezdem palácového křídla v severozápadní části vstoupila do okrsku paláců v severní části hradního areálu. Okrsek tvořila čtyři palácová křídla, jejichž nádvorní stěnu zpevňovaly opěráky (*Hložek – Menšík 2012*, 31). Mezi palácovým okrskem a částí s osmibokou věží stálo třetí menší nádvoří, o jehož zástavbě nevíme nic. Významné přestavby hradu ve 14. století se nejvíce dotkly palácového komplexu a daly vzniknout v písemných pramenech zmíněné kapli. Další přestavby se hrad dočkal s příchodem palných zbraní v 15. století, kdy byl opatřen moderními obrannými potřebami, které lze spojovat se vznikem dvou obdélných, parkánem spojených baštovitých objektů v severozápadní části palácového komplexu. Velmi ojedinělá a neobvyklá je osmiboká velká věž, kterou jako součást hradů známe především z Rakouska a jižní Moravy. Příběnice náleží k významným českým šlechtickým hradům a jako součást velkého sídlištního komplexu je v českých zemích zcela unikátní. Zaniklý sídlištní komplex zahrnoval kromě hradu Příběnice, také osídlené předhradí, lom na těžbu kamenného materiálu, opevněný latrán při patě ostrožny a protilehlý hrad Příběničky (*Kuna – Danielisová 2014*, 220 - 221).

Průběh obléhání

O dobytí hradu nám podává významné svědectví husitský kronikář Vavřinec z Březové. Hlavní příčinou dobytí hradu husitským vojskem bylo uvěznění významného husitského kněze Václava Korandy, kterého majitel hradu Oldřich z Rožmberka odmítal propustit. Roku 1437 byl hrad obležen a po dohodě mezi

husitskými útočníky a Oldřichem z Rožmberka zbořen (*Hložek 2011*, 210 - 214; *Sedláček 1996*, 60 - 77).

Obléhací tábor

Jihovýchodním směrem, 500 m od hradního jádra, leží pozůstatky po obléhacím táboře, které byly dříve přisuzovány reliktnům po hospodářském zázemí hradu. Obléhací tábor je tvořen valovými tělesy, která uzavírají přístupovou komunikaci k hradnímu areálu. Jižněji položený oválný valovitý objekt, který by mohl být pozůstatkem po prakovišti, je nenávratně poškozen asfaltovou silnicí vedoucí k latránu. Severovýchodně ležící obdélný objekt o rozměrech 42 x 13 m je rovněž tvořen sypaným valem. Vnitřní plocha areálu se mírně svažuje k jihu. Mezi oběma výše zmíněnými objekty vede přístupová komunikace. Jak již bylo výše zmíněno, relikty po obléhacích pracích byly do nedávné doby považovány za pozůstatky po hospodářském dvoru na předpolí hradu. Pro interpretaci, že se jedná o obléhací tábor, hovoří jejich poloha, kdy oba objekty uzavírají přístupovou komunikaci a jejich valy s baštovitým nárožím směřují k čelu hradu. O spíše méně intenzivním užívání obléhacího tábora po obsazení hradu tábority hovoří mělká, zaniklá cesta, která směřuje k jihozápadní části příkopu. Nelze tudíž vyloučit, že se jedná o nedokončenou fortifikaci, která mohla nadále plnit jistou obrannou funkci po obsazení hradu tábority. Z plochy tábora pocházejí četné zlomky keramiky, které však délku trvání tábora určit nepomohou (*Hložek 2011*, 209 - 225).

2.2.1.13 Sion

Historie

Zříceniny poslední husitské bašty se nachází na skalnaté ostrožně obtékané řekou Vrchlicí nedaleko Kutné Hory. Stavitel hradu, husitský hejtman Jan Roháč z Dubé, postavil své rezidenční sídlo v rozmezí let 1426 – 1427 (*Janská 1966*, 69 - 70). Zánik hradu je poté spojován s vojenskou akcí z roku 1437, která je detailně popisována v historických pramenech (*Durdík 2000*, 498 - 499; *Sedláček 1997*, 137 - 138).

Stavební vývoj hradu

Dispozice malého hradu byla dvojdílná. Před vlastním jádrem se nacházelo předhradí, které bylo ohrazeno mohutnými valy a příkopy. Tomáš Durdík se domnívá, že komplex valů a příkopů mohl posloužit obráncům hradu pro postavení palných zbraní (*Durdík 2000*, 498). Dle výsledků archeologického výzkumu Evy Jansové nelze vyloučit, že se jedná o relikty slovanského hradiště, které bylo předchůdcem hradu (*Jánská 1965*, 5 - 72; *Tomášek 1938*, 163). Jádro hradu mělo za zmíněným příkopem trojúhelný tvar. Čelo hradu bylo souvisle zastavěno. Brána do hradu se nacházela v jihovýchodním nároží (*Jánská 1964*, 15 - 27). K bráně přiléhala směrem k severu velká obytná stavba, která byla zakončena na protilehlém nároží další stavbou s roubenou konstrukcí. Na bránu navazovala směrem k západu moderní dělostřelecká půlkruhová bašta, která byla vyplněna zemní navázkou. Bašta měla chránit vstupní část a vnější prostor kolem paláce. Směrem k západu se za baštou nacházel obdélný palác, který je podle archeologických dokladů doložen jako sídlo Jana Roháče z Dubé (*Jánská 1963*, 225). Hradba za palácem se obloukovitě prohnula a spojila lichoběžníkovitou stavbu s palácem na konci. K hradbě, která celý komplex uzavírala, byl na severozápadní straně přistavěn čtverhranný nevelký objekt kuchyně. S koncem husitských bouří přistoupil Jan Roháč z Dubé k modernizaci opevnění svého hradu. Kromě výše zmíněného fortifikačního komplexu na předhradí, přihradil k jádru i nevelkou plošinu, ohrazenou zídka bez použití malty. Záměrem byla ochrana rozsedliny, kterou bylo možné sestoupit k Vrchlici, která byla jediným zdrojem pitné vody.

Hrad Sion byl budován jako pohodlná luxusní rezidence svého majitele. Svědčí o tom jeho opevnění, kterému stavitelé nevěnovali patřičný důraz a jeho, z hlediska obrany nevýhodná poloha, umožňovala dělostřelecké ostřelování hradu. Přes modernizaci opevnění nemohla tato zlepšení výrazně pomoci při obraně hradu. Bezvěžový hrad Sion má však své stálé místo ve vývoji evropské novověké fortifikační architektury díky své zemní dělostřelecké baště, která je považována za jednu z nejstarších v Evropě (*Durdík 2000*, 499; *Jánská 1963*, 220 - 227; *Koscelník 2013*, 51).

Průběh obléhání – v historických pramenech

O událostech, které se váží k obléhání hradu Sion a k okolnostem jeho pádu, hovoří řada dobových zpráv různé výpovědní hodnoty. Obléhání Sionu je vedeno jako velká a obtížná akce. Královské vojsko v čele s Hynce Ptáčkem z Pirkenštejna oblehlo silně opevněnou pevnost a po dobu čtyř měsíců se jí snažilo usilovně dobýt. Na pomoc královským bylo vysláno uherské vojsko. Hrad byl dobyt až pomocí podkopů, poté byl vypálen a do základů pobořen. Mnoho obránců bylo pobito a 58 zajatců bylo v Praze oběšeno (*Sedláček 1997*, 137 - 138; *Čornej 2003*, 319 - 322).

Průběh obléhání – v archeologických pramenech

Významnější vypovídací roli však mají prameny archeologické, které nám dokládají jisté odlišnosti vůči psané historii. Řeč archeologických pramenů je nestranná a nezáměrná na rozdíl od některých pramenů písemných, které vznikaly účelově a svým způsobem odpovídaly politickým sympatiím jejich autorů (*Durdík 2000*, 499).

Sion byl malý, lehce opevněný hrad bez vlastního zdroje vody. Nejbližší zdroj představovala až řeka Vrchlice nacházející se pod skalní ostrožnou. Sion tak nemohl vzdorovat početnému královskému vojsku čtyř měsíčnímu tuhému obléhání. Archeologickým výzkumem nalezené koule z praků a děl dokládají několikanásobné ostřelování, které i tak hrad dost poškodilo (*Jánská 1963*, 228; *Koscelník – Kypta – Savková 2013*, 1 - 26). Mezi nálezy z jádra a okolí hradu převládají předměty denní potřeby, které nás nutí přehodnotit poslední boj Jana Roháče z Dubé. Jako nejpravděpodobnější verze průběhu obléhání se nám jeví skutečnost, že hrad oblehlo vojsko Hynce Ptáčka z Pirkenštejna, které před hradem vybuchovalo svá ležení a spíše vyčkávalo, než aby hrad dobývalo a ostřelovalo. Roháčův příbuzný Hynce Ptáček z Pirkenštejna musel obráncům povolit alespoň částečné zásobování. Po příchodu uherského vojska byl poté hrad bez problémů za tři dny dobyt (*Durdík 2000*, 499).

Obléhací tábory – u hradu Sion

Pozůstatky po obléhacích pracích u hradu Sion patří k nejzachovalejším objektům svého druhu na území ČR. Relikty po obléhání pozorujeme ve třech polohách v okolí hradu. První komplex terénních prací se nachází severně od hradu na návrší „U Maxovny“. Na rovinaté ploše východně od hradu lze s obléháním spojit také příkop, doložený porostovými příznaky z leteckého snímkování z roku 1954. Lokalita se nachází 400 m od hradního jádra a svou vzdáleností odpovídá vzdálenosti severního ležení od hradu. Třetí polohu s postavením palných zbraní registrujeme 350 m západně od hradního jádra na protilehlém svahu. Patrně se jedná o pozůstatek většího komplexu, který nebyl doposud důkladně zrekonstruován. Podle Jana Kypty lze uvažovat v této poloze o postavení palných zbraní. Této interpretaci napovídá dobrý výhled na hrad a zároveň adekvátní ochrana před případným ostřelováním. Je pravděpodobné, že obléhatelé využili nějakým způsobem i kostel sv. Ondřeje (*Koscelník – Kypta – Savková 2013, 6 - 26*).

Obléhací tábor – v poloze „U Maxovny“

Relikty po obléhacích pracích se nachází 350 m severně od předhradí Sionu a svým stavem dochování a rozlohou patří k nejzachovalejším a nejrozsáhlejším pozůstatkům. Plocha tábora o rozloze 2,5 ha je na východě omezena lesem a na západě zemědělskými plochami. Vyloučen není ani větší rozsah původního obléhacího tábora, protože na severovýchodní straně relikty zanikají recentní cestou. Obléhatelé využili příhodného terénu v podobě mírně odvráceného svahu, který poskytoval adekvátní ochranu před případnou střelbou z hradu. Kromě funkce obranné plnila poloha i funkci strážní, protože stála na přístupové cestě směrem ke Kutné Hoře. Celkově se dá rozsáhlý komplex obléhacího tábora rozdělit na tři zcela odlišné části.

Na severovýchodní straně se nachází obdélný areál o velikosti 1 ha, který je na východní a jižní straně omezen valem a příkopem. Val dosahuje průměrné výšky 1,5 m a ve svých dochovaných nárožích se nachází zpevňující prvky. V rámci tohoto menšího areálu se v jeho jihovýchodní části nachází dva výrazně zahloubené ob-

jekty s přilehlými náspy. Další dvojice objektů stejného charakteru se nachází na severu. Interpretace tohoto objektu je složitá. Pavel Koscelník se v rámci své disertační práce domnívá, že se jedná o okop pro vozovou hradbu. Tuto hypotézu určil na základě tvaru a rozložení jednotlivých objektů, včetně nalezených kovových militarií v bezprostřední blízkosti valu. Mimo hroty šipek a projektilů do palných zbraní se mezi ně řadí jílec tesáku, napínák na kuš nebo fragment palné zbraně. Takováto kumulace různorodých předmětů by mohla značit určitý boj o val. Další nápovědu k interpretaci objektu nám může dát rozrušení valu mladšími objekty tábora. Nabízí se tedy vysvětlení, že se jedná pravděpodobně o nejstarší a provizorní řešení obrany před stavbou samotného tábora (*Koscelník 2013*, 56 - 57).

Druhý areál ze tří, v rámci obléhacího stanoviště „U Maxovny“, se nachází v jihozápadní části obléhacího tábora. Celkem se skládá z několika dochovaných funkčních objektů. Nejdominantnější je objekt lichoběžníkovitého půdorysu o rozměrech 43 x 47 m. Krytý je mohutným valem, který je ve svých, třech dochovaných nárožích, vyztužen podkovovitými baštami. Směrem k hradu jsou dvě bašty zesílené. Na koruně valu bašt je pozorovatelný nízký násep s pravidelně vynechanou dvojicí mezer. Val objektu je navíc obehnán příkopem, který opět směrem k hradu narůstá na šířce i délce. Vnitřní plocha objektu dosahuje 350 m². Z výsledků mikrosondáže provedené v roce 2014 je patrné mírné vyvýšení vnitřní plochy oproti zbytku obléhacího tábora (*Koscelník 2014*, 60). Vstup do objektu se dá předpokládat v severovýchodní části, kde je val uměle přerušovaný. Výše zmíněný objekt se dá s určitou dávkou považovat za stanoviště velitele vojska, které se tak stává nejstarším objektem svého druhu v Čechách (*Meduna 1994; Richterová 2003*). Obdobné stavby jsou doložené u celé řady mladších obléhacích táborů, zejména v době válek krále Jiřího z Poděbrad proti jednotě zelenohorské (*Měřínský – Plaček 1991*, 161 - 170). Při detektorovém výzkumu v roce 2014 byla po celém obvodu koruny valu zaznamenána vrstva vypálené mazanice. Na určitých fragmentech nalezené mazanice lze pozorovat fragmenty otisků prutů. Zmíněná, pravidelně vynechaná dvojice mezer v koruně nárožních bašt, připomíná výseky pro postavení palných zbraní, zejména děl střední ráže. Týl pevnůstky na severo-

východě je tvořen nízkým valem a přístupovou komunikací. Val se od cesty láme směrem k severu, kde se nachází další zemní bašta subtilnějších rozměrů (7,5 x 8 m). Poslední čtvrtá nárožní bašta se nacházela v jižním rohu, který je zničen recentní cestou. Celý obvod valu sleduje mělký 2 m široký příkop. Šest zahloubených objektů, interpretovaných jako příbytky pro vojáky, se nachází v západní straně areálu, kde jsou orientovány v řadě podél příkopu (*Koscelník 2013*, 61 - 62). Analogie můžeme hledat v boudách pro žoldnéře nacházející se mimo areál tábora u Nového Hradu u Kunratic (*Drobná 1953*, 198). Při vnitřní severozápadní linii opevnění se navíc nachází další výrazně zahloubený oválný objekt o rozměrech 3,7 x 2,7 m. V rámci tohoto objektu byla Pavlem Koscelníkem položena malá sonda. Výsledky ukázaly, že úroveň původního objektu je 90 cm od současného povrchu. V rámci objektu bylo nalezeno také poměrně velké množství fragmentů vrcholně středověké keramiky. Pavel Koscelník objekt na základně nalezené keramiky a výraznějšího zahloubení oproti jiným objektům považuje za sklad zásob (*Koscelník 2013*, 62 - 63).

Na jihovýchodě je areál tábora porušen lesní cestou, která se jako žlab táhne směrem ke Kutné Hoře. V jihovýchodní části lze nicméně předpokládat existenci dalšího liniového opevnění, jehož relikty se zde dochovaly. Fortifikace se skládá pouze z nízkého valu, který plnil nespíše funkci vymezení mezi dalšími areály tábora. Mimo objekty nacházející se při valech, se v celém areálu žádné jiné zahloubeniny nenacházely. Mezi výše zmíněným nízkým valem a pevnůstkou pro velitele vojska leží vyvýšená plošina obdélníkovitého půdorysu. Plošinu, která je v čele chráněná velkým valem a mělkým příkopem, můžeme považovat za prakoviště, kde mohly stát dva velké praky (*Menclová 1976*, 220-221; *Koscelník – Jukl 2013*). Analogie můžeme hledat na jiných obléhacích táborech (*Drobná 1957*, 198; *Kypta – Richterová 2003*).

Třetí část tábora v poloze „U Maxovny“ se nachází na severozápadní straně. Vstup do této části areálu se nachází na cestě směřující od Sionu do Kutné Hory. Je chráněn fortifikací v podobě podkovovitého valu. Ve zmíněném prostoru se nachází 48 zahloubených obdélných objektů seřazených v řadách. Rozměry jed-

notlivých objektů kolísají v rozmezí od 4 – 30 m². Vzhledem k jejich charakteru je lze považovat za pozůstatky po přístřešcích vojáků. V písemných pramenech jsou zmíněny pod pojmem „boudy“ (*Drobná 1953*, 199 – 200). Součástí této kumulace je i objekt odlišného rázu, který porušuje opevnění areálu. Jedná se o sypanou vyvýšeninu se středovým zahloubením, chráněnou nízkým valem (*Koscelník 2013*, 62). Tato vyvýšenina se dá interpretovat jako flankovací bašta, které známe z obléhacích táborů u hradů Bechyně a Nový Hrad u Kunratic (*Kypta – Richtero-ová 2003a*, 117 - 122; *Drobná 1957*, 198).

Obléhací tábor – jižní

Soustava dochovaných objektů v lesním porostu se skládá z podkovovitě tvarovaného valu o rozměrech 10 x 5 m, na který přímo navazuje jižně se táhnoucí žlab. Na druhém konci se žlab s valem ostře zalamuje a je zde přerušen větší oválnou jamou (*Koscelník – Kypta – Savková 2013*, 5 - 8). Dále se nad okopem nachází trojice zahloubených oválných objektů o rozměrech 3 x 4,5 m – 5 x 6 m. Celou situaci lze interpretovat za pozůstatky po umístění palných zbraní. Zmíněný liniový žlab se dá označit za okop, dodatečně chráněný nízkým valem. Oválné objekty na jeho koncích pak můžeme považovat za zbytky baštovitých útvarů.

Vyvstává otázka, zda u výše zmíněných valů byl na jeho korunách přítomný dřevěný taras. Celková délka liniového opevnění u hradu Sion je přibližně 1,5 km. Jan Kypta se domnívá, že vzhledem k takové délce, se dá jen těžko uvažovat o opatření tarasy celého opevnění. Použití dřevěného ohrazení předpokládá pouze v nejohroženějších úsecích, které mohly být ohroženy střelbou z hradu. Postavení děla, zahloubeného do svahu návrší, lze předpokládat přibližně v místě o rozměrech 10 x 6 m, které se nachází v podkovovitém útvaru chráněném uprostřed přerušeným valem a příkopem (*Koscelník – Kypta – Savková 2013*, 14 - 21; *Koscelník 2013*, 54).

Kromě mnoha archeologických výzkumů jádra hradu byl v roce 2012 proveden detektorový výzkum v prostoru mezi jádrem hradu a postavením palných zbraní na západním protilehlém návrší (*Koscelník – Kypta – Savková 2013*, 11 - 27).

S boji v roce 1437 lze ztotožnit pouze militaria a to výhradně střelivo. Konkrétně se jedná o hroty šípů z kuší a projektily do palných zbraní. Všechny 56 nalezených šipek je opatřeno tulejí. Samotné hroty se dají rozdělit podle svého průřezu na tři základní druhy: čtvercové, kosočtvercové a zploštělé (*Koscelník – Kypta – Savková 2013*, 15 - 16). Během prospekce byla doložena i munice do palných zbraní. Celkem bylo nalezeno 39 kusů, z nichž 29 je datovatelných do roku 1437. Nalezený soubor se dá podle prostorového rozložení roztrždit na projektily vystřelené hradní posádkou a projektily od obláhatelů. Na protilehlém svahu od hradu bylo celkem objeveno 22 kusů, které se dají ztotožnit s obránci hradu. Tři kusy nalezené v prostoru postavení palných zbraní se dají považovat za nevystřelenou municí, protože na sobě nevykazují žádné deformační stopy. Zbylé čtyři kulovité projektily se nachází na svahu pod hradem a pochází z děl obláhatelů. Munici obránců představují skupiny několika tvarově odlišných projektilů. Největší soubor tvoří skupina koulí o průměru 17 – 18 mm vystřelených z píšťal nebo hákovnic (*Koscelník – Kypta – Savková 2013*, 17). Analogicky podobný materiál můžeme hledat v souboru pocházejícího z Nového Hradu u Kunratic (*Wagner – Drobná – Durdík 1957*, tab. 3).

Další skupinu představuje pět válcovitých střel o průměru 20 – 22 mm. Takové střelivo odpovídá větším hákovnicím. Největších rozměrů dosahuje jediná válcová střela o průměru 34 mm a délce 30 mm. Na povrchu projektilu se nachází mělký žlábek, který nálezci považují na důsledek deformací způsobených během průletu hlavní. Munice obránců a obláhatelů se liší také materiálovým složením. Střelivo útočníků se vyznačuje olověnými válci. Naopak obránci hradu používali válcové olověné projektily s železným jádrem. Na většině kusů lze pozorovat deformace vzniklé při výstřelu. Specifickou skupinu projektilů tvoří tři válcové kusy s reliéfním zdobením na kruhové čelní ploše. Největší a nejlépe dochovaný projektil byl nalezen v prostoru podkovovitého sypaného objektu. Jan Kypta zobrazení na projektilu interpretuje jako „kamenické značky“ a analogie hledá u podobných artefaktů (*Koscelník – Kypta – Savková 2013*, 18).

Významnou složku kovových předmětů nalezených v prostorách obléhacího tábora představují nálezy podkov, kování vozů, součásti koňských strojů a jezdecké výbavy a také fragmenty tří ostruh (*Koscelník – Kypta – Savková 2013*, 18 - 19).

2.2.1.14 Stará Dubá

Historie

Zříceniny hradu Stará Dubá se zbytky podhradního městečka Odranec se nachází na ostrožnovitém výběžku nedaleko středočeského města Benešov. Počátky hradu spadají do 2. poloviny 13. století, kdy se na hradě píše Ondřej z Dubé. První konfrontaci hrad prodělal v 15. století, kdy byl dobyt, protože na něm sídlil loupeživý rytíř Jan Zúla z Ostředka. Hrad opravil až v 2. polovině 15. století Bohouš Kostka z Postupic. Nicméně v roce 1466 byl hrad obležen, poté dobyt a pobořen vojsky krále Jiřího z Poděbrad. Po tomto dobývání už je hrad označován za pustý (*Durdík 2000*, 511; *Durdík 1999*, 7 - 10).

Stavební vývoj hradu

Hrad byl chráněn v jihovýchodní části mohutným šijovým příkopem, který dále pokračoval až před hradby podhradního městečka Odranec. Přístupová komunikace do čtyřdílného jádra hradu procházela věžovitou branou na jihozápadě. Následně pokračovala do vstupního nádvoří, jehož hradba pokračovala v podobě parkánu. Zde se cesta zalomila a pokračovala druhou branou na centrální nádvoří celého hradního areálu. Rozměrné vnitřní nádvoří mělo oválný půdorys. Na jihozápadní straně se nacházela mohutná velká věž, která byla zničena při boření hradu a její trosky, zavalily celou středovou část hradního areálu. Poslední část hradní dispozice představovalo menší zadní nádvoří, které bylo ze všech čtyř stran lemované křídly rozměrného paláce (*Durdík 2000*, 512; *Durdík 1999*, 11 - 16).

Průběh obléhání

Hrad prodělal dvě vojenské konfrontace. Poprvé byl hrad dobyt v roce 1407 vojsky Zdeňka Zajíce z Hazmburka. Dochované relikt obléhacího tábora

a postavení palných zbraní náleží obléhání vojsk Jiřího z Poděbrad v roce 1466, kdy byl hrad v držení příslušníků jednoty zelenohorské. Po dlouhodobém ostřelování se hradní posádka vzdala a hrad byl pobořen. Největší škodu utrpěla velká obytná věž, jejíž trosky zavalily většinu plochy jádra hradu (*Durdík 1980*, 141 - 142).

Obléhací tábor

V okolí hradu registrujeme dvě polohy spojené s obléháním z roku 1466. První lokalita se nachází na hřebenu ostrožny 150 m od čela hradu. Oválná plocha vymezená valem a příkopem dosahuje rozlohy 0,5 ha. V zadní části této plochy se nachází menší pravoúhlá plocha vymezená od okolí příkopem a valem. Se svými rozměry 14 x 26 m je považována za stanoviště velitele vojska. V celém areálu obléhacího tábora nebyl doložen relikv po provozních nebo obytných jednotkách. Souvisí to pravděpodobně s ročním obdobím a krátkou dobou trvání obléhání hradu. Druhý pozůstatek po vojenské akci z roku 1466 se nachází pouhých 50 m západně od hradu. Jedná se o opevněnou baterii děl tvořenou lineárními okopy a valy. Přes tuto malou vzdálenost je však baterie kryta hlubokým údolím. Podle stavu dochování a velikosti zbytků baterie, lze uvažovat o postavení dvou velkých děl a několika děl střední ráže (*Durdík 1980*, 156 - 158).

2.2.1.15 Zbořený Kostelec

Historie

Zříceniny hradu nacházejícího se na skalnatém návrší nedaleko Týnce nad Sázkou. První písemná zmínka o hradu pochází až z roku 1342, kdy byl zastaven Oldřichovi Medkovi z Valdeka. Poté se na hradě střídali různí majitelé, až přešel do držení Rozkoše z Dubé. Ten nechvalně proslul svými loupeživými výpravami do okolí, což vedlo k prvnímu obležení v roce 1449. Po této neúspěšné první konfrontaci se hrad následující rok podařilo dobýt Zdeňku Konopištskému ze Šternberka, který následně pobořený hrad opravil a vytvořil z něj svůj opěrný bod.

Definitivní zánik hradu nastal po oblehnutí vojsk krále Jiřího z Poděbrad v roce 1467 (*Durdík 2000*, 625; *Záruba 2004*, 183 - 184).

Stavební vývoj hradu

Dispozice hradu na skalnaté ostrožně nad řekou Sázavou byla dvojdílná. Obě jeho části se výškově odlišovaly. Spodní hrad, přístupný přes vyzděný příkop a věžovitou bránu, obklopoval ze tří stran celé výše položené jádro hradu. V nejzápadnější straně jádra hradu stál plochostropý palác zabezpečený trojicí mohutných podpěrných pilířů. Mladší fáze přestavby hradu kladla důraz zejména na zlepšení jeho obranyschopnosti. Pochází z ní na skále vysutá okrouhlá věž, která umožňovala kontrolu stavu věcí pod hradem. Nová fortifikace byla vystavěna i v západní části areálu hradu. Její součástí byla i menší brána, která propojovala korunu valu s příkopem. Důvodem tohoto řešení bylo nejspíše umožnění přesunu děl na val. Dělostřelecké využití získalo i vyústění příkopu v jeho západním nároží. Velmi výrazným zásahem přestavby hradu v průběhu 15. století bylo i vybudování tzv. vysuté branské věže na severní straně příkopu. Z nejmladší fáze chaotické přestavby hradu související se šternberskými úpravami, pochází do nádvoří přistavěná dvouprostorová podsklepená budova při severní hradbě. Obnova hradu Zdeňkem Konopišťským ze Šternberka neměla za cíl z hradu udělat rezidenční sídlo, ale měla hrad připravit na krušné chvíle poděbradských válek a vytvořit z něj vojenský opěrný bod (*Durdík 2000*, 626; *Záruba 2004*, 185).

Průběh obléhání

K prvnímu obléhání hradu došlo v roce 1449, kdy byl majitelem hradu Kuneš z Dubé. Ten podnikal loupeživé výpady do širokého okolí. Po krátkém příměří byl v květnu roku 1450 hrad obležen podruhé vojsky Jiřího z Poděbrad a pražanů. Přestože v rámci pomoci spojeneckým vojskům dorazila hotovost saského vévody Friedricha k městu Mostu, aby tak odlehčila obléhanému Kostelci, byl hrad záhy dobyt. O vojenském a politickém významu hradu svědčí skutečnost, že obou těchto obléhání se Jiří z Poděbrad zúčastnil osobně. Kostelecké panství bylo záhy rozděleno a samotný pustý hrad později připadl Zdeňkovi ze Šternberka, který jej

opevnil a rozšířil. Po jeho roztržce s králem, kdy se Zdeněk ze Šternberka staví do čela tzv. Jednoty zelenohorské, oblehla královská vojska roku 1467 šest jeho hradů. Poté, co padl nejpevnější z těchto šesti hradů – Roudnice, byl po dlouhém ostřelování praků a děl dobyt i Zbořený Kostelec. Následně byl hrad rozbořen a již nikdy nebyl obnoven (*Záruba 2004*, 180 - 181).

Obléhací tábor

V okolí hradu se nachází několik pozůstatků po obléhacích táborech. První komplex se nachází na hřebenu ostrožny 275 m vzdušnou čarou od hradu. Areál se skládá z dvou částí a je zabezpečený proti svému okolí valem a příkopem. V jižní části, která je na severní straně vyztužena okrouhlou zemní baštou, jsou patrné objekty ubytovacího nebo provozního charakteru. Skupinu do svahu zahloubených zemnic pozorujeme i na severní straně areálu, která je od té jižní oddělena nízkým valem. Ve východním rohu se nachází areál s uměle navržených plošin, které představují prakoviště. Unikátní jsou především „in-situ“ dochované prakové kameny.

Poslední částí obléhacího tábora v této poloze je dvojice postavení palných zbraní, které se nachází na vysoké ostrožně mezi obléhacím táborem a hradním komplexem (*Meduna 1984*, 122 - 127). Další komplex je na vrcholu Hradečnice 575 m od hradu. Jedná se o vojenské ležení o rozloze 1 ha vymezené příkopem a valem. Zmíněná lokalita zaujímá celý vrchol kopce a výrazně převyšuje hrad. Pevňůstka, která nejspíše měla strážní charakter a trojice provozních objektů se nachází v přerušené části fortifikace v jižní části. Další přerušení v linii opevnění se nachází na východě a i v tomto přerušení evidujeme trojici reliktních objektů po provozních objektech (*Richterová 2003*, 21 - 22). Západní část areálu, která byla orientována směrem k hradu, je vymezena dvojicí objektů interpretovaných jako palebných postavení (*Meduna 1984*, 119).

2.2.1.16 Zlenice

Historie

Hrad Zlenice se nachází nad pravým břehem řeky Sázavy na klesající ostrožně nedaleko hradu Stará Dubá. Zlenice je poprvé v písemných pramenech zmiňována k roku 1318. V roce 1337 se Zlenice stala královským majetkem a v průběhu 15. století se zde vystřídal nespočet majitelů. V roce 1444 hrad získali Kostkové z Postupic, za jejichž držení hrad prodělal vojenskou konfrontaci, z které se již nevzpamatoval. V roce 1465 je hrad uváděn jako zbořený (*Durdík 2000, 629*).

Stavební vývoj hradu

Přístupová komunikace do hradu vedla přes val a čelní příkop skrz věžovitou branou. Za branou se nacházelo rozměrné, obvodovou hradbou a parkánem ohrazené, předhradí s hospodářskou zástavbou a dalším čelním příkopem na jihu. Jádro hradu bylo přístupné pomocí další věžovité brány, za kterou se nacházelo první nádvoří. Na tomto nádvoří se kromě dalších hospodářských staveb nacházela subtilní okrouhlá věž. Z prvního nádvoří se dalo třetí věžovitou branou vstoupit do prostoru s palácem a donjonem. Palácová křídla byla tři a na jihu byla srostlá s výše zmíněným donjonem. Celý vnitřní hrad obíhal parkán a do břitu nad čelním příkopem protažená obvodová hradba. Opevnění tohoto charakteru se nejspíše nacházelo i kolem předhradí (*Durdík 2000, 630; Durdík – Černocká – Červenka – Vinař, J. 2010, 34*).

Průběh obléhání

Během poděbradských válek mezi roky 1463 – 1465 prodělal hrad konfrontaci s vojsky krále Jiřího z Poděbrad. Historické prameny o tomto obléhání mlčí. Nao-pak archeologický materiál nalezený v předhradí u druhé brány nám dokazuje, že obléhatelé po vybudování svého ležení nedaleko hradu začali hrad ostřelovat pomocí praků, děl a hákovnic (*Sedláček 1998c, 53*).

Obléhací tábor

Skoupé relikty po obléhacím táboře z let 1463 – 1465 u hradu Zlenice se nachází na oválné ploše zhruba 45 m vzdušnou čarou na sever od kraje prvního příkopu předhradí. Plocha ostrožny před hradem průběžně stoupá, proto obléhací stanoviště výrazně, i přes malou vzdálenost, převyšuje jádro hradu. V souvislosti s obléhacími pracemi jsou na zájmové ploše zachyceny pozůstatky mělkého příkopu a valu, který přepažuje hřeben ostrožny (*Durdík 2009, 629 - 630*). Na severozápadní straně je fortifikace poškozena recentní cestou a tak není vyloučeno ani její možné pokračování tímto směrem. Vzhledem k výše uvedené, postupně stoupající ostrožně, leží plocha za příkopem a valem podstatně výše. S výjimkou zaniklých cest plocha nevykazuje žádné objekty nebo zásahy. Důkaz o existenci prakoviště a palebného postavení nám podávají nalezené fragmenty prakových a dělostřeleckých koulí ze zánikových vrstev v okolí první brány na předhradí (*Durdík – Černocká – Červenka – Vinař, J. 2010, 60*). Součástí nalezeného inventáře byly i olovené projektily z hákovnic a lukostřelecké hroty zápalných šípů. Tento nalezený inventář napovídá o cílené střelbě na první vstupní bránu do hradu. Pozůstatky po prakovišti, palných postaveních a ostatních reliktech obléhacího tábora mohly smést těžké lesní práce doložené v 19. století (*Durdík – Hložek – Kašpar 2009, 154 - 155*).

2.2.1.17 Zvíkov

Historie

Významný přemyslovský opěrný bod se nachází na strmé skalnaté ostrožně nad soutokem řek Vltavy a Otavy. Hrad založil již v první polovině 13. století Přemysl Otakar I. Významné přestavby a rozšíření se dočkal za jeho vnuka krále Přemysla Otakara II. K první vojenské konfrontaci došlo už v roce 1285, kdy byl hrad obležen přívrženci Závíše z Falkenštejna. Za krátké vlády krále Rudolfa Habsburského přešel do rukou mocným Rožmberkům. Ke koruně ho zpět získal císař Karel IV., který ho zařadil mezi nezcizitelné hrady. V královském držení vydržel až do roku 1429, kdy byl obléhán husitským vojskem a po jeho skončení přešel zpět do

držení Rožmberků. Těžké chvíle hrad prožil také v roce 1622, kdy byl obléhán a následně vyrabován švédským vojskem (*Durdík 2000*, 633 - 634; *Varhaník 2015*, 395 - 403).

Stavební vývoj hradu

Stavenišťem hradu se stal vysoký skalnatý ostroh obtékaný ze tří stran řekou Vltavou. Jediná přístupová komunikace vedla po postupně se snižující ostrožně od jihu. Cesta na ostrožnu musela procházet přes most, který je zmiňován v písemných pramenech v roce 1431 (*Čechura – Ryantová 1989*, 40). Za mostem se nacházelo obvodovou hradbou a parkánem opevněné předhradí se dvěma branami. V podhradí se nacházel vrcholně gotický kostel sv. Mikuláše a mlýn při Otavské bráně. Přístupová komunikace dále přes předhradí pokračovala do vlastního jádra hradu. Za nejstarší dochovanou stavbu lze považovat mohutnou čtverhrannou obytnou věž zvanou Markomanka. Věž byla postavena z bosovaných kvádrů a nachází se na východním nároží dnešního hradu.

Nákladnou přestavbu hradu provedl král Přemysl Otakar II., který vystavěl pětiboký areál tvořený palácovými křídly a nové zděné vnější opevnění. Obě severní nároží hlavní hradby, která se v linii přizpůsobila tvaru ostrožny a vymezovala tak nepravidelně trojúhelný obrys hradu, zajistily polookrouhlé věžice. Nejohroženější stranu, tedy proti směru případnému ostřelování, zajistil okrouhlý bergfrit, protažený v mohutný břit zavázaný do štítové hradby. Na rozdíl od svých současníků z 13. století byla hrad plně průchozí. Velká přestavba ve 13. století zajistila Zvíkovu přední postavení mezi českými hrady a na dlouhou dobu uspokojovala nároky budoucích majitelů (*Durdík 2009*, 635 - 636).

K další přestavbě došlo až po neblahých zkušenostech po obléhání v roce 1429. Tehdejší majitelé Rožmberkové přistoupili ke zlepšování obranyschopnosti hradu. Projevilo se to především výstavbou nového parkánu na severu, který byl vyztužen šesti čtverhrannými baštami. Upravována byla i hlavní obvodová hradba, která dostala krytý dělostřelecký ochoz. V neposlední řadě byl prohlouben příkop a upraven val (*Čechura – Ryantová 1989*, 42 - 45).

Průběh obléhání

Hrad Zvíkov prodělal tři vojenské konfrontace. První obléhání proběhlo v roce 1285 vojsky Záviše z Falkenštejna. O průběhu a výsledcích obléhání nám historické i archeologické prameny mlčí. Příliš úspěšné však nebylo, neboť obležení bylo nutné opakovat v roce 1285 (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 77; Sedláček 1996, 27*). Druhé, o poznání větší obléhání, nastalo za husitských válek, konkrétně 21. března 1429. Před hrad dorazili ozbrojenci v čele s Janem Blehou, velitelem posádky v Bechyni a Mikulášem z Padařova, hejtmanem z hradu Ostromeč, společně s oddíly z Písku, Sušice a Klatov. Podle zpráv z historických pramenů vybudovali obléhatelé hlavní ležení na vrcholu kopce naproti hradu. Po třinácti týdnech ostřelování velitelé neúspěšné obléhání vzdali a své ležení spálili (*Kypta – Richterová 2004b, 253*). Poslední zkouškou bylo obléhání v letech 1621 – 1622, kdy švédské vojsko Baltasara de Marradase hrad dobylo a následně vyplenilo (*Fröhlich 1991, 155*).

Obléhací tábor

V okolí hradu Zvíkov evidujeme tři polohy s pozůstatky po obléhacích pracích. V letech 1987 a 1988 provedl J. Fröhlich povrchovou prospekci okolí hradu, aby potvrdil existenci vojenských obléhacích táborů kolem Zvíkova. Hlavní tábor obléhatelů se nacházel na ostrožně, 200 m na jih od čela hradu a kontroloval tak jedinou přístupovou cestu (*Fröhlich 1991, 155*). Komplex vymezený nízkým valem po obvodu je složen z pevnůstky velitele vojska a z několika dalších linií valů a příkopů přepažujících ostrožnu (*Kypta – Richterová 2004b, 255*). Konkrétně 60 m za prvním valem se jižním směrem nachází val a příkop přepažující ostrožnu. Po dalších 60 m jižním směrem se nachází 120 m dlouhý hlavní liniový příkop celého areálu, před kterým je vyhozený výše zmíněný nízký val. Pevnůstka pro velitele vojska se nachází v severovýchodním nároží areálu a samostatně je vymezena soustavou příkopů od svého okolí. V západní části pevnůstky se nachází plošina, považovaná pravděpodobně za palebné postavení lafetované zbraně, která

měla krýt přístupovou cestu. Tého myšlenky nasvědčuje i vynechaná mezera v liniovém opevnění (*Kypta – Richterová 2004b, 257*).

Nad Otavou, na vrcholku severního návrší v nadmořské výšce 380 m se nacházel druhý areál spojovaný s obléháním z 15. století. Areál se nachází na katastru obce Zbonín, na P. P. Č. 474/7, v poloze „Šance“. Polygonální plocha je vymezena dvojicí nízkých náspů a mělkým příkopem (*Fröhlich 1991, 156*). Charakter náspů, jejichž výška dosahuje zhruba 50 cm, svědčí o tom, že sloužily jako ukotvení dřevěných prvků, snad tarasů (*Kypta – Richterová 2004b, 255*). Od čelní hradby bylo vojenské ležení obláhatelů vzdáleno 250 m. Taková vzdálenost umožňovala případné ostřelování prakem nebo dělem. Za účelem bližšího poznání této lokality byly uprostřed opevnění položeny dvě menší sondy. Výsledkem byly zlomky vrcholně středověké keramiky a uhlíky. Keramika pochází ze 13. a 15. století a odpovídá době obléhání hradu (*Fröhlich 1991, 155 - 158*).

Poslední stanoviště se nachází v poloze „Varta“ nad řekou Vltavou na katastru obce Jickovice v nadmořské výšce 395 m. Hrad je odtud vzdálen vzdušnou čarou 350 m. Polygonální areál o velikosti 32 x 23 m zaujímá plochý vrchol ostrožny. Uprostřed plochy se nachází obdélný pahorek o rozměrech 5 x 9 m, kdy jeho delší osa směřuje kolmo k hradu. Pahorek je možné interpretovat za stanoviště praku. V roce 1988 zde byl proveden povrchový průzkum, jehož výsledkem bylo nalezení 5 zlomků vrcholně středověkých nádob. Na výduti jednoho ze zlomků je zřetelná rádélková výzdoba sestávající z řady drobných trojúhelníků. Keramiku je možné rámcově datovat do 15. století. Archeologické nálezy jsou zde však doloženy pouze z období husitských válek (*Fröhlich 1991, 158*). Fortifikace tábora je převážně tvořena mohutnými valy a příkopy.

2.2.2 Situace k obléhacím táborům na Moravě

Na Moravě byla tématu obléhacích táborů věnována o poznání menší pozornost, než je tomu v Čechách. Celkem je na Moravě evidováno šest lokalit spojených s obléhacími pracemi. Všechny lokality se nacházejí v bezprostředním okolí hradních areálů a drtivá většina z nich pochází z období husitských nepokojů. Výjimky

tvoří Nový Hrad u Adamova, kde je dochováno stanoviště po obléhání uherským vojskem v 70. letech 15. století a hrad Corštejn – obléhání z let 1464 – 1465 (*Konečný – Merta 1980; Měřínský – Plaček, 199*). Cílem této kapitoly není podrobný popis níže popsaných lokalit, ale stručný přehled o současném stavu obléhacích prací na Moravě.

2.2.2.1 Corštejn

Rozsáhlý hradní areál tyčící se nad dnešní Vranovskou přehradou byl založený v 1. polovině 14. století rodem Lichtenburků (*Kacetyl 2011, 5, 7; Kacetyl 2011, 9*). V roce 1465 byl hrad dlouze obléhán vojsky krále Jiřího z Poděbrad. Následně byl dobyt a pobořen (*Hosák 1968, 61*). Důvodem obléhání byl spor tehdejšího majitele Hynka z Lichtenburka s českým králem. Hrad byl ostřelován královským vojskem pod vedením Oldřicha Mládce z Miličína téměř rok (*Kacetyl 2011, 23*). Rozsáhlé hradní jádro s předhradím tvořil mohutný obdélný donjon s třemi palácovými křídly (*Menclová 1965, 4; Plaček 2001, 160*). Po dobytí z roku 1465 přistoupili pozdější majitelé na modernizaci opevnění v podobě dělostřeleckých okrouhlých bašt a krytého ochozu na hradbách (*Kacetyl 2004, 28; Kacetyl 2011, 15*).

U hradu Corštejn evidujeme mohutný obléhací komplex tvořený z pěti poloh. Severozápadním a východním směrem od hradu se nachází dva polygonální areály vymezené linií příkopů a valů, které jsou na pěti místech vyztužené zemními baštami. Vnitřní plocha těchto areálů je tvořena zahloubenými objekty, které jsou považovány za ubytovací a provozní jednotky. Součástí těchto rozlohou největších ploch jsou i plošiny interpretované jako postavení palných zbraní (*Měřínský – Plaček 1991, 161*). Třetí z areálů se nachází v poloze „Na Baště“. Polygonálním příkopem a valem ohrazený areál s trojúhelníkovitou plošinou a několika zahloubenými objekty je pokládán za prakoviště s přílehlými provozními stavbami (*Kacetyl 2013, 99*).

Charakteristickým znakem pro obléhací tábory z poděbradských válek, je přítomnost velitelské pevnůstky. Stanoviště pro velitele vojska je evidováno i u hradu Corštejn. Nachází se v jihovýchodním areálu celého složitého komplexu obléha-

ciho tábora. Tvoří ji sypaná fortifikace ve tvaru obdélníka s třemi zemními baštami v jeho nároží. V čelním valu se pak nachází přerušení, které je interpretováno jako místo pro lafetovou zbraň. Poslední linie valů a příkopů se nachází na jihozápadě. Jihozápadní vojenské ležení však ve své vnitřní ploše nenese žádné zbytky po vnitřní zástavbě (*Měřinský – Plaček 1991, 163*).

2.2.2.2 Holoubek

Zřícenina hradu nacházející se v kraji Vysočina nad dalešickou přehradou. Hrad byl založený nejpozději v 1. polovině 14. století. V 15. století se stal sídlem loupeživých rytířů, kteří se svými výpady stali příliš nebezpeční svému okolí. Zánik hradu je spojován s rokem 1446, kdy byl obléhán a následně dobyt vojskem moravských stavů. Nevelký jednodílný hrad stával na vysoké skalnaté ostrožně a od týlní strany byl oddělen šíjovým příkopem. Hradní jádro se skládalo z okrouhlého bergfritu a obdélného paláce. Krytí zajišťovala obvodová hradba, zesílená v čele hradu. Reliéfni zbytky opevnění pokládaného za obléhací tábor z 60. let 15. století se nachází na začátku protáhlého výběžku do záhybu Dalešické přehrady, 200 m od hradu Holoubek. Opevnění je vyděleno příčnými příkopy na obou stranách a dnes již nízkým vnějším valem. Plocha jádra o rozměrech 36 x 29 m je v severozápadní části vyvýšena. O zástavbě není nic známo. Další náznak příkopu se rýsuje na konci výběžku 100 m pod výše zmíněným opevněním (*Plaček 2001, 224 - 225*).

2.2.2.3 Lukov

Rozsáhlý královský hrad Lukov se nachází na posledních výběžcích Hostýnských vrchů v dnešním Zlínském kraji. Hrad zmiňovaný již v listině královny Konstanacie z 1. poloviny 13. století měli nejprve v držení Šternberkové. Po návratu do královských rukou byl v roce 1469 v rámci česko-uherských válek obléhán a následně i dobyt uherskými vojsky Matyáše Korvína. Poslední vojenskou konfrontaci hrad prodělal za třicetileté války. Při odchodu Švédských vojsk z Moravy byl hrad vypálen (*Kohoutek 1995, 55 - 56*).

Složité hradní komplex hradu Lukova byl dvojdílný. Hradní jádro bylo od rozlehlého opevněného předhradí odděleno šíjovým příkopem a vstupovalo se do něj věžovitou branou. Centrální část hradu se skládala ze tří palácových křídel a hranolové věže. Po dobytí z roku 1469 byl hrad opevněn novou obvodovou hradbou a parkánem s dělostřeleckými baštami (*Plaček 2001, 365*).

Na hradě Lukov evidujeme dvě polohy spojované s obléháním z roku 1469. První fortifikace se nachází v poloze Tanečnice asi 300 m západně od hradu. Opevnění je tvořeno navršeným pahorkem o průměru zhruba 15 m lemovaným okružním příkopem a valem. V okolí pahorku je dochováno několik zahloubených objektů. Charakteristika terénních reliktních naznačuje, že se jedná o velitelskou pevnůstku. Pod Tanečnicí je evidován příkopy a valy opevněný protáhlý útvar, který je interpretován za ležení uherského vojska. Další stopy opevnění se nachází v poloze zvané „Králíky“. Na skalních útvarech se nachází do skály vysekaný příkop a od okolí oddělená skála nese stopy po zásecích. Vyloučena však není ani funkce předsunuté bašty hradu Lukov (*Kohoutek 1995, 55; Kohoutek 1992, 205 - 223; Plaček 2001, 365*).

2.2.2.4 Nový Hrad u Adamova

Rozsáhlý hradní komplex Nového Hradu u Adamova se nachází v jihomoravském kraji nedaleko města Blansko. V současnosti se komplex skládá ze dvou hradních areálů – Starý a Nový Hrad. První zmínky o Starém Hradě se datují do roku 1381. Jeho poloha byla nad strategicky významnou cestou z Brna. V roce 1470 byl dobyt a zničen vojskem Matyáše Korvína. Tehdejší majitelé Starého Hradu nechali Starý Hrad ladem a přistoupili ke stavbě nového pevnějšího místa – Nového Hradu (*Konečný – Merta 1980, 305*).

Dispozice Starého Hradu byla dvojdílná. Malé hradní jádro se nacházelo za dvěma šíjovými příkopy a nevelkým opevněným předhradím. Centrální část hradu obsahovala kromě branské věže obdélný palác, okrouhlý bergfrit a ostatní provozní stavby. Celý areál zajišťovala obvodová hradba s parkánem (*Plaček 2001, 435 - 438*).

V okolí Nového Hradu, respektive Starého, bylo v 70. letech 20. století Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v Brně lokalizováno šest opevněných stanovišť. Podle rozložení jednotlivých stanovišť v terénu se původně považovaly za předsunutě opevnění hradu, avšak po dodatečném nalezení posledního stanoviště byla jejich funkce interpretována jako obléhací pozice uherských vojsk, které hrad obléhaly do února 1470. Největší stanoviště se nacházelo na mírně svažitém terénu na levém břehu řeky Svitavy u soutoku s Šebrovským potokem. Jedná se o objekt zhruba čtvercového půdorysu se zaoblenými rohy o délce stran cca 25 m. Tento okrsek, považovaný za pevnůstku, je opevněn sypným valem, před nímž probíhal do skály ostře zahloubený příkop. Opevnění obíhá další příkop s nízkým vnějším valem, který vymezuje další polygonální prostor. V objektu pevnůstky byly nalezeny střepy nádob, kachlů, železné zlomky nožníků, přezek a hrotů ze samostřílu. Druhé stanoviště se nacházelo jižně od prvního postavení. Vyvýšenina, která tvořila přírodní opevnění, utvářela stanoviště do půlkruhového půdorysu. Doložena zde byla další dvouprostorová pevnůstka, opevněná trojitým valem. Nálezy dokazují přítomnost pozdně gotických kamen. Třetí opevněná pevnůstka se nachází 300 m severovýchodně od Starého Hradu v mírně svažitém terénu. Objekt měl vejčitý půdorys. I zde byly nalezeny části kachlových kamen a různý střepový materiál. K nálezům také patří fragment koule a tucet šipek. Čtvrté stanoviště přineslo nový pohled na jednotlivé objekty. Umístění stanoviště uprostřed prudkého svahu neodpovídalo možností původně předpokládané předsunutě obrany hradu. Nevýhodná pozice tohoto objektu z pohledu obránců hradu mohla být využita jakožto strážní bod v linii objektů III. a V. Páté a šesté stanoviště má stejný charakter jako ty předchozí. Je tvořeno trojnásobnou valovou fortifikací vymezující oválný objekt (*Konečný – Merta 1980, 305 - 319*).

2.2.2.5 Rokštejn

Zřícenina dvojhradu Rokštejn se nachází v kraji Vysočina nedaleko města Jihlavy. Hrad byl patrně založen v 2. polovině 13. století Hrutem z Kněžic. Po roce 1359 byl velkoryse přestavěn a luxusně zařízen. Na přelomu 14. a 15. století byl od-

koupen Valdštejny. Jeho zánik přineslo obléhání a následné dobytí husitskými vojsky a v 2. polovině 15. století byl hrad opuštěn a již neobnoven.

Příchod k hradu byl od severu k jihu chráněn opevněním, hradbami, příkopem a několika věžemi. Vlastní hradní objekt tvořil palác, kaple a vedlejší obytná stavení i mohutná čtyřhranná věž, jejíž zříceniny dodnes svědčí o velkoleposti středověkého feudálního sídla stejně jako zbytky hradního ochozu a hlavních zdí (Mazáčková 2012, 472 – 489).

S obléhacími pracemi hradu Rokštejna jsou spojené dvě plošiny, které nejsou nijak opevněny. Nacházejí se na převýšeném vrcholu Pavlice ve vzdálenosti 100 – 200 m od čelní hradby. Vzhledem k silnému narušení recentními úpravami v podobě plužin a aktivitami spojenými s trampíngem byla interpretace poloh ověřena detektorovou prospekci. Výsledkem byl soubor kovových předmětů, včetně středověkých nálezů: hřebíky, šipky, podkova, kladivo, nábojnice, mince, nože, pilníky, kolíky, drátky. Artefakty spojené s obléháním hradu lze především spojit s hroty střel a šípů, které byly nalezené ve svahu ve směru od hradu (Mazáčková 2011, 9 - 11, 61 - 65).

2.2.2.6 Skály u Jimramova

Hrad nacházející se nedaleko Nového Města na Moravě byl postaven Archlebem z Kunštátu. Roku 1448 jej koupil perštejnský purkrabí Vaněk. Pro jeho loupeživé chování byl hrad mezi lety 1425 – 1442 pobořen. Poté již nebyl obnoven a zpustl. Hradní jádro využívalo především skalní ostrožny jako přírodního opevnění. Jádro hradu se skládalo s okrouhlé věže, obdélné palácové stavby, nádvoří a brány. Průrvy mezi skalními útvary byly vyzděny (Belcredi 2012b, 6 - 45).

Obléhací tábor nebyl prozatím zdokumentován. Ludvík Belcredi zmiňuje přítomnost terénních opevňovacích úprav několik set metrů ve svahu nad hradem. Dátovat tyto zbytky lze rámcově do doby zániku hradu z let 1425 – 1442. Podle závěrů archeologického výzkumu, který provedl Ludvík Belcredi, nebyl hrad vydán v klidu. Dokládá to přítomnost dělových koulí nalezených v zásypu „vlčí jámy“ u brány (Belcredi 2012, 583 - 584).

2.2.3 Situace k obléhacím táborům v zahraničí

Situace o obléhacích táborech v zahraničí je, co se týče počtu lokalit, více než rozmanitá. V této kapitole jsem se zaměřil na stručný popis tří charakteristických lokalit u našich dvou zahraničních sousedů.

2.2.3.1 Hohenstein

Obléhací tábor u Bavorského hradu Hohenstein z 13. století se dochoval v podobě dvou rozlehlých prakovišť a opevněného lomu na těžbu kamenného materiálu. První prakoviště se nachází ve vzdálenosti 470 m severně od hradu. Převýšení nad hradem činí 20 m. Areál tvoří obdélná plošina o rozměrech 24 x 18 m a je obehnána dvojicí příkopů, které prakoviště chrání od útoku v týlu. Druhá plošina, interpretovaná jako prakoviště, je doložena východním směrem ve vzdálenosti 320 m a s převýšením 95 m (*Haegel 2006, 264 - 267*). I druhé prakoviště je opevněno v celé délce dvojitým příkopem (*Haegel 2006, 264 - 267*). Dalším dokladem obléhání může být nález prakových koulí v okolí hradu (*Haegel 2006, 275*).

2.2.3.2 Hardenberg

Obdobný charakter má i areál spojovaný s obléháním saského hradu Hardenberg v 15. století. Ve vzdálenosti 230 m jihozápadně od hradu Hardenberg se nachází dvojitým příkopem a vnitřním valem vymezená polygonální plošina o rozměrech 44 x 13 m. Uměle nasypaná plošina je interpretována jako místo pro umístění velkého praku (*Küntzel 2006, 336 - 337*).

2.2.3.3 Čabrad'

Poslední zmíněnou lokalitou je slovenský hrad Čabrad', kde jsou v jižním předpolí hradu doloženy relikty po obléhání Jiskrovců v 15. století. V poloze „Táborisko“ se nachází pozůstatky lineárních zemních valů a příkopů, které ve své délce přepažují hřeben ostrožny (*Miňo 2010, 81 - 83*).

3 Současný stav studia o obléhacích táborech ve východních Čechách

3.1 Seznam lokalit s dochovanými relikty v terénu

3.1.1 Lichnice

Historie

Hrad Lichnice se nachází na ostrožně ohraničené Lovětínskou roklí a Hedvičiným údolím. Pod hradem se nachází obec Podhradí, která spadá do katastrálního území města Třemošnice v Pardubickém kraji (*Teplý 2007*, 463). Hrad vznikl s největší pravděpodobností již v 1. polovině 13. století. Dokládají nám to nálezy keramických fragmentů v prostoru hradního areálu (*Frolík – Sigl 1993*, 117 - 120). První záznam o hradu v písemných pramenech je spojen s rokem 1251, kdy je hrad v držení Smila z Lichtenburka (*Sedláček 1997*, 33).

Hrad založil jako své rodové sídlo Smil z Lichtenburka v první polovině 13. století. Po jeho smrti v roce 1269, přešel hrad do držení jeho synů Hynka, Smila, Oldřicha a Remunda. V následné dělbě majetku hrad připadl Oldřichu z Lichtenburka. Nejspíše z finančních důvodů musel Lichnici Oldřichův syn Jindřich vydat králi Janu Lucemburskému (*Musil 2009*, 267, 363). Roku 1333 vykoupil hrad Karel IV. a zastavil ji pánům z Lipé. Na počátku 15. století vlastnil Lichnici Ješek z Trojovic a podnikal odtud loupeživé výpravy do okolí. Zpět do královského majetku se hrad dostal v roce 1410 (*Sedláček 1997*, 34 - 36).

První vojenskou konfrontaci hrad prodělal v roce 1421, kdy se před branami hradu objevilo sirotčí vojsko. Důvod a průběh obléhání popíšu níže. Hrad byl vydán bez boje a posádka měla umožněný odchod. Druhé obléhání Lichnice prodělala v roce 1428, kdy hrad držel odpůrce husitů Petr Liška. Obléhání se protáhlo až do roku 1429, kdy byl hrad dobyt (*Sedláček 1997*, 36; *Šmahel 1997*, 207). Třetí vojenskou akci namířenou proti Lichnici bylo neúspěšné dobývání Matyáše Korvína v roce 1469, jehož vojska plenila okolní města a v únoru se dostala až k Lichnici

(*Sedláček 1997, 37*). Klidného období se Lichnice však nedočkala. V roce 1472 držel Lichnici odpůrce českého krále Jiřího z Poděbrad, a proto byla opět obležena. Zemské pohotovosti v čele s pražským purkrabím Janem Jencem z Janovic se hrad dobýt nepodařilo. V roce 1490 se stal majitelem hradu mocný šlechtický rod Trčkové z Lípy. Prvním z nich byl Mikuláš Trčka z Lípy, po kterém se na hradě píší jeho příbuzní. Za držení Trčků z Lípy došlo na Lichnici k významné pozdně gotické přestavbě a pod hradem bylo založeno dnešní městečko Podhradí (*Sedláček 1997, 38*). S blížící se hrozbou třicetileté války převzal hrad do držení císař Ferdinand II. a vybavil jej novým opevněním. Švédské vojsko se pod hradem objevilo v roce 1646 a pokoušelo se ho marně dobýt. Po skončení třicetileté války spadala Lichnice do nařízení císaře Ferdinanda III. o zboření hradů. Důvodem byla hrozba, že se Lichnice mohla stát opěrným bodem pro nepřítele. Na hradě poté bylo udržováno několik místností, které sloužili k hospodářským účelům. Hrad však již ztratil svůj původní význam a začal pustnout (*Sedláček 1997, 39 - 42; Durdík – Sušický 2012, 66 - 67*).

Stavební vývoj hradu

Současný stav hradního areálu představuje složitý stavební vývoj. V nejstarší fázi měl hrad ve tvaru trojúhelníka dvojdílnou dispozici. Obvod hradu zabezpečovala mohutná hradba, která byla dodatečně zajištěna parkánem. V severovýchodním vrcholu trojúhelného staveniště se nacházel mohutný okrouhlý donjon. Další okrouhlý donjon se nacházel i na jižním nároží hradu. V průběhu přestavby hradu v 17. století byl stržen a nahrazen štítovou hradbou. O vnitřní zástavbě toho víme pramálo, výjimku tvoří torzo budovy při jihozápadní hradbě (*Durdík 2000, 333 - 334*). Významných proměn se hrad dočkal až za pozdně gotické přestavby. Lichnice při těchto pracích získala po celém obvodu souvislou zástavbu. V západním nároží byl vybudován dvojdílný podsklepený palác. Dílem pozdně gotické přestavby je i mohutná, před parkán dlouze vytažená, věžovitá brána. Hlavní tíže dělostřelecké obrany se přesunula na širší korunu valu. Dokládá nám to existence můstku, který vedl přes příkop z jižního nároží hradu. V celém areálu hradu nenajdeme jediný vystupující prvek aktivní obrany jako je například bašta. Výbornou

obranyschopnost hradu zajišťovala dominantní poloha s příhodnými terénními poměry, které umožnili řešení otázky bezpečnosti hradu před dělostřeleckým ostřelováním pasivní formou. Například hmota valu byla kubaturně upravena tak, že veškerá dělostřelecká palba hrad přestřelila. Jediným prvkem, který předstupoval před linií valu, byl mohutný polygonální barbakán na severozápadě, kterým procházela vstupní komunikace. S poslední stavební fází hradu se dá spojit mohutná štítová hradba v jižním nároží. Toto místo bylo nepochybně v podmínkách dostřelu a účinnosti dělostřelectva třicetileté války nejohrožitelnějším místem. Obranný systém hradu tak těžil z kvalit svého staveniště a nápadité přemodelování terénu zamezující přímé střelbě na hrad, zařazuje Lichnici mezi přední fortifikační realizace své doby (*Durdík – Sušický 2002, 66 - 71*).

Průběh obléhání

Jak již bylo výše zmíněno, hrad prodělal během své existence čtyři vojenské konfrontace. První obléhání nastalo v roce 1421, kdy byl hrad krátce obléhán pražany. Majitelem Lichnice byl Petr z Chlumu, který poté hrad vydal bez boje. V roce 1469 se v okolí hradu utábořilo vojsko Matyáše Korvína. Další obléhání nastalo v letech 1472 – 1473, kdy hrad oblehla zemská hotovost. Celý proces obléhání skončil odchodem posádky a změnou majitele hradu. Poslední konflikt hrad prodělal v 17. století, kdy okolí hradu plenili Švédové (*Durdík 2000, 333*).

Největší konflikt spojený s terénními relikty v okolí hradu představuje sirotčí obléhání z let 1428 – 1429. Obléhání Lichnice sirotky patří k nejdéle trvající akci tohoto druhu u nás (*Sedláček 1997, 36 - 37; Šmahel 1997, 205 - 207*). V písemných pramenech nalezneme zprávu, že ve dnech od 29. do 30. července 1428 byl obležen hrad Lichnice sirotky pod vedením Jana Městeckého z Opočna a Prokopa Holého. Důvodem, proč byl hrad obléhán, byly výpravy Petra Lišky mířené proti východočeským husitům. Sirotci uzavřeli okolí hradu systémem obléhacího tábora. Podle písemných pramenů vybudovali bašty, sruby, příkopy a ohrady. Zajímavou skutečností bylo, že hrad po celou dobu obléhání nebyl ostřelován. Cílem sirotků bylo posádku hradu odříznout od okolí a vyhladovět. To se stalo přesně

11. listopadu 1429, kdy se vojsko na hradě vzdalo výměnou za bezpečný odchod (*Sedláček 1997, 36; Šmahel 1997, 207*).

Obléhací tábor

Rozsáhlý obléhací komplex spojený s obléháním sirotků se skládal z několika částí. Nejvýraznější terénní relikty se nachází v poloze Ohrada, konkrétně na vrcholu kopce Kobyly hlava, ve výšce 470 m n. m. Hrad se nachází na protilehlém o 40 m níže položeném kopci vzdáleném 450 m (*Teplý 2007, 466*). Důkaz, že šlo o nejvhodnější místo pro obléhání, svědčí pozdější úpravy jihovýchodního nároží hradu (*Durdík 2000, 333*). Obdélný objekt se sedmi zemními výběžky má rozměry 75 x 50 m a plochu 782 m². Ze tří stran se po jeho obvodu nachází val a příkop (*viz. Obr. 29*). Na severozápadní straně lze počítat s poškozením objektu svahovou erozí. Jak již bylo výše zmíněno, objekt lemuje sedm baštovitých výběžků. Jedna bašta je orientována k hradu (*viz. Obr. 33*), tři vybíhají severozápadním směrem na kraj hrany ostrožny a tři severovýchodním směrem. Nejvýraznější jsou tyto útvary na jihozápadní straně (*viz. Obr. 32*). Vnitřní plocha objektu vykazuje terénní nerovnosti, které druhotně dělí celou plochu na dvě části. Nejvýraznější je zahluubený objekt v jihovýchodním nároží. V jižní části objektu je patrná kumulace kamenů, které jsou interpretovány jako kamenné podezdívky budov (*Fišera 2005, 146 - 147*). Jan Frič zde ještě v polovině 20. století zaznamenává stojící zdi 80 cm silné (*Frič 1941, 147*).

Podle práce Kateřiny Doležalové provedl v roce 1968 archeologický výzkum na lokalitě Vít Vokolek. Obdélnou sondou byl získán archeologický materiál v podobě vrcholně středověké keramiky, kovových předmětů, kostí a uhlíků. Další především kovový soubor nožů, petlic, šipek s tulejí, hřebů a tyčinek pochází z detektorového výzkumu z nedávné doby (*Doležalová 2012, 44*). První publikované nálezy z místa pochází z nelegálního detektorového průzkumu z roku 1999. Soubor tvoří dvě olovené kule, dvě ostruhy s kolečkem, kování, přezka, zlomek třmenů, fragment podkovy a 12 hřebíků. Hřebíky svědčí o stavebních aktivitách na lokalitě, které jsou dále podpořeny relikty po podezdívkách (*Frolík 2002, 406*).

Kateřina Doleřalov ve své diplomov práci uvádí, Źe v létě 2009 bylo na lokalitě vyzvednuto torzo hrnce s jedním proŹlabenm uchem. Jedná se o stolní na kruhu vytýčenou nezdobenou keramiku. Hrnec m hladk povrch ředohnd barvy (*Doleřalov 2012*, 44). Posledn výzkum v poloze Ohrada, byl publikovan Janem Musilem v roce 2013. Jedná se o vrcholně keramick soubor kuchyňsk keramiky (*Musil 2013*, 87 – 111).

Interpretace reliktvů v poloze Ohrada, kter bývají spojovány s obléháním Lichnice v letech 1428 – 1429 je dosti obtřn. August Sedláček povaŹoval lokalitu za dvoudln velitelsk stanoviřt (*Sedláček 1997*, 30). S jinými návrhy přišly Dobroslava Menclová a Jan Durdík, kter lokalitu povaŹuj za prakoviřt (*Durdík 1954*, 81; *Menclová 1976*, 220). Prakoviřt m vřak spáře charakter samostatn a rozmrov menři plořiny. Vzdálenost a samotn strategick poloha vui hradu pouŹit zbran nevyklučuje, pinejmenřim z obranného hlediska. Mohutnost opevnn a soubor nálezů kuchyňsk keramiky, dlaŹdic nebo kamnových kachl poukazuje na to, Źe důraz byl kladen i na sloŹku obytnou. Vře zmnn argumenty by napovídaly přiklánět se interpretaci msta, jako velitelského stanoviřt. Tomuto faktu napovídá i existence dvou plořin na svahu severního nvrř.

Dalřim problémem je vymezen ostatních ubytovacích jednotek sirotčího vojska. Zdeněk Fiřera se přiklání k hypotéze, Źe se leŹen nacházelo na jiŹn ploře, za velitelskm stanoviřtm. Sv tvrzení dokládá ukonenm velitelského stanoviřt bařtou, valem a prikopem v jeho zadní části. Velitelsk pevnůstka se tak sice měla nacházet v nejbliŹřim okolí tábora, ale zároveň se od něj zcela vymezovala (*Fiřera 2005*, 146 - 147).

Dalř součastí oblhcho komplexu v okolí hradu Lichnice jsou víře zmnn plořiny, kter lze povaŹovat za prakoviřt. Nachází se ve svahu kopce nad Lovětínskou roklí v nadmořské vřce 515 m. Vzdálenost od čela hradu se pohybuje v rozmezí 500 – 615 m. Konkrétně se jedná o čtveřici asten zahrlobench a asten navrřench ploch, kter lze interpretovat jako postavení pro prak. Ani jedna z víře popsáných polygonálních plořin nevykazuje stopy po fortifikaci (*Tepl 2007*, 469).

Za další součást obléhacího komplexu je považováno, již dnes v terénu neznatelné, rozsáhlé liniové opevnění, které se táhlo od severu, od vrcholu Štěpanice, přes východní předpolí hradu až po jihovýchodní úpatí vrcholu Krkanka. Opevnění mělo podobu vysokého náspu, který byl v pravidelných rozestupech přerušen pěticí bašt. V terénu měly být relikty patrné ještě na počátku 20. století. August Sedláček ve svém díle o českých hradech podrobně popisuje celou situaci. První bašta na severní straně se podle něj nacházela v polích nedaleko okresní silnice a hájovny. Druhá bašta byla na plochem skalnatém návrší, nedaleko první bašty a podle Sedláčkova svědectví měla minimálně kamennou podezdívku. Sedláček se odkazuje na existenci kamenných zídek. Třetí bašta stála naproti východní bráně pozdějšího městečka Podhradí. Čtvrtá bašta stála v polích mezi třetí baštou a pátou, tzv. císařskou baštou. Ta stála nad Lovětínskou roklí a byla od svého okolí vymezena vlastním opevněním, které bylo v době Sedláčkovi návštěvy ještě čitelné (Sedláček 1997, 30 - 31). Relikty po možné císařské baště je možné pozorovat na 1. vojenském mapování z let 1780 – 1783. Je zde zachycen obdélný útvar, nejspíše valového charakteru, který je v rozích opatřen menšími baštovitými výběžky. Vzhledem k nálezům drobných mincí z období třicetileté války se nevyklučuje otázka, zda relikty nepocházejí z tohoto období (Čermák 1906, 145 - 147). Z plánu Augusta Sedláčka se dá vypočítat průměrná vzdálenost všech pěti bašt od hradu. Vzdálenost nepřekračovala 600 m a nejbližší císařská bašta byla od hradu vzdálená 500 m.

3.1.2 Nový Hrad u Skuhrova / Klečkov

Historie

Pozůstatky rozsáhlého hradního areálu leží na homolovité vyvýšenině v meandru řeky Bělé mezi obcemi Skuhrov nad Bělou a Deštným v Orlických horách. Kolonizace oblasti na horním toku řeky Bělé probíhala pod taktovkou pánů ze Žampachu kolem poloviny 14. století (Durdík 2000, 387). Centrem nově vytvořeného panství byl nejspíše nevelký hrad Hlodný a nedaleký Velký Uhřínov s farním kostelem. Na počátku 15. století byli majiteli panství páni z Častolovic, konkrétně

Půta mladší a Půta nejmladší. Páni z Častolovic patřili ve své době k nejbohatším a také nejvýznamnějším rodům, vlastnili rozsáhlé statky na východě Čech a jejich rodová doména zahrnovala i minstrberské knížectví a kladské hrabství za českými hranicemi. Takto mocným feudálům jistě nemohl nevelký a zřejmě ne zcela dokončený hrad Hlodný postačovat, proto někdy na počátku 15. století jeden z posledně dvou zmiňovaných šlechticů opustil hrad Hlodný a náhradou za něj si na protilehlém břehu postavil nové sídlo, zcela v souladu se situací, nazvaný jednoduše Nový Hrad (později zvaný Klečkov). K přenesení sídla panství nejspíše došlo před rokem 1427, kdy je Nový Hrad Půty nejmladšího poprvé zmiňován mezi hrady, které v Čechách držela katolická strana. Půta zemřel roku 1435 bez mužských potomků a rozsáhlé rodové panství spravovala jeho ovdovělá matka Anna, kněžna Osvětimská. Po její smrti o pět let později se části majetků zmocnil Jan Kolda mladší ze Žampachu a ještě téhož roku oblehl i Nový Hrad (*Durdík – Sušický 2002*, 88). Další osudy hradu nejsou zcela jasné. Spolu s dalšími majetky po pánech z Častolovic jej nejspíše jako odúmrt' získal roku 1456 Jiří z Poděbrad na základě majetkového ujednání. Nakolik byl hrad poškozen obléháním nelze odhadnout, jisté však je, že již na konci 15. století je uváděn jako pustý (*Sedláček 1994*, 23; *Šimek 1989*, 521).

Stavební vývoj hradu

Hrad byl postaven v ostré kličce tvořené řekou Bělá na asi 300 m dlouhém ostrohu vybíhajícím z vysoké stráně nad pravým břehem řeky. Konec ostrohu rozšiřující se do tvaru palice vystupuje nad řeku do výše asi 70 m, jeho šíje klesá k západu asi o 20 m. Tři příčné příkopy daly na šíji ostrohu vzniknout dvěma, za sebou řazeným, předhradím, jejichž původ je ovšem nejasný. Z jejich zbytků nelze určit, zda byly součástí hradu od samého počátku nebo byly dílem posilování obranyschopnosti hradu za husitských válek. Přístupová cesta k hradu vedla stejně, jako dnes, z údolí směrem k západu po severním svahu ostrohu. Na prostranství před prvním příkopem se obracela k východu. Příkop s valem ze tří stran obíhal první předhradí o rozměrech přibližně 60 x 17 m. Ve střední části předhradí jsou patrné dva rovnoběžné valy ponechávající asi 3,5 m širokou mezeru. Další šíjový

příkop o hloubce 7 m a šířce 13 m vylámaný ve skále, odděloval menší druhé předhradí o délce asi 45 m. Nejširší část, přímo nad příkopem, v sobě s vysokou pravděpodobností skrývá zbytky zástavby v čele předhradí, kam literatura umísťuje štítovou zeď či objekt vstupní brány. Val podél severní části předhradí v sobě nejspíš skrývá zbytky obvodové hradby. Od jádra hradu odděluje druhé předhradí třetí šíjový příkop o šířce 25 m a dochované hloubce asi 7 m, na jehož dně je jáma přibližně okrouhlého tvaru považovaná za pozůstatek hradní studny či cisterny (Durdík 2000, 388).

Dvoudílné jádro bylo obehnáno dalším okružním příkopem s valem, který minimálně na jihu, pokračoval podél druhého předhradí a na jeho opevnění se napojoval v místech druhého šíjového příkopu, mezi oběma předhradími. Obdobná situace se dá předpokládat i na severu. Situace je zde značně zkruslena pozdějšími sesuvy půdy. Na sever od jádra byla obrana přístupové cesty z údolí Bělé zesílena trojhrannou baštou či srubem s vlastním příkopem, který byl přisazen k okružnímu příkopu. Vstup do jádra byl veden nejspíše kulisovou bránou v čelní hradbě, dnes dochované ve formě až 1,5 m vysoké destrukce, ze které vystupuje místy i lícované zdivo. Cesta dále stoupala po mírně stoupajícím jižním úbočí k další kulisové bráně vedoucí do nejlépe dochovaného, tzv. středního hradu v jihovýchodní části jádra. Ten byl přibližně oválného či nepravidelně polygonálního tvaru o délce asi 25 m a šířce asi 15 m. Jeho zdivo o původní síle až 185 cm se dochovalo v dosti amorfním stavu, místy je však stále lícováno. Střílny umístěné po obvodu měly pod kontrolou podstatnou část údolí Bělé. Zalomení přístupové cesty téměř o 180° funkčně předznamenává pozdější barbakány. Ještě asi o 6 m výše, než ležel střední hrad, se rozkládalo nádvoří opět přibližně oválného horního hradu. Severní polovina obvodu nádvoří byla zastavěna, dnes značně nečitelnými, budovami. Od vstupní strany byl horní hrad chráněn ještě úzkým parkánem.

Svým rozsahem mohutný a stavebně komplikovaný Nový Hrad nejspíše nevznikl jako rezidenční objekt, ale zcela účelově jako mocenský opěrný bod. Tomáš Durdík se domnívá, že jde o nejrozsáhlejší hradní novostavbu, která v Čechách vznikla na začátku husitských válek. Jeho podoba a mohutné opevnění naznačují prak-

tické využití dělostřelectva při jeho obraně, zejména svým protaženým tvarem (*Durdík – Sušický 2002, 89 - 91; Sedláček 1994, 24 - 26*)

Průběh obléhání

Po smrti Půty nejmladšího v roce 1435 připadlo panství, včetně Nového Hradu, jeho matce Anně. V roce 1440 zemřela i ona a hradu se chtěl zmocnit Jan Kolda mladší ze Žampachu. Posádka na hradě se odmítala vzdát a i proto byl Nový Hrad v roce 1440 obležen a dobýván Janem Koldou mladším ze Žampachu. Na západním návrší, nedaleko od hradu vybudovalo jeho vojsko příkopem opevněný obléhací tábor a začalo odtud hrad, který byl hluboko pod ním, pomocí praků a děl ostřelovat. Dobýt se mu hrad ale nepodařilo. Na pomoc obležené posádce vytáhl s krajskou hotovostí hejtman hradeckého kraje Jetřich z Miletínka, s jehož pomocí byl Kolda vytlačen nejprve z předhradí a poté i od okolí hradu (*Sedláček 1994, 24*).

Obléhací tábor

Relikty po obléhacím táboře u Nového Hradu u Skuhrova jsou spojené s vojenskou akcí vedenou Janem Koldou mladším ze Žampachu v roce 1440. Díky mapovým službám na portálu cuzk.cz a návštěvě lokality, se mi podařilo přesně určit místo obléhacího tábora. Nachází se na převýšené hraně ostrožny „U Lesa“, která je s hradem spojena strmě stoupajícím hřebenem. Relikty po obléhacích pracích se nachází ve výšce 606 m n. m. a o 107 m převyšují 450 m vzdálené hradní jádro. Plocha oválného vojenského ležení je velká 0,16 ha. Západní strana je zabezpečená valem a před ním zahloubeným příkopem ve tvaru půlměsíce. Příkop je široký 10 m a společně s valem o šířce 5 m se táhne v délce 45 m od severu k jihu, ve středu se mírně zalamuje a tvarově vytváří zmíněný půlměsíc. Na koruně valu můžeme díky její šířce 0,8 – 1 m předpokládat existenci tarasu nebo jiného dřevěného ohrazení. Vstup můžeme predikovat z jižní strany, kde dochází k přerušení liniového opevnění. Existence bašty se dá s určitou dávkou opatrnosti vyloučit, protože v prostoru tábora nejsou patrné žádné stopy po recentních zásazích. Absence liniového opevnění směrem na východ, tedy k hradu, se dá vysvětlit strmým

skalnatým srázem, který prudce klesá směrem k hradu. Vzhledem k tomu, že v okolí nebyla nalezena plošina, která by se dala interpretovat jako postavení palných zbraní, lze předpokládat na východní straně areálu, odkud je výborný výhled na hrad, existenci děla nebo praku. Plocha opevněného areálu nevykazuje žádné stopy v terénu, proto se lze domnívat, že vojsko používalo jako své přístřešky stany. Interpretace celého areálu je velmi složitá, neboť díky svým malým rozměrům a absenci plošin pro palné zbraně nebo praky, lze celou situaci považovat za obléhací tábor pro menší vojsko s příslušným provozním vybavením včetně palných nebo jiných zbraní.

3.1.3 Velký Vřešťov

Historie

Rozlehlý komplex dvou hradů s přilehlým obléhacím táborem se nachází ve východních Čechách nedaleko Hořic. Mladší z vřešťovských hradů se nachází ve stejnojmenné obci na příkrém zalesněném homolovitém kopci, obklopeném současnou zástavbou. Předchůdcem mladšího, později obléhaného hradu byl objekt vzdálený 600 m severním směrem. Založen byl na přelomu 13. a 14. Století pravděpodobně Mutinou z Vřešťova (*Sedláček 1994, 228*).

První hodnověrná zpráva o mladším hradu pochází z roku 1348, kdy hrad drželi Vojek z Vřešťova a Albert z Rýzmburka. Od 2. poloviny 14. století byl Velký Vřešťov majetkem pánů z Rýzmburka, jejichž zde sídlící větev, převzala název hradu i do svého jména. Rod Vřešťovských z Rýzmburka držel hrad až do poloviny 15. století. Od roku 1402 byl majitelem vřešťovského zboží Aleš Vřešťovský z Rýzmburka, za něhož vzniklo v podhradí městečko, poprvé zmíněné roku 1405 (*Šimek 1989, 520*).

Další zmínka o osudu hradu je z 2. poloviny 15. století, kdy lze nalézt v zemských deskách souvislosti se soudním sporem o hrad. Tehdejší majitel hradu Aleš starší Vřešťovský z Rýzmburka dal hrad a další statky do zástavy v souvislosti s poskytnutou půjčkou. Následně když pak chtěl zástavu zrušit a zastavený majetek

vyplatit, Jan Lapka z Rýzmburka, který měl statky v držení, zaujal k navrácení hradu liknavý postoj a celá kauza musela být vyřešena soudně. Po vyhrané soudní při prodává Aleš, pravděpodobně v roce 1462, hrad Janu Zajíci z Hazmburka a tím definitivně končí období, po které toto sídlo držel rod Vřešťovských z Rýzmburka. Období, kdy hrad patřil dvorskému sudímu Janu Zajíci z Hazmburka, lze označit sice za krátké, o to bohatší na místní události. V roce 1467 byl hrad obležen vojskem krále Jiřího z Poděbrad a po pár měsících i dobyt. Po této vojenské akci začal význam Velkého Vřešťa slábnout. Posledními majiteli hradu byli Kordulové ze Sloupna. V roce 1675 je uváděn jako zřícenina (*Sedláček 1994, 230; Durdík 2000, 587*).

Stavební vývoj hradu

Samotný hrad je umístěný na příkrém homolovitém kopci nacházejícím se na pravém břehu říčky Trotiny. Přístup do hradu byl umožněn z jižní strany. Cesta do hradu, byla dle starší literatury, vedena přes most a následně obtáčela kopec mezi hradbami a končila u jižní brány samotného hradu (*Sedláček 1994, 230*). Podle novější literatury, přístupová cesta procházela valem, překračovala příkop a strmě stoupala k bráně parkánu (*Durdík 2000, 587*). Všichni autoři se nicméně shodují ve faktu, který je patrný i dnes tj. že ve svahu kopce je do dnešní doby patrný mohutný val s příkopem, který vede po obvodu homole a obtáčí cca dvě třetiny návrší, s výjimkou nejstrmější západní strany. Oválné hradní jádro jednodílné dispozice se rozkládalo na celém vrcholu kopce. Plocha hradního areálu je v současné době nevykazuje, až na dvě výrazné prohlubně na západní straně stopy v terénu. Dvě zmíněné prohlubně v západní části by mohly odkazovat na existenci sklepů. Samotné jádro spirálovitě obtáčí parkán, který z části sloužil i pro vedení přístupové cesty z jižní na severní stranu hradu, kde se pravděpodobně nacházela druhá brána do hradu. V západní části je parkán rozšířen. Pravděpodobně se zde nacházely hospodářské objekty. V současné době je zde patrný výrazný reliéfní relikt – mohutný val (*Durdík 2000, 588*).

Průběh obléhání

Hrad Velký Vřešťov prodělal obléhání v roce 1467. Před branami hradu se objevilo vojsko krále Jiřího z Poděbrad, které se utábořilo v dnešní poloze „Na bílém kopci“ a začalo hrad ostřelovat. Důvodem bylo členství majitele hradu Jana Zajíce z Hazmburka v zelenohorské panské jednotě. Po několika měsících tvrdého ostřelování prakem a ostatními palnými zbraněmi byl hrad dobyt (*Sedláček 1994, 230*).

Obléhací tábor

Terénní pozůstatky vojenských obléhacích prací z roku 1467 se nachází na vrcholu kopce, který je vzdálen 300 – 350 m na východ od hradu. Obléhateli zvolená kosočtvercová plocha, která o 5 m převyšovala hrad je vymezená fortifikací a přírodními zlomy. Obléhací stanoviště má rozlohu o velikosti 0,36 ha. Není však jasné, zda plocha o tak malých rozměrech, byla schopna pojmout celý komplex tábora, tedy včetně kompletního vojska, které hrad obléhalo. Analogie můžeme hledat u opevněného komplexu u hradu Stará Dubá, kde plocha obléhacího tábora činila 0,39 ha (*Durdík 1980*). Relikt po zmíněné fortifikaci představuje táhlý vysoký val přetínající obloukovitě ostrožnu (*viz. Obr. 45*). Koruna valu byla ještě zabezpečena polským plotem nebo palisádou. Dokladem nám je šířka koruny valu o rozměrech 1,5 – 2 m. Samotný val je vysoký 3 – 3,5 m. Markantní rozdíl ve výšce valu na severní a jižní straně, který v určitých partiích dosahuje až 0,5 m, je způsoben terénním zlomem a příkopem při nižší části valu. Na severní a západní straně je fortifikace nahrazena přírodním srázem ostrožny. V jižní, nejnižší položené části, dosahuje val největší výšky a v jihovýchodním nároží je zakončen sypanou zemní baštou. Baštovitý výčnělek, který vystupuje ven z opevnění, je interpretován jako stanoviště lehkých děl. Nesporné výhody měla i východní, nejspíše přístupová strana, kde komunikace překonávala minimální převýšení a tím se odstranili problémy s náročným přesunem těžkých děl. Ve středu opevněného areálu evidujeme trojici zahloubených konkávních objektů, o kterých Jan Kypta uvažuje jako o muničních nebo potravinových skladech. Celý opevněný areál se dá pova-

žovat za ležení vojska s příslušnými obytnými a provozními jednotkami (Kypta – Richterová 2003, 37 - 38).

Součástí obléhacího komplexu u hradu Velký Vřešťov jsou i prakoviště. Nejvýraznější dochovaný terénní útvar představuje uměle nasypaná ostrožna v severozápadním rohu ostrožny 300 m vzdálená od hradu. Plošinu pravoúhlého tvaru o rozměrech 16 x 7 m sleduje na delší straně terénní hrana. Rozměry a poloha plošiny vede k úvaze, že se jedná o postavení velkého praku. Při západní hraně plošiny se nachází dvojice zahloubenin, které lze s určitou dávkou opatrnosti spojit s těžbou zeminy pro navršení zmíněných plošin. Další objekty evidujeme v podobě nízkých liniových náspů, které se nachází při západní a severní hraně ostrožny. Lze je na základně společných znaků považovat za místo pro umístění dřevěných tarasů jako ochrany pro postavení praku. Poslední zahloubeniny se nacházejí jižně od uvažovaného prakoviště a Jan Kypta je považuje za sklad střelného prachu. Po ukončení obléhacích prací byl celý komplex podpálen, jak nasvědčují stopy po požáru na čelním svahu valu i v okolí prakoviště (Kypta – Richterová 2003, 39).

3.1.4 Vízmburk

Dispozice významného šlechtického hradu založeného ve 3. čtvrtině 13. století Tasem z Vízmburka byla dvojdílná. Za oválným jádrem s palácem a bergfitem se nacházelo příkopem a parkánovou hradbou s baštami oddělené předhradí. Celé předhradí bylo zabezpečeno obvodovou hradbou a v čele byl vyhlouben šíjový příkop (Durdík – Sušický 2002, 164 - 167). Asi 20 m na sever od zmíněného předhradí, jsou v terénu, na mírně převýšeném hřebenu ostrožny, znatelné reliktu zemního valu. V těsné blízkosti je možné pozorovat další terénní úpravy. Konkrétně se jedná o oválné a polygonální zahloubené objekty v jižní a severozápadní části valu. Vladislav Razím je toho názoru, že se jedná o pozůstatky obléhacího tábora z 15. století (Razím 2012, 131 – 134).

Jiří Slavík je toho názoru, že se jedná o hospodářské zázemí hradu, konkrétně o kamenolom. Zároveň tím vyvrací hypotézu, že jde o pozůstatky obléhacího tá-

bora z roku 1447, kdy byl hrad dobyt slezskými knížaty a měšťany Lužice. Jedním důvodů, které Jiří Slavík uvádí, je malá, 200 m vzdálenost od jádra hradu (Slavík 1999, 196 - 200).

Nejbližší zaznamenané relikty po obléhání vůči hradu můžeme pozorovat u Nového Hradu u Kunratic. Ve vzdálenosti 65 m se nachází plošina spojená přibližovacím zákopem interpretovaná Zoroslavou Drobnou jako postavení pro malý prak. Samotné ležení husitského vojska, oddělené dvojicí valů a příkopem, se nacházelo ve vzdálenosti 160 m od čela příkopu (Kypka – Podliska 2014, 619 - 620). Pokud by relikty u Vízmburka skutečně patřily obléhacímu táboru, nacházelo by se ležení vojska pouhých 20 m od čelní hradby předhradí. Žádné jiné pozůstatky po plošinách pro umístění děl nebo praků v okolí doloženy nejsou. Další důkazem proti domněnce, že se jedná o obléhací tábor, je jeho orientace vůči hradu. Val s pozůstatky dalších objektů je orientován přímo na nejzabezpečenější část hradu (Slavík 1999, 198). Útočník by musel po překonání prvního příkopu dobýt předhradí, aby se následně dostal k ještě hlubšímu příkopu, za kterým se nachází parkánem a mohutnou obvodovou hradbou zabezpečené jádro hradu. V čele jádra se navíc vypínal mohutný bergfrit. Interpretace valového tělesa nacházejícího se nedaleko hradu Vízmburk je dosti složitá. V první řadě se nabízí možnost, že se jednalo o podhradí. Ovšem to se podle pomístních názvů nacházelo na západě, respektive na severu. Vyloučena není ani hypotéza, že se jedná o druhé předhradí nebo o předsunutě opevnění hradu. Lokalita je však pro případný výzkum značně poškozena vývraty stromů a recentní cestou z 19. století, která relikty protíná. Možnostem, kde se mohl nacházet případný obléhací tábor, se budu věnovat níže.

3.2 Analýza obléhaných lokalit na základě písemných pramenů

Těžištěm této kapitoly bude výpis obléhacích akcí ve východních Čechách, které máme doloženy v písemných pramenech (viz. Obr. 46). Jednotlivá obléhání budou rozdělena do čtyř časových úseků. Při sestavování tohoto soupisu jsem použil díla Augusta Sedláčka, Ladislava Svobody, Tomáše Durdíka a Tomáše Šimka (Sedlá-

ček 1994; Sedláček 1995; Sedláček 1997; Svoboda a kol. 2000; Durdík 2000; Durdík – Sušický 2002; Šimek 1989).

Ve výše zmíněných pramenech máme doloženo celkem 82 případů obléhání na 51 lokalitách. Nejvíce byly vojenskou akcí zasaženy hrady. Na 40 z nich došlo k bojům v 71 případech. O poznání menší počet vojenských konfrontací potkal tvrze. Celkově bylo evidováno 11 obléhacích akcí na 11 lokalitách. Nejtěžší etapu svého vývoje prodělaly feudální sídla vrcholného středověku v době husitských válek, kdy bylo obleženo 29 hradů a 6 tvrzí. Neméně těžké období byla i doba pohusitská. Zejména díky iniciativě krále Jiřího z Poděbrad si muselo 17 hradů a 3 tvrze projít zatěžkávací zkouškou svého opevnění. Doba třicetileté války je spojena především s plněním švédského vojska, které se nevyhnulo v 18 případech 11 hradům.

Poslední období, které jsem zařadil do této kapitoly je období předhusitské. V písemných pramenech objevujeme akce spojené s obléháním 7 hradů a 2 tvrzí především královským vojskem Karla IV. a jeho syna Václava IV. Posledním poznatkem této analýzy je počet obléhání z jednotlivých lokalit. Není výjimkou, že některé lokality byly obléhány několikrát za sebou. Toto nechvalné prvenství drží hrad Trosky, který byl celkem 8 krát obležen (*Durdík 2000, 530 - 561*). Jen o dvě obléhací akce méně, prodělal hrad, dnes zámek, v Náchodě (*Durdík 2000, 371; Sedláček 1995, 2 - 30*). V neposlední řadě zmiňuji 4 obléhání hradu Lichnice (*Durdík – Sušický, 65 - 66*).

U obléhání feudálních sídel ve východních Čechách můžeme také rozlišit oblasti s jednotlivými kumulacemi obléhání. Podle mapy (*viz. Obr. 47*) se největší koncentrace lokalit nachází v severní oblasti východních Čech. Důvodem takového množství obléhání jsou především vojenské výpravy orebitů proti zastáncům katolické strany a řada konfliktů mezi Janem Koldou z Žampachu a Jiřím z Poděbrad. Kromě válečných akcí švédské armády vůči opevněným sídlům se v této oblasti nachází i čtveřice lokalit spojovaných s tažením královského vojska Václava IV. O poznání menší kumulace lokalit se nachází na jihu a východě zkoumané oblasti. Kromě Lipnice, Svojanova a Nových Hradů, které byly obléhány za dob třicetileté

války, se zde nachází pouze 10 lokalit spojovaných s obléháním husity, nebo královským vojskem Karla IV. a jeho syna Václava IV.

3.2.1 Doba předhusitská

Dobou předhusitskou rozumíme období do roku 1419, kdy na našem území vypukly husitské války. Jak již bylo výše zmíněno, období předhusitské bylo, co se týče vojenských akcí u hradů a tvrzí, relativně klidné. V písemných pramenech máme zaznamenáno celkem 9 případů obléhání u 7 hradů a 2 dvou tvrzí.

První známé obležení prodělal hrad Rotštejn, který byl vypálen v roce 1318 příbuznými Voka z Hruštic. V roce 1337 se objevilo vojsko krále Karla IV. před branami hradu Žampachu. Hrad byl následně, jako sídlo loupeživého rytíře Jana Pancíře ze Smojna, dobyt a pobořen. S vojenskou aktivitou krále a pozdějšího císaře Karla IV. jsou spojeny ještě dvě další lokality. V roce 1338 byl dobyt hrad Hlavačov u Chocně a v roce 1339 hrad Potštejn. Tento hrad prodělal další obléhání o 60 let později, kdy byl na konci celé akce vypálen panskou jednotou. Před začátkem 15. století byl ještě obležen Hrubý Rohozec. Za porušení míru Markvartem z Vartemberka byl dobyt vojsky krále Václava IV. (*Durdík 2000*, 480 - 481, 639, 162; *Sedláček 1994*, 1 - 24; *Šimek 1989*, 385 - 389). Za první obléhanou tvrz ve východních Čechách můžeme s opatrností považovat Pěšice na Chrudimsku, které byly jako sídlo loupeživého rytíře na začátku 15. století dobyty litomyšlským biskupem. Zbylé případy máme spojeny s akcemi vojska krále Václava IV. V roce 1407 byl dobyt hrad Sokolov a v roce 1417 byl vedle tvrze v Lomnici nad Popelkou oblehán hrad Bradlec (*Sedláček 1995*, 194 - 197; *Durdík – Sušický 2002*, 140 - 143; *Svoboda a kol. 2000*, 424; 572).

3.2.2 Doba husitských válek

V bouřlivém období husitských válek, které se odehrávaly v letech 1419 – 1434 prodělal vojenský arzenál značných změn. Důkazem nám je i nejvyšší počet obležených lokalit. Celkem máme zaznamenáno 35 vojenských konfrontací na 29 hradech a 6 tvrzích. První dobovačné akce husitů můžeme pozorovat v roce 1420

u hradů Hradištko a Lacembok (*Sedláček 1995*, 293 - 296, *Durdík 2000*, 318). O rok později byla poprvé pražany obležena Lichnice a Červená Hora (*Sedláček 1997*, 36; *Durdík – Sušický 2002*, 22 - 23). S rokem 1421 jsou spojeny akce u obou hradů v Jaroměři a podruhé byl dobyt také hrad Bradlec. Nikoliv však husity, ale Čěnkem z Vartemberka (*Šimek 1989*, 375; *Sedláček 1995*, 196). V roce 1422 je v písemných pramenech zmíněn pouze jediný případ. Konkrétně se jedná o obležení hradu Opočna husitským vojskem. Jeden příklad obležení je znám i z roku následujícího, kdy byl vypálen ořebity Hradec Králové (*Durdík 2000*, 401; *Sedláček 1994*, 215 - 222). Nejtěžší období prožily feudální sídla v následujících dvou letech. Kromě, Žižkovým vojskem dobytých tvrzí v Mlázovicích a ve Smidarech, byly husity obleženy hrady Chlumeck nad Cidlinou, Hostinné, Přibyslav a Ronov (*Svoboda a kol. 2000*, 470; *Šimek 1989*, 455; *Sedláček 1995*, 283, 209 - 218; *Durdík 2000*, 460; *Durdík – Sušický 2002*, 120 - 123). V roce 1425 pak husité oblehli tvrze v Zachrašťanech a v Hoříněvsi, kde byl u této akce přítomen Prokop Holý. Podruhé bylo husity dobyté také Opočno (*Sedláček 1995*, 308; *Svoboda a kol. 1999*, 200; *Durdík 2000*, 401). Další hrady, které můžeme spojit s vojenskými aktivitami husitů v roce 1425, jsou obléhání hradů Rychmberk, Rychmburk a Lanšperk (*Durdík 2000*, 488, 402; *Durdík – Sušický 2002*, 62 - 65).

Po 107 letech klidu byl vypleněn podruhé Rotštejn, který neušetřili jako sídlo katolíka Václava z Vařin, ořebité (*Durdík 2000*, 480). Po dobytí Červené Hory sirotky spolu s měšťany náhodskými, jaroměřskými, dvorskými a hradeckými v roce 1432 nebyl sirotky ušetřen ani hrad Potštejn (*Durdík – Sušický 2002*, 22 - 23; *Sedláček 1994*, 14). První z šesti obléhání prodělal v tomto roce také náhodský hrad. Klid nepřinesl ani konec husitských nepokojů. V letech 1428 – 1434 byly husity dobyté hrady Trosky (1428), Lanšperk (1429), Adršpach (1430), Frymburk (1431), Náchod (1431), Pecka (1432) a Trutnov (1433) (*Sedláček 1995*, 9 - 27; *Durdík 2000*, 560, 47, 140; *Durdík – Sušický 2002*, 62 - 63, 100 - 103; *Šimek 1959*, 495). Jediné výjimky, kdy se obléhání v tomto období nespojují s husity, představuje tvrz Koldovka, která byla dobytá v roce 1434 hradeckou hotovostí a hrad v Přibyslavi (*Durdík – Sušický 2002*, 46 - 47). Přibyslavský hrad byl neúspěšně obléhán rakouským arcivévodou Albrechtem v roce 1431 (*Durdík*

2000, 460). Za zmínku ještě stojí vypálení tvrze v Chocni Janem Koldou ze Žampachu v roce 1433 (*Šimek 1989*, 154).

3.2.3 Doba pohusitská

Druhým nejbouřlivějším obdobím po husitských válkách je doba po nich. Časově ji můžeme vymežit od bitvy u Lipan v roce 1434 do začátku třicetileté války v roce 1618. Celkem se mi podařilo nalézt 20 případů obléhání na 17 hradech a 3 tvrzích. S prvými akcemi proti feudálním sídlům v pohusitské době se setkáváme v roce 1440. Nemalé škody na severovýchodě zájmové oblasti způsobil Jan Kolda ze Žampachu. Nejprve se svým vojskem neúspěšně obléhal Nový Hrad u Skuhrova a následně se již musel bránit slezskému vojsku na náchodském hradě (*Sedláček 1994*, 24; *Sedláček 1995*, 9 - 27). Těžkou zkouškou pro něj byla i vojenská akce hradecké hotovosti proti jeho tvrzi v Černíkovcích (*Svoboda a kol. 1999*, 82).

S rokem 1440 máme v písemnostech doloženy ještě dva případy. První se týká hradu Valdštejn, který byl zemskou hotovostí dobýván jako sídlo lapků. Druhou lokalitou jsou pak Trosky, které jako sídlo zemského škůdce Kryštofa z Helfenburka, obléhala vojska východočeského a mladoboleslavského landfrídu (*Durdík 2000*, 579; *Anděl 1984*, 495). Jan Kolda ze Žampachu svými loupeživými výpady nedal pokoj ani následující rok. Proto v létě roku 1441 přitáhla před Náchod vojska pražanů a oddíly krajské jednoty. Hrad dobyla 17. července 1441 a vypálila. Ušetřen nebyl ani další Koldův hrad Rychmberk, který neúspěšně obléhala hradecká hotovost (*Sedláček 1995*, 9 - 27; *Durdík 2000*, 488). Při této výpravě hradecké hotovosti byla vypálena i tvrz v Dubenči, kde sídlil vladyka Jetřich z Miletínka, který byl Koldův věrný spojenec (*Svoboda a kol. 1999*, 156). V roce 1443 máme doloženo pouze, v pořadí třetí, obléhání hradu Bradlec a dobytí hradu Veliš, který byl jako majetek Haška z Valdštejna obléhán a dobyt zemským škůdcem Benešem z Mokrovous. Po čtyřech letech relativního míru byl dobyt hrad Vízmburk (*Sedláček 1995*, 198; *Durdík – Sušický 2002*, 156 - 157). 50. a 60. léta 15. století máme spojena s válečnými konflikty krále Jiřího z Poděbrad.

Nejprve dobývá tvrz v Ledcích (*Svoboda a kol. 1999, 373*). Počáteční upevňování své moci, projevil Jiří z Poděbrad v Náchodě, který se mu jako majetek Jana Koldy ze Žampachu podařilo dobýt. Boje mezi Koldou a Jiřím Poděbradským neutichly ani o rok později, kdy byl obležen Rychmberk (*Sedláček 1995, 9 - 27; Durdík 2000, 488*). Vojensky činný na východě Čech neprestal být Jiří z Poděbrad ani v 60. letech. V roce 1469 totiž oblehl hrad Hrubá Skála, který vlastnil jeho odpůrce a člen jednoty zelenohorské Jan z Házmburka. Při této akci je v písemných pramenech uváděno i dobytí královským vojskem hradu Trosky (*Sedláček 1994, 69*). Do začátku třicetileté války proběhlo ještě pět obléhání. Nejprve byl pošesté obležený náchodský hrad. Dobytí města s hradem se však polnímu hejtmanovi Františkovi z Háje v roce 1469 nepodařilo (*Sedláček 1995, 9 - 27*). Úspěšná byla až zemská hotovost, která dobyla Lichnici v roce 1472 (*Sedláček 1997, 38*). Pouze jediné obléhání máme doložené v 16. století, kdy se Lehnický v roce 1513 marně pokoušel zmocnit hradu Skály. V neposlední řadě zmiňují ještě obléhání hradu Velký Vřešťov v roce 1467 Janem z Házmburka (*Durdík 2000, 503; Sedláček 1994, 230*).

3.2.4 Doba třicetileté války

Posledním obdobím v našich dějinách, které prověřilo obranyschopnost českých hradů a tvrzí, bylo období třicetileté války. Mezi lety 1618 – 1648 bylo obleženo a dobyto celkem 17 východočeských panských sídel. Z tohoto výčtu zaujímá post nejvíce obležené lokality hrad Trosky. Ten byl v rozmezí let 1639 – 1648 celkem 5 krát dobyt švédskými vojsky (*Anděl 1984, 495 – 496*). Obležení a dobytí se dočkaly hrady Lipnice (1644) a Trutnov (1645). O znovu získání majetku se pokoušela u zmíněných lokalit císařská armáda. Zatímco se jí to v roce 1647 v Trutnově podařilo, u Lipnice úspěch až do vestfálského míru neslavila (*Šimek 1989, 273, 496*). Zajímavým příkladem může být obléhání hradu Frymburk v roce 1638 švédským vojevůdcem Bannerem. Po této akci máme totiž v těsné blízkosti hradu dochované švédské valové opevnění zakončené dvojicí bastiónů (*Durdík – Sušický 2002, 28 - 29*). V průběhu třicetileté války byly ve východních Čechách dobyté a vypáleny ještě hrady: Žampach (1634), Nové Hrady (1645), Svojanov (1644)

a Choustníkovo Hradiště, které bylo v roce 1645 pobořeno (*Šimek 1989*, 566, 327; *Durdík 2000*, 531; *Durdík – Sušický 2002*, 38). Mohutné bastiónové opevnění, jaké se nachází u Kunětické Hory, neodolalo obležení švédské armády z roku 1645 (*Durdík – Sušický 2002*, 57). S nejasným výsledkem máme spojené obležení hradu Lichnice Švédy v roce 1645 (*Sedláček 1997*, 39 - 42). Jak již bylo výše zmíněno, v drtivé většině se pod obrovským náparem švédské armády, zejména jejího dělostřelectva, české hrady neubránily. Světlou výjimku můžeme ale hledat na příkladu hradu Veliš. Ten byl v 1. polovině 17. století marně obléhán (*Durdík – Sušický 2002*, 156 - 158). Posledním zmíněným obléháním této kapitoly je dobytí a vypálení hradu v Chlumci nad Cidlinou saským vpádem v roce 1634 (*Šimek 1989*, 142).

3.3 Lokality s hypotetickými zbytky po obléhacích táborech

V této kapitole uvádím jména a popis lokalit s možnými pozůstatky po obléhacích táborech ve východních Čechách. Kritéria pro zařazení lokality do seznamu jsou následující. Výběr analyzovaných lokalit závisel na dostupnosti mapových podkladů, které byly limitovány bezplatným odběrem mapových listů na ČUZK. Druhým kritériem byl možný stav dochovaných lokalit, tzn., že tendence dochování reliktnů po obléhacích táborech je přímo úměrná stavu nejbližšího okolí panského sídla a proto nejsou do seznamu zařazeny hradní lokality, které mají ve svém okruhu hustou městskou nebo vesnickou zástavbu. Lokality, kde se mohou hypoteticky dochovat zbytky vojenského ležení, jsem zvolil dále takové, kde nebyl původní terén v novověku, kromě zástavby, postižen velkými úpravami v terénu. Třetím kritériem je poloha. Jedná se především o strategická místa na vrcholcích protilehlých kopců, odvrácených nebo přilehlých svahů, které převyšovaly hradní jádro. Posledním kritériem je vzdálenost hypotetické lokality od hradu. Ta je závislá na dvou faktorech. Prvním je teoretický dostřel palných zbraní a druhým bezpečná vzdálenost obléhatelů od hradu z důvodu hrozícího výpadu obránců. Vzhledem k těmto skutečnostem byla stanovena vzdálenost mezi 120 – 850 m od hradního jádra. Poslední faktor, který byl brán v potaz ohledně zmíněné vzdá-

lenosti, jsou znalosti o dochovaných obléhacích táborech v Čechách. Ani jeden svou polohou nepřekračuje hranice výše zmíněné vzdálenosti.

Mezi zařazené lokality, které splňují výše zmíněná kritéria, patří: Adršpach, Bradlec, Červená Hora, Hrubá Skála, Lanšperk, Ronov, Rotštejn, Rychmberk, Rychmburk, Skály, Sokolov. Zcela novým objevem se pak stává liniové opevnění na předpolí hradu Lacembok.

Součástí této kapitoly je i 24 mapových souborů (viz. Přílohy) se znázorněnými 12 hrady. Na 12 základních mapách ČR je kromě modře vyznačeného hradu, označena červenou kružnicí stanovená vzdálenost, která je závislá na výše zmíněných faktorech. Vnější okraj kružnice je v příslušném měřítku od hradu vzdálený 800 m. Součástí každé základní mapy je i černým trojúhelníkem označená hypotetická poloha obléhacího tábora. Červeným trojúhelníkem pak možné postavení palebných pozic. Zbýlých 12 map představuje zeleně znázorněné hrady na I. vojenském mapování. Důvodem jsou vyznačené komunikace kolem feudálních sídel, které mohou odrážet středověkou situaci. Takto vyznačené cesty, jaké najdeme na I. vojenském mapování z 2. poloviny 18. století ulehčují volbu polohy obléhacího stanoviště, které kromě funkce vojenského zázemí plnilo také roli kontroly důležitých cest.

3.3.1 Adršpach

Hrad Adršpach založený v 1. čtvrtině 14. století se nachází na pískovcových skalních útvarech nedaleko Teplic nad Metují. Osudný okamžik pro hrad pánů z Náchoda nastal v roce 1430, kdy byl obležen husitským vojskem. Dvojdílný rozsáhlý hradní areál byl na severozápadě krytý dvojitým šíjovým příkopem. Za ním se nacházelo předhradí s příslušnými provozními budovami. Z předhradí se pomocí lávky vstupovalo do jádra, tvořeného dvouprostorovým palácem a věží. Hrad se nachází v dominantní poloze 672 m n. m. Důležitá komunikace, zaznamenaná na I. vojenském mapování, která nepochybně sloužila jako trasa pro zásobování, obchází hrad od severu až po jihozápad (viz. Obr. 49). V jižní a východní části se nachází Adršpašsko-teplické skály, přes které není možné vést ko-

munikace, natož zde stavět obléhací tábor. Dle geomorfologie okolního terénu a prostoru vymezeného kružnicí byla hypotetická poloha obléhacího tábora z roku 1430 umístěna 650 m od hradu severovýchodním směrem (viz. Obr. 50). Poloha se nachází na 550 m n. m. vysoké terase, nacházející se nad zmíněnou důležitou komunikací. Navíc ze záhybu terasy, která obtáčí hrad, mírně vystupuje směrem k hradu. Důležitost tohoto místa hraje fakt, že na východ od hypotetické polohy se nachází městečko Adršpach. Obléhatelé tak mohli kromě dobrého výhledu na hrad využít polohu jako kontrolní stanoviště. Další skutečností je, že zvolená poloha zaujímá jediné vyvýšené místo v okolí hradu. Na severozápadní a jihozápadní straně se nachází rozsáhlá rovinná plocha, která je navíc níže položena, než zmíněná poloha. Lze se tedy domnívat, že určení obléhacího tábora mohlo sloužit i jako místo pro postavení palných zbraní. V současné době se na ploše nenachází žádné terénní relikty a je tak ideálním kandidátem pro detektorový průzkum.

3.3.2 Bradlec

Hrad z počátku 14. století se nachází na skalnaté ostrožně mezi obcemi Bradlecká Lhota a Újezdec. Během své existence prodělal Bradlec celkem tři konflikty. Nejprve ho v roce 1417 dobylo královské vojsko. O osm let později ho neúspěšně obléhal Čeněk z Vartemberka, v té době spojenec husitů. Posledním vojenským aktem bylo obléhání hradu, jako sídla loupeživých rytířů zemskou hotovostí, v roce 1441. Dvoudílný hrad tvořilo nevelké předhradí s dvojicí vstupních bran. Za poslední věžovitou bránou se nacházelo jádro hradu. Tvořené bylo pravoúhlou věží na západní straně a palácem ve tvaru lichoběžníku na východě. Hrad se nachází na výrazném čedičovém suku ve výšce 540 m n. m. a výrazně převyšuje své okolí. Důležité komunikační stezky ohraničovaly hrad na východě, kde komunikace protínala Bradleckou Lhotu a na západě, kde se nachází obec Újezdec. Obě cesty zaznamenané v I. vojenském mapování vedou od severu k jihu (viz. Obr. 51). V jižní a severní části se dle terénního reliéfu nachází prudké svahy, které nejen že nejsou vhodné pro výstavbu tábora, ale ani jejich poloha nijak neznepřehodňuje obléhatele vůči hradu.

Dle geomorfologického hlediska a prostoru vymezeného kružnicí byly stanoveny tři hypotetické polohy obléhacích táborů (viz. Obr. 52). První poloha se nachází na vrcholu 501 m n. m. vysokého zalesněného kopce v poloze „Na Šamolce“. Lokalita je od hradu vzdálená 360 m západním směrem. Jedná se o strategické místo vůči hradu, na který je odtud dobrý výhled. Dále se navíc západním směrem nachází Bradlecká Lhota se zmíněnou komunikační stezkou. Protáhlý vrchol kopce by hypoteticky umožňoval stavbu tábora tvarem podobného jako u Nového Hradu u Kunratic. V čelní části by se vzhledem k malé vzdálenosti k hradu mohlo nacházet palebné postavení bombardy nebo praku. Druhá stanovená poloha se nachází na vrcholu 490 m n. m. vysokého kopce, která je od hradu vzdálena 360 m severovýchodním směrem. Kromě místa, z kterého je dobrý výhled na hrad, se dále na východě táhne dnešní silnice, která je zaznamenána již v I. vojenském mapování. Obléhatelé tak měli možnost kontrolovat situaci nejen na hradě, ale i na stezce vedoucí přímo pod ním. Stejně jako u první polohy i zde je vzhledem k dobré vzdálenosti vůči hradu možné uvažovat o palpostu. Poslední a zároveň nejvýše položenou hypotetickou polohou je vrchol kopce v poloze „V Pěšinkách“. Homolovitý kopec vysoký 510 m n. m. se nachází 731 m severovýchodním směrem. Přesně v polovině zmíněné vzdálenosti se nachází „poloha č. 2“. Stejně jako u předchozí polohy i zde platí, že její strategické místo umožňuje kromě dobrého výhledu vůči hradu i kontrolu stezky nacházející se v údolí mezi „polohou č. 2“ a „polohou č. 3“. Na jihu se navíc nachází obec Újezdec a na severu osada Klepanda. S jistotou se dá, vzhledem ke značné vzdálenosti, vyloučit postavení palných zbraní. Nabízí se ale domněnka o systému obléhacího tábora s palpostem v „poloze č. 2“ a s vojenským provozním zázemím v „poloze č. 3“. Analogie můžeme hledat například u Zbořeného Kostelce, kde se prakoviště nachází přesně mezi hradem a hospodářským zázemím hradu (Meduna 1984, 122 - 127). Všechny tři zmíněné polohy se nachází na vrcholcích kopců. Okolní terén je vzhledem k prudkým svahům a rovinatým plochám pro stavbu tábora nevhodný.

3.3.3 Červená hora

Zříceniny dvojdílného rozsáhlého hradu se nachází na táhlé ostrožně nad řekou Úpou nedaleko Červeného Kostelce. Hrad založený pány z Rotemburka v 2. polovině 13. století byl bergfritového typu. Věž se nacházela na nejvyšším bodě plochy hradu a spolu s palácem obíhala celé jádro obvodová a parkánová hradba. Za prvním mohutným šíjovým příkopem a valem se nacházelo prvé předhradí, které bylo zabezpečeno směrem na jihovýchod dalším, částečně do skály vysekaným, příkopem. Hrad byl sirotčím vojskem obléhán dvakrát, poprvé neúspěšně v roce 1421 a podruhé roku 1427. Posádka na Červené Hoře se následně vzdala a hrad byl pobořen (*Durdík – Sušický 2002, 22 - 23*).

Pomocí stínového mapování, v závislosti na průměrném dostřelu obléhacích zbraní 15. století, byly domnělé relikty po obléhacím táboře lokalizovány na úzkém, od hradu mírně stoupajícím, hřebenu ostrožny. Zmíněné relikty se nacházejí v nadmořské výšce 343 m a o 8 m převyšují hradní jádro. Od čelního příkopu prvého předhradí jsou vzdálené 250 m jihovýchodním směrem (*viz. Obr. 54*). Obdélná plocha o rozloze 0,2 ha je velmi poškozená recentními zásahy, zejména pak asfaltovou cestou, která podélně protíná celý areál na severovýchodní straně (*viz. Obr. 56*). Další recentní cestu evidujeme na kratší straně směrem k hradu. Jediným pozůstatkem v terénu, který by mohl být teoreticky spojován s obléháním, je nízký val, přepažující směrem na jih, kde se po 10 m ostře zalamuje a pokračuje směrem na východ. Nepatrný náznak dalšího valu v podobě nízké terénní vlny můžeme spatřit na opačném konci areálu, jihovýchodním směrem ke vsi. Vnitřní plocha areálu nenese žádné stopy po dalších terénních úpravách. Celkové interpretace jsou vzhledem k silnému poničení recentními cestami velmi složité. Na lokalitě nebyl proveden ani jeden archeologický výzkum. Hypotéze, že se jedná o pozůstatky obléhacího tábora, nasvědčuje fakt, že jediná, relativně přístupná cesta k hradu, byla po hřebenu táhnoucím se na jihovýchod (*viz. Obr. 53*). Ze všech ostatních světových stran byl hrad chráněn strmými srázy a meandrem řeky Bělé. Potencionálním útočníkům tak nahrávala situace vybudování svého ležení právě na konci tohoto hřebene a využití možnosti uzavřít jedinou schůdnou cestu

vedoucí k hradu. Hradní posádka si tohoto nebezpečí byla pravděpodobně vědoma a i proto kladla důraz na obranyschopnost do čela hradu. Fortifikaci zde tvoří dva mohutné, částečně do skály vylámané, šijové příkopy. Ten blíže k táboru je 15 m široký a 10 m hluboký. Dalším faktem, hovořícím ve prospěch existence obléhacího stanoviště, je jeho poloha. Areál nacházející se na mírném převýšení vůči hradu mohl sloužit k vhodnému ostřelování důležitých částí hradu, jako je čelní obvodová hradba nebo palác. Vhodné polohy pro ostřelování se můžeme pokusit lokalizovat i na jiných místech. Konkrétně se jedná o protilehlou plochu terasy řeky Úpy, převyšující hrad na severozápadě a severovýchodě. Zde jsou však potenciální relikty po umístění palných zbraní, prakovišť i celého obléhacího tábora zničeny výstavbou rodinných domků obce Slatina nad Úpou nebo jsou zplanýrovány přilehlými poli.

Celou situaci ohledně lokalizace obléhacího stanoviště u Červené Hory ztěžuje dále několik důležitých faktorů. V první řadě to je malá plocha pro utáboření vojska, které hrad obléhalo. V roce 1427 byl hrad dobyt vojsky sirotků, měšťanů náchodských, jaroměřských, dvorských a hradeckých (*Sedláček 1995, 36 - 37*). Pro tak početné vojsko je plocha o rozměru 0,2 ha nedostačující. Naproti tomu může být fakt, že celý areál je silně poničený výstavbou cesty z 19. století na celé severovýchodní straně a polem na jihovýchodě. Tyto zásahy mohly zničit veškeré další, mnohem rozsáhlejší, části obléhacího tábora, jako jsou například ubytovací a hospodářské jednotky pro vojsko. Další skutečnost, kterou nemůžeme vyloučit je, že lokalita spojovaná s obléhacími pracemi z roku 1427 mohla být ve skutečnosti předsunutým opevněním hradu. Každopádně argumenty hovořící o jediné přístupové cestě směrem na jihovýchod a možnosti uzavření jediné přístupové komunikace do hradu jsou natolik silné, že můžeme s jistou dávkou opatrnosti lokalizovat obléhací stanoviště u Červené Hory právě do těchto míst.

3.3.4 Hrubá Skála

Hrad přestavěný na zámek vystavěný na dvou pískovcových sucích nedaleko stejnojmenné obce na Turnovsku. Původní hrad z poloviny 14. století prodělal v době

své existence jeden vojenský konflikt. Za vlády Jiřího z Poděbrad jej obléhalo a následně dobylo královské vojsko. Důvodem byl odpůrce českého krále Jan z Házmburka. Bližší poznání stavební podoby hradu Hrubá Skála nám není příliš známo. Na dvou pískovcových sucích se nacházelo jádro hradu s jedním předhradím. Jádro bylo od předhradí odděleno do skály vylámaným mohutným příkopem a s největší pravděpodobností bylo tvořeno na východě protáhlým obdélným palácem. Nejohroženější strana byla zabezpečena hranolovou věží. Systém několika budov se nacházel i na jihu. Na východě můžeme předpokládat existenci obvodové hradby. Hrad se nachází na zmíněném pískovcovém suku ve výšce 367 m n. m. a je obklopen několika kopci, které ho výrazně převyšují. Komunikace, které nepochybně sloužily jako zásobovací stezky, se nachází v I. vojenském mapování severně, západně a jižně od hradu, směrem k dnešní chatové osadě Babylon (viz. Obr. 57). V severním okolí hradu můžeme s jistotou vyloučit existenci obléhacího tábora nebo důležité komunikace pro hrad. Kromě níže položených bodů se zde nachází podobně jako u Adršpachu „les“ pískovcových skal. Tábor se nemohl nacházet ani na východě, kde se nachází také níže položené stejnojmenné městečko.

Dle geomorfologického hlediska a prostoru vymezeného kružnicí bylo stanoveno pět hypotetických poloh s možnými relikty po obléhacím táboře (viz. Obr. 58). Všechny určené polohy byly umístěny na západě se nacházejících kopcích s dobrým výhledem na hrad. První poloha byla umístěna na vrcholu zalesněného kopce, vzdáleného 560 m od hradu západním směrem. Plocha na vrcholu skalnatého kopce se nachází v nadmořské výšce 380 m a kromě strategicky níže položeného hradu umožňuje dobrou kontrolu stezky nacházející se pod ní. Vzhledem ke značné vzdálenosti je v této poloze vyloučen palpost. Stejná kritéria můžeme spojit i s „polohou č. 2“, která se nachází 300 m jižně od „polohy č. 1“. Vzdušnou čarou je „poloha č. 2“ od hradu vzdálená 649 m. I v tomto případě můžeme vyloučit palebné postavení. Předpokládat můžeme spíše provozní zázemí vojska krále Jiřího z Poděbrad. Jiná situace nastává u „polohy č. 3“, která může mít jistou spojitost s „polohou č. 5“. Jedná se o protáhlou plochu ostrožny, která je od východně položeného hradu vzdálená 337 m. Na vrcholku 409 m n. m. vysoké os-

trožny nebyly zaznamenány žádné terénní reliкty po obléhání. Ze všech zaznamenaných poloh je však „poloha č. 3“ nejlépe umístěná. Ze tří stran ji na úpatí obklopuje komunikace zakreslená v I. vojenském mapování. V tomto konkrétním případě se jedná o jedinou přístupovou cestu do hradu, protože po překonání západní přístupové šíje pokračuje směrem na východ do obce Hrubá Skála. Zde se však táhne již pod vysoko položeným hradem. Kromě toho zmíněná poloha vzhledem k převýšení a malé vzdálenosti vůči hradu umožňovala obláhatelům dobré ostřelování. Poslední poloha s reliкty po vrcholně středověké fortifikaci se nachází na skalním útvaru v poloze „Práchovna“ (viz. Obr. 59). Opevnění se nachází na 393 m n. m. vysokém kopci a hrad je odtud vzdálen pouhých 160 m východním směrem. Poloha tak o 26 m převyšuje dobře viditelný hrad. Důkazem je i zřízení vyhlídky na Hrubou Skálu v průběhu 19. století. Důležitosti této lokality přidává fakt, že se nachází na předpolí hradu a zároveň umožňuje dobrou kontrolu zmíněné komunikace táhnoucí se směrem na severozápad, kde obtáčí 120 m vzdálenou „polohu č. 3“. Fortifikace se nachází na 20 m vysokém oválném suku písčivcové skály. Jeho nejvyšší bod zaujímá nepravidelná vrcholová plošina o rozměrech 20 x 30 m. Skalní útvar se zmíněnou plošinou je nepřístupný ze severní, východní a jižní strany. Na západě, kde se nachází přístupová šíje, je od okolního terénu oddělen přírodní průrvou, která byla později uměle rozšířena do podoby přes 10 m širokého příkopu (viz. Obr. 61). Nad příkopem jsou patrné zbytky valu. Na vrcholové plošině jsou terénní nerovnosti, které indikují místa původních staveb. V jihozápadním cípu, v místě výrazné terénní represe, stála patrně podsklepená dřevěná stavba. V jihozápadním rohu stála stavba, která kontrolovala přístup. Na horní plošinu se vstupovalo schodištěm vedle jihovýchodní stavby brankou, po které se dochovaly drážky ve skále. O opevnění v poloze „Práchovna“ nejsou z doby její existence žádné písemné doklady. S největší pravděpodobností se nikdy nejednalo o samostatné sídlo, proto se dá tato poloha považovat za předsunutě opevnění Hrubé Skály. Vyloučena ovšem není ani možnost existence palpostu z doby obléhání hradu v 15. století. Analogie o vybudování předsunutě bašty v místě tábora nebo palpostu máme například u Hasištejna nebo Českého Šternberka (Heřman 2011, 9 - 10; Durdík 2009, 109). Zmíněná lokalita se

k predikci o palpostu a prakoviště přímo vybízí. Jedná se o oválnou, až čočkovitě tvarovanou plošinu o rozměrech, které analogicky můžeme spojit s plošinami pro umístění praku nebo bombardy (*Koscelník 2010*). Malá vzdálenost (160 m) od hradu, včetně strategicky převýšené polohy je ideálním místem pro ostřelování hradního jádra. S podobně malou vzdáleností pro ostřelování se setkáváme u Nového Hradu u Kunratic, kde se plošina pro prak o rozměrech 40 x 40 m nacházela u paty čelního příkopu hradu (*Drobná 1953, 198*). O možné existenci palného zařízení v této poloze hovoří i pověst o dobývání Hrubé Skály Janem Žižkou. Podle ní měli husité sestrojít své praky v nejnebezpečnějším místě pro hrad. Toto místo je ztotožňováno právě se zmíněnou polohou. Písemné prameny však o dobývání husitů mlčí. Myšlenka o postavení děl a praků dále nahrává fakt, že pouhých 120 m severozápadním směrem se nachází „poloha č. 3“ na protáhlém vrcholu kopce, který tak mohl plnit funkci provozního zázemí. Vzhledem ke strategické poloze vůči hradu se s největší pravděpodobností nacházel systém obléhacího tábora v „poloze č. 3“ (provozní zázemí) a v „poloze č. 5“ (palpost či prakoviště).

3.3.5 Lacembok

Nevelký hrad Lacembok, zvaný též Zíkev, se nachází na nevysoké skalnaté ostrožně nad Vrbeckým potokem severovýchodně od výše položené obce Soubor nedaleko Ledče nad Sázavou. Lacembok byl založený nejspíše v roce 1360 Jarošem z Lacemboku. Ten ho za nejasných okolností prodal v roce 1380 s přílehlou vsí jistému Haškovi, u kterého se později objevuje přídomek „z Lacemboku“. V roce 1369 musel Hašek toto zboží pro nesplnění závazku předat Přeborovi z Holišína, po jehož smrti připadl hrad jako odúmrť Václavu Martinovi Kladnému. Osudným se pro hrad stalo úspěšné obléhání husity v roce 1420 (*Durdík 2000, 318; Šimek 1989, 346*). Přístupová cesta k hradu směřovala směrem od severu a v čele musela překonat trojici hlubokých, částečně do skály vysekaných, příkopů. Za prvním a druhým příkopem se nacházela nevelká předhradí s hospodářskými stavbami. Brána se nacházela za třetím příkopem v těsném sousedství oválné věže. Ta zajišťovala hrad na nejnebezpečnějším místě proti stoupa-

jící ostrožně. Malé jádro tvořil zmíněný bergfrit, který byl obvodovou hradbou spojen s jednoprostorovým palácem nacházejícím se na zúženém konci ostrožny.

Na konci dubna 2016 proběhl nedestruktivní prospekční výzkum reliéfních tvarů na předpolí hradu Lacembok. Cílem výzkumu bylo testování predikčního modelu hypotetických středověkých obléhacích táborů ve východních Čechách. Model se zakládá na výše zmíněných kritériích a na znalostech o již publikovaných obléhacích táborech. Vlastní terénní prospekci předcházelo vyhodnocení získaných mapových dat a predikce poloh vhodných pro výstavbu obléhacího tábora. Výzkumem okolí hradu Lacembok byly zjištěny terénní úpravy, které s největší pravděpodobností můžeme spojit s obléhacími pracemi z roku 1420. Relikty se na převýšeném svahu ostrožny nachází v nadmořské výšce 465 m a od hradu se nachází vzdušnou čarou ve vzdálenosti 200 m (viz. Obr. 64). Poloha připomíná situaci u Českého Šternberka nebo u Zbořeného Kostelce, kde se obléhací tábor nachází vysoko nad hradem na úzkém svahu stoupající ostrožny (*Meduna* 1986). Stejně jako u Nového Hradu u Kunratic jsou delší východní a západní strany zabezpečeny prudkými svahy ostrožny, přičemž při západním úpatí se táhne cesta do Ledče nad Sázavou (viz. Obr. 63). Dále se směrem na jihozápad nachází obec Souboř založená po zániku obce Soběboř, jejíž pluziny lze v terénu nalézt v poloze zvané „Na Pusté vsi“. Jediným v terénu znatelným pozůstatkem obléhacího tábora je liniové opevnění v podobě příkopu a před ním vyhozeného valu (viz. Obr. 66). Fortifikace podélně přepažuje hřeben ostrožny a ve východní části je poškozena přístupovou cestou vedoucí směrem od severu k jižně položenému hradu (viz. Obr. 65). Příkop je v nejnižším bodě hluboký 2,5 m a oba jeho konce jsou uměle oble zakončeny (viz. Obr. 70). Před příkopem je směrem k hradu vyhozený mohutný val dosahující výšky 4 m (viz. Obr. 67). Necelých 12 m od západního konce se na koruně valu, která je v průměru 1,75 m široká, nachází přerušení. Na tomto místě je val široký pouhý 1 m a vysoký 3 m. Pokud se nejedná o recentní zásah, můžeme s určitou dávkou opatrnosti považovat přerušení valu za plošinu pro umístění menšího děla. Liniové opevnění uzavírá provozní část tábora v délce 46 m. Hypotetická plocha s provozními stavbami tábora se nacházela za příkopem dále na sever. Povrchovou prospekci nebyla kromě dvou mělce zahloubených ob-

jektů zjištěna výraznější úprava terénu. U obou objektů, ale není vyloučeno, že vznikly po vývratech stromů. Případné další opevnění v zadní straně tábora není v terénu doloženo. Lze se tedy domnívat, že zde obranou roli sehrála vozová hradba. Analogie můžeme například hledat u opevněného stanoviště, které předcházelo pozdějšímu obléhacímu táboru severně položeného od hradu Sion (*Koscelník 2010*).

Liniové opevnění u hradu Lacembok můžeme pravděpodobně interpretovat jako pozůstatek po obléhacím táboře. Primárním důkazem takového tvrzení je samotné staveniště, které se nachází na vůči hradu převýšeném hřebenu ostrožny, odkud se obláhatelům dostávalo dobré vizuální kontroly jak na hrad, tak i na přístupovou komunikaci. Přepažení ostrožny pomocí obléhacího tábora tak znemožňovalo přístup k hradu touto důležitou spojnici. Případné výpady hradní posádky byly navíc ztíženy svažitostí ostrožny, která obláhatelům poskytovala značnou výhodu. Severním směrem nedaleko od liniového opevnění vojenského ležení se nacházela výše zmíněná, dnes zaniklá ves, která byla nepochybně hlavním hospodářským zázemím hradu. Stejně jako hrad je i zánik této vsi úzce spojován s husitským obléháním z roku 1420. V této souvislosti se tak nabízí myšlenka, že zmíněná fortifikace, kterou ve svém díle o českých hradech zaznamenává, ale blíže neinterpretuje August Sedláček, náleží vsi Soběboř. Tato hypotéza se dá s opatrností vyloučit absencí opevnění na útokem nejvíce ohrožené, z pohledu obce zadní, straně. Dalším důkazem, hovořící ve prospěch existence obléhacího tábora, je případný nejasný důvod obyvatel vsi opevňovat se na bezpečné jižní straně, kde se navíc před příkopem a směrem k hradu nachází vyhozený val. U hradu je zemní opevnění orientované zcela opačně. Val se zde nachází ve vnitřní části plochy předhradí. Vzhledem ke svým strategickým přednostem představovala poloha obléhacího tábora u hradu také vhodné podmínky výstavbu palebného postavení. Případné vystřelené projektily by prověřily hlavní tíhu obrany čela hradu, která byla založena na volně stojící oválné věži.

3.3.6 Lanšperk

Hrad založený v polovině 13. století se rozkládá na vysokém skalnatém ostrohu na levém břehu říčky Tichá Orlice ve stejnojmenné vsi asi 5 km západně od Ústí nad Orlicí. Během své existence prodělal Lanšperk dva vojenské konflikty spojené s obléháním husitů v letech 1425 – 1429. Stavebně se jednalo o oválné hradní jádro zúžené na severní straně. K masivní plášťové hradbě, která nesla hlavní tíhu obrany, přiléhala na západní a východní straně palácová křídla. Základy další budovy, pravděpodobně hospodářského charakteru, se nachází v jižní části areálu. Staveništěm hradu se stal 450 m n. m. vysoký vrchol v hraně údolí nad řekou. Přes svoji dominanci v krajině ho však okolní vrcholy kopců značně převyšují. Důležitá komunikace zaznamenaná už v I. vojenském mapování se táhla směrem od západně položeného Letohradu přes Lanšperk, dále na jihovýchod do Ústí nad Orlicí. Hrad tak tedy ležel na významné komunikační tepně a měl pohodlně zajištěné zásobování z nedalekých měst. Další, dnes již zaniklá cesta, se nacházela východně od obce Lanšperk a propojovala ho s nedalekým Letohradem (viz. Obr. 93). S určitou dávkou jistoty můžeme vyloučit existenci tábora na severní straně. Směrem na západ se sice nachází „Panský les“ s převýšenými vrcholky kopců, problém však představuje jejich více než kilometrová vzdálenost a následný velmi prudký svah mezi hradem a zmíněným „Panským lesem“.

Dle geomorfologického hlediska a prostoru vymezeného kružnicí byly stanoveny čtyři polohy možného obléhacího tábora sirotků (viz. Obr. 94). První poloha s blíže neznámou vrcholně středověkou fortifikací, kterou David Vích spojuje na základě nalezených materiálů s pohnutými událostmi 14. století, kdy se lanšperské panství stalo obětí výprav loupeživých rytířů (*Vích 2010, 319 - 343*). Fortifikace se nachází na hraně ostrožny sevřené údolím Tiché Orlice a levobřežního přítoku asi 650 m jihozápadně od vlastního hradu. Plošinu nacházející se ve výšce 408 m n. m. při okraji, člení výrazné skalní stěny. Kromě dobrého výhledu na hradní jádro se 400 m severním směrem táhne zmíněná trasa z Letohradu do Ústí nad Orlicí. Celkem se opevnění vrcholně středověkého původu skládá ze tří výškových úrovní. V nejvyšší poloze se nachází uměle navršená vyvýšenina, interpreto-

vaná Davidem Víchem jako pozůstatek stavby (*Vích 2010*, 320). Druhá, níže položená poloha tvoří taktéž uměle upravenou plošinu na bázi kamenů promíšených s valouny (*Vích 2010*, 320). V úrovni této plošiny se nachází 6 m široký a 50 m dlouhý šíjový příkop, obloukovitě se stácející kolem výběžku. Na nejnižší poloze se nachází členitý terén, v prostoru mezi pod skalními suky pod vyústěním příkopu. V roce 2009 byly položeny dvě sondy v prostoru první a druhé polohy. Výsledkem byl kovový materiál v podobě podkov, ostruh, nášlapných ježků, udidel, třmenů, nožů, srpů a především šipek. Nej hustší koncentrace šipek se nacházela v prostoru první a druhé plošiny a dokládá nám tak boj, který musel o tento objekt probíhat. Součástí nálezového fondu byla i šedohnědá nezdobená kuchyňská keramika. Všechny nalezené předměty jsou datovatelné na přelom 13. a 14. století a nesouvisí tak s obléháním hradu v 15. století (*Vích 2010*, 340). Vzhledem ke všem zmíněným okolnostem se nedá ale vyloučit ani tábor obléhatelů z roku 1425, případně z roku 1429. Obléhatelé mohli nepochybně dříve již existující opevnění obsadit a využít ho jako zázemí pro své vojsko i jako palpost. Hrad je odtud orientovaný směrem na severovýchod a pro teoretické ostřelování umožňuje plošina adekvátní vizuální kontrolu. Na severu se navíc táhne zmíněná zásobovací trasa. Proto je „poloha č. 1“ pro stavbu obléhacího tábora ideálním místem.

Kromě uvedené polohy se kolem hradu Lanšperk nachází i další příhodné lokality. „Poloha č. 2“ se nachází na výběžku hrany pokračující ostrožny, na které se nachází „poloha č. 1“. Lokalita se nachází v pravobřežní bezejmenného vodního toku a na severu se v údolí táhne cesta směrem do Lanšperka. Poloha se nachází v nadmořské výšce 435 m a od hradu je vzdálená vzdušnou čarou 523 m jižním směrem. Severní a jižní úbočí je kryto strmými svahy ostrožny a jediný možný přístup vede přes šíji na východě. Stejně jako u „polohy č. 1“ i „poloha č. 2“ umožňuje případným obléhatelům dobrou vizuální kontrolu hradu. Ostřelování z tohoto místa nebylo možné, neboť 140 m severním směrem se nachází další mírně převýšený výběžek hrany ostrožny. Není však od věci uvažovat o přírodním krytí „polohy č. 2“ v čele se nacházejícího výběžku ostrožny, který je zároveň vhodným místem pro umístění děl a praků. Ostřelování by potom mířilo na jižní zúžený cíp hradu, vyztužený pláštěm hradbou a parkánem. Nebezpečí hrozícího

z tohoto prostoru si byli vědomi i sami obránci, proto přistoupili k zmíněným stavebním úpravám. „Poloha č. 3“ s možnou existencí obléhacího tábora, představuje vůči hradu, převýšený svah kopce „Kopaniny“ vzdálený 600 m východním směrem. Přírodní krytí lokality v nadmořské výšce 480 m představuje pokračující svah směrem do údolí, kde se táhla důležitá zásobovací stezka. Predikovat možné opevnění můžeme na jižní a severní straně, kde svah přechází v mírné stoupání a je tedy snadně schůdný. Uvedená lokalita zaujala velkou plochu mírně stoupajícího a vůči hradu převýšeného svahu kopce, který se nachází dále na západ. Celkově je tak vhodným místem pro výstavbu rozsáhlého obléhacího tábora. Kromě výtečné vizuální kontroly hradu a komunikace táhnoucí se v údolí, poskytuje mírně stoupající svah ideální místo pro umístění palných zbraní a praků. Situace v „poloze č. 3“ u Lanšperka je velice podobná obléhání Karlštejna, kde obléhatelé využili mírně stoupajících, ale převýšených rozsáhlých poloh protilehlých svahů kopců v okolí. Poslední lokalita vhodná svou polohou pro umístění praku a děla se nachází na místě dnešního kostela Panny Marie v nadmořské výšce 460 m. Jedná se o východně položený převýšený malý vrchol vzdálený 300 m od hradu, z kterého navíc měli obléhatelé dobrý přehled nad svým okolím, včetně jižně položeného předhradí s přístupovou komunikací. Důležitost tohoto místa si uvědomovali i majitelé hradu, kteří zde nejspíš v reakci na obléhání z let 1425 a 1429 vystavěli předsunuté opevnění. Není tak vyloučeno, že mladší fortifikace mohla stát na místě té starší, jako tomu je například u Hasištejna nebo Českého Šternberka.

3.3.7 Ronov nad Sázavou

Hrad založený na počátku 14. století se rozkládá na protáhlém skalnatém ostrohu dlouhém 115 m, který je ze tří stran obtékáný Losenickým potokem. Jihozápadním směrem se po 2 km nachází obec Ronov nad Doubravou. Během své existence prodělal Ronov jeden vojenský konflikt spojený s obléháním husitů pod vedením Jana Žižky v roce 1424. Ronov byl Žižkův poslední hrad, který dobyl, neboť nedlouho poté umírá v Přibyslavi.

Hrad byl ze severní a jižní strany chráněn ve skále vytesaným příkopem o hloubce 23 m a šířce 38 m. Jižní a západní část byla kryta rybníkem, který navíc napájel uměle vytvořené příkopy a umožňoval tak případnému uzavření přístupu pro nepřátelské vojsko. Severní nejhroženější stranu krylo před případným obléháním mohutné zemní opevnění s nárožními baštami orientovanými směrem dále na sever. Nepochybně se jednalo se o reakci po trpkých zkušenostech z obléhání z roku 1424. Trojdílný hradní areál tvořila dvě předhradí na severní a jižní straně, která od hradního jádra odděloval zmíněný příkop. Vlastní jádro bylo na jihu a severu opatřeno věžovitými branami a po obvodu hradby se nacházelo několik hospodářských budov. Hlavní část areálu se nacházela uprostřed jádra, kde se vypínala mohutná čtverhranná věž, ke které na severu přiléhal palác. Stavenišťem hradu se stal protáhlý skalnatý krček ostrožny dlouhý 115 m v nadmořské výšce 481 m, který je ze tří stran obtékáný Losenickým potokem. I přes své důmyslné vodní opevnění je hrad ze všech stran svírán převyšujícími kopci, které jsou vhodným stavenišťem pro případné obléhací tábory. Jediným místem, kde nemusíme predikovat hypotetický obléhací tábor, je východní strana, kde se nachází níže položená obec Ronov nad Sázavou. Důležitá komunikace zaznamenaná už v I. vojenském mapování se táhla směrem od západně položeného Žďáru nad Sázavou přes Přibyslav, až po Havlíčkův Brod (viz. Obr. 80). Není tak vyloučen strážní charakter Ronova. Hrad tak tedy ležel na významné komunikační tepně a měl pohodlně zajištěné zásobování z nedalekých měst.

Dle geomorfologického hlediska a prostoru vymezeného kružnicí bylo stanoveno pět poloh možného obléhacího tábora husitů z roku 1424 (viz. Obr. 81). První poloha se nachází směrem na sever, na mírně stoupajícím svahu „Jarošova kopce“ v nadmořské výšce 517 m. Jedná se tedy o 36 m převyšující polohu vůči hradu, která je vzdálená 480 m. Uvedená lokalita zaujímá velkou plochu a celkově je tak vhodným místem pro stavbu rozsáhlého vojenského zázemí. Predikovat možné opevnění můžeme na jižní straně, kde se nacházel hrad. Kromě výtečné vizuální kontroly hradu, komunikace táhnoucí se na jižní straně a obce Ronov nad Sázavou na západě, poskytuje mírně stoupající svah ideální místo pro umístění palných zbraní a praků. Situace v „poloze č. 1“ u Ronova je velice podobná „poloze č. 3“

u Lanšperka. O případné existenci obléhacího tábora v této poloze svědčí i výstavba polního dělostřeleckého opevnění z 15. století na severním předpolí hradu, jehož nárožní zemní bašty jsou orientovány směrem k „poloze č. 1“. Obránci hradu si byli vědomi, že největší nebezpečí hrozí právě ze severně stoupajícího svahu. Vyloučena není ani možnost, že opevnění bylo vybudováno v reakci právě na ostřelování, které mohlo probíhat ze zmíněné polohy. Opomenout nesmíme ani fakt, že severní strana je jedinou přístupovou cestou do hradu a nabízí tak obláhatelům značnou výhodu. Druhá hypotetická poloha obléhacího tábora u hradu Ronov („poloha č. 5“) byla umístěna na protáhlém výběžku terasy Losenického potoka, který se nachází v jeho meandru. Výběžek je od hradu vzdálený pouhých 225 m východním směrem a v nejvyšším bodě dosahuje výšky 485 m n. m. Stejně jako u „polohy č. 1“ poskytuje případným obláhatelům dobrou kontrolu hradu, včetně možnosti uzavření cesty táhnoucí se na jihu. Ochranu polohy zajišťovaly ze tří stran strmé svahy ostrožny do údolí, kterým protéká Losenický potok. Výraznějšího opevnění, tak nebylo třeba. Analogie můžeme hledat například u Velkého Vřešťova, kde se obléhací tábor nachází na od hradu zcela odděleném kopci a jeho obranu zajišťuje pouze nízký násep. Strategicky vhodně umístěná poloha umožňuje také ideální podmínky pro ostřelování hradu děly a praky. Palpost jsem dle výše zmíněných analogií umístil na nejvyšším bodě „polohy č. 5“, kterou představuje malá plošina nejasného původu o rozměrech 35 x 40 m. Plošina se nachází jižním směrem od stanovené „polohy č. 5“ ve výšce 490 m n. m. Obláhatelé by případné ostřelování mohli směřovat na nejcitelnější hradní komponenty, jako jsou čtverhranná věž a palác. Zbylé tři polohy se nachází na strategicky výhodných vrcholcích kopců, z kterých je dobrý výhled jak na hrad, tak na již několikrát zmíněnou komunikaci mezi Žďárem nad Sázavou a Havlíčkovým Brodem. Nejvyšší postavení zaujala „poloha č. 4“ v nadmořské výšce 520 m, která se od hradu nachází 665 m jihovýchodním směrem. „Poloha č. 4“ zaujímá podobně jako „poloha č. 5“ výběžek ostrožny v meandru Losenického potoka. Nachází se v nadmořské výšce 485 m a je od hradu vzdálená 585 m východním směrem. Pro „polohu č. 4“, platí stejná kritéria jako u „polohy č. 5“. Výjimku představuje absence palpostu z důvodu velké vzdálenosti a výběžku nacházejícího se mezi hra-

dem a „polohou č. 4“. Poslední určená poloha se nachází na 508 m n. m. vysokém vrcholu kopce v poloze „Na Domovině“, který je od hradu vzdálený 500 m. Poloha téměř sousedí s východně položenou vsí Ronov nad Sázavou a s trasou na severní straně, která je nepochybně středověkého původu. Krytí lokality vůči vnějšímu okolí představuje na jihu tekoucí řeka Sázava a hluboké údolí Losenického potoka. Ve středověku se zde nacházel zmiňovaný rybník, který byl vystavěn jako součást opevnění hradu. Ani z jedné ze tří posledně jmenovaných poloh nebylo možné, kvůli jejich vzdálenosti, hrad řádně ostřelovat, byť převýšená poloha by to umožňovala. Vyloučena není však kombinace „poloh č. 4 a č. 3“ jako vojenských zázemí s provozně-ubytovacími jednotkami s „polohou č. 5“ jako s palpostem.

3.3.8 Rotštejn

Hrad založený v 2. polovině 13. století se rozkládá na pískovcovém skalním útvaru nedaleko stejnojmenné obce západně od Turnova. Během své existence prodělal Rotštejn dva vojenské konflikty. První obléhání se uskutečnilo v roce 1318. Při této akci byl hrad královským vojskem dobyt a vypálen. Trpké zkušenosti hrad zažil i během druhého obléhání husitů v roce 1426. Stavenišťem hradu se stal pískovcový skalní útvar, jehož vrchol zaujaly v drtivé většině dřevěné budovy. Jedinými kamennými stavbami byly částečně vyzděný palác nacházející se na nejchráněnějším jihovýchodním cípu skály a opevnění vyplňující mezery mezi jednotlivými skalními sukly. Hrad se nacházel v nadmořské výšce 446 m a vzhledem ke svému okolí ho převyšuje. Důležitá komunikace zaznamenaná už v I. vojenském mapování se táhla směrem od severně položeného Klokočí dále na jihozápad (viz. Obr. 82). S určitou dávkou jistoty můžeme vyloučit existenci tábora na jižní a západní straně. Důvodem je táhnoucí se systém skalních útvarů, na kterých je možnost výstavby tábora obléhatelů nepravděpodobná. Směrem na jih se potom nachází níže položená obec Rotštejn. Na základě geomorfologického krajinného reliéfu a prostoru vymezeného kružnicí byla stanovena jedna poloha s hypotetickými relikty po obléhacím táboře (viz. Obr. 83). Nachází se na 420 m n. m. vysokém vrcholu kopce vzdáleného od hradu 322 m východním směrem. Lokalita, která je o 26 m níže položená než hrad, poskytovala dobrý výhled

do okolí a umožňovala kontrolu cesty vedoucí směrem z Klokočí. Bezpečné krytí představoval prudký svah směrem k hradu. Nejohroženější stranu představovala východní část, kde se nachází jen mírně klesající ostrožna. Vzhledem k uvedenému nižšímu umístění není zvolená plocha vhodná k ostřelování nedalekého hradu. O poznání lepší podmínky pro střelbu na hrad představuje plošina nacházející se na severně položeném vrcholu skalního útvaru. Plošina je od hradu vzdálená 205 m a její nejvyšší bod se nachází v nadmořské výšce 460 m. Přírodní opevnění této plošiny představuje na západě směrem k hradu kolmá skalní stěna. Jediný přístup je možný po severovýchodním úbočí, kde skály přechází v mírně stoupající svah. Plošina nacházející se na převýšeném pískovcovém suku představuje svou vzdáleností ideální místo pro postavení palných zbraní.

3.3.9 Rychmberk

Hrad poprvé připomínaný v roce 1310 zaujal východní cíp skalnatého hřebenu nad Liberským potokem. Do svého zániku v roce 1495 prodělal hrad celkem tři vojenské konflikty. Prvního obléhání se dočkal díky husitskému vojsku v roce 1425. Roku 1440 byl obležen podruhé. Tentokrát byl jako sídlo škůdce Jana Koldy ze Žampachu dobyt zemskou hotovostí a následně vypálen. Definitivní zánik přineslo hradu obléhání královského vojska Jiřího z Poděbrad v roce 1457. Po tomto obléhání byl hrad pobořen a ponechán svému osudu. Nejspíše dvojdílný hrad se skládal z předhradí na severovýchodě a jádra na jihozápadě. Na nejchráněnějším místě můžeme predikovat umístění paláce. Na základě současných vědomostí si nejsme schopni učinit bližší představu o původní podobě hradu.

Rychmberk se nacházel na západním cípu skalnaté ostrožny v nadmořské výšce 456 m. Vzhledem ke své, přírodou dobře chráněné, poloze ho svírají dva převyšující kopce nacházející se na severní a jižní straně. Důležitá komunikační tepna se táhla směrem od východu na západ a hrad nejspíše plnil funkci opěrného bodu (viz. Obr. 84). Jediným místem, kde můžeme vyloučit existenci obléhacího tábora je východní strana, kde se nachází obec Liberk. Dle geomorfologického hlediska a prostoru vymezeného kružnicí byly stanoveny tři polohy s hypotetickými relikty

po obléhacím táboře (viz. Obr. 85). První lokalita se nachází na vrcholu 471 m n. m. vysokého kopce, který je od jihovýchodně se nacházejícího hradu vzdálený 265 m. „Poloha č. 1“ má ve svém zorném poli kromě hradu a obce Liberk také severozápadní komunikační trasu. Zabezpečení lokality poskytují prudce klesající svahy ze tří stran. Jediný pohodlný přístup vede přes východně položený Liberk. Vzhledem ke svému převýšení a zároveň díky malé vzdálenosti k hradu je „poloha č. 1“ vhodným místem pro ostřelování jeho důležitých částí. Pravděpodobněji se ale obléhací tábor nacházel v polohách označených čísly 2 a 3. Obě polohy jsou umístěny na stoupajících svazích protilehlých kopců, z toho „poloha č. 2“ zaujala postavení převýšeného vrcholu v nadmořské výšce 470 m. Od 231 m severně se nacházejícího hradu je oddělena hlubokým údolím. Výhodou „polohy č. 3“ (430 m n. m.), která se vzdušnou čarou nachází o 650 m jihozápadním směrem, je odvrácená strana převyšující ostrožny, nacházející se v půli cesty k hradu. Zmíněný hřeben ostrožny poskytuje „poloze č. 3“ krytí před případnou střelbou z hradu nebo přímým útokem. Posledně označenou polohu můžeme pokládat za vhodné místo pro výstavbu provozně-ubytovacího zázemí. Naopak „poloha č. 2“ se vzhledem ke své poloze nachází na přijatelném místě pro ostřelování jádra hradu. Jediný schůdný přístup na obě uvedené polohy je směrem od jihovýchodu, vinoucí těsného sousedství obce Liberk. Dokladem o existenci obléhacího tábora v „polohách č. 2 a č. 3“ mohou být i pomístní názvy. Východní předpolí „polohy č. 2“ nacházející se na důležité přístupové komunikaci, nese název „K Baště“. Lze se tedy domnívat, že zdejší prostor mohl být v době obléhání hradu zabezpečený liniovým opevněním podobnému u Lichnice. Další pomístní názvy se nachází přesně v místech „poloh č. 2 a č. 3“. Konkrétně se jedná o názvy „Na Bojišti“, resp. „Bojiště“. Takto volené pomístní názvy mohou odkazovat na vojenské konflikty, které mohly probíhat mezi posádkou hradu a obléhateli. Hypoteticky zvolené lokality v místech pomístních názvů jdou tak této myšlence naproti.

3.3.10 Rychmburk

Dochovaný hrad Rychmburk s předhradním městečkem se nachází na ostrožně v meandru říčky Krounky nedaleko Skutče. Hrad poprvé připomínaný roku 1338 nejprve oblehli a poté i dobyli husité. Původní středověkou podobu si hrad do dnešních dnů nedochoval. Za do skály vysekaným příkopem a čelní obvodovou hradbou se vypínal samostatně stojící okrouhlý bergfrit. Obvodová hradba dále pokračovala směrem na severovýchod, kde se setkávala s lichoběžníkovitě řešeným palácem. Hrad Rychmburk se nachází na výběžku skalnaté ostrožny v nadmořské výšce 419 m. Z hlediska polohy se nejedná o nikterak převyšující místo vůči okolní krajině. Těžiště obrany spočívá ve výběžku, který meandrovitě obtéká říčka Krounka. Jediný přístup do hradu vedl přes městečko Podhradí, které jeho obyvatelé v reakci na události z roku 1425 opatřili hradbami a zemními dělostřeleckými baštami (viz. Obr. 86).

Dle realistického dostřelu palných zbraní a příhodného terénního profilu okolní krajiny byly stanoveny celkem tři polohy s možnými relikty po obléhacím táboře (viz. Obr. 87). První poloha se nachází na severozápadním okraji terasy říčky Krounky a vhodná pro umístění pozorovatelny a zřízení palebných stanovišť. Lokalita v nadmořské výšce 416 m je od severozápadního průčelí hradu vzdálená 230 m. Východní část je sice silně poškozena těžbou kamene, ale většina plochy zůstala nepoškozena. Tu tvoří úzké zakončení ostrožny v podobě k hradu vybíhající plošiny (viz. Obr. 88). Svah pod plošinou již strmě klesá směrem ke Krounce. Po 10 m od jihovýchodního cípu je výběžek příčně přepažený do skály vylámaným příkopem. V nejhlubším místě příkop dosahuje 4 m hloubky a široký je 9 m. Malá plošinka nacházející se za příkopem má trojúhelníkovitý tvar o rozměrech 4 x 10 x 12 m a zužuje se směrem k hradu. Vnitřní stěny příkopu dosahují téměř kolmého profilu, zatímco stěny protilehlé jsou v úhlu cca 45°. Existenci této plošiny si nelze jinak vysvětlit, než jako existenci předsunuté bašty hradu Rychmburk. Vzhledem k absenci terénních reliktnů se lze domnívat, že stavba v místě plošiny byla nejspíše dřevěného charakteru. Obléhací tábor lze, vzhledem k malým rozměrům a technicky náročného do skály vylámaného příkopu, vylou-

čit. Co ale vyloučit nelze je využití plošiny jako ideálního místa pro palebné postavení před vybudováním zmíněného příkopu. Vojenské zázemí se potom mohlo nacházet na rozsáhlé ploše mírně stoupajícího svahu nacházejícího se dále na severovýchod. Druhou vytipovanou polohu vhodnou pro umístění kontrolního a palebného stanoviště představuje skalnatá 416 m n. m. vysoká vyvýšenina nad údolím říčky Krounky. Vůči hradu se převýšená lokalita od jeho severovýchodního průčelí nachází ve vzdálenosti 192 m. Okraj skalnatého prudkého svahu směrem do údolí kopíruje jakýsi valovitý objekt, který vytváří krytí proti případnému ostřelování z řad hradní posádky. Planina je dnes zemědělsky obdělána a na její ploše se tak nevyskytují žádné relikty po obléhacích pracích. Zmíněný val je nejasného původu a nelze ho s jistotou spojit s obléháním z roku 1425. Třetí označená poloha se nachází na jihovýchodním cípu terasy říčky Krounky, která ho v údolí meandrovitě obtéká. „Poloha č. 3“, pojmenovaná pomístním názvem „Hradčany“, se v nadmořské výšce 422 m nachází 202 m od hradu. Stejně jako u „poloh č. 1 a č. 2“ je vhodným místem pro výstavbu jak provozního zázemí tábora, tak i případného palpostu. Hrad je, vzhledem ke svému okolí a nevýhodné poloze, schopné obléhat ze všech tří zvolených stran. Celková situace připomíná obléhání hradu Karlštejn, kde obléhatelé sevřeli hrad ze tří stran na přilehlých vrcholcích převýšených kopců (*Koscelník, P. 2010b*). Podobné řešení není vyloučeno ani u hradu Rychmburk.

3.3.11 Skály

Zřícenina hradu založeného ve 13. století Matějem Salavou z Lípy zaujímá pískovcové skalní útvary nedaleko Teplic nad Metují. Do svého zániku v roce 1576 prodělal hrad pouze jeden válečný konflikt, kdy ho v roce 1513 neúspěšně obléhal kníže Lehnický. Trojdílný, částečně do skály vytesaný, hradní komplex je součástí pískovcových útvarů Adršpašsko-teplických skal. Na nejvýše položeném bodě se nacházela hranolová věž, ke které přiléhal o něco níže položený palác. Potenciálně útočník musel nejprve překonat dvojici předhradí vymezených obvodovou hradbou a baštami. Poté se dostal k hlubokému příkopu a další hradbě u paty skály, na které se nachází jádro hradu. Pozůstatky hradu Skály se nachází na vrcholu

dominantního pískovcového suku v nadmořské výšce 681 m. Z hlediska hrozícího útoku z protilehlých kopců se jedná o polohu, která nijak nepřevyšuje své okolí. Důležité dvě komunikace, jejichž chod mohli obláhatelé vhodně zvoleným místem pro své zázemí ovlivnit, se nachází severně a jižně od hradu. Od severovýchodu se táhne dnešní silnice z Teplíc nad Metují, která dále pokračuje směrem na jihozápad. Další komunikace vede od východu pod hradní skálou směrem do obce Skály (viz. Obr. 89).

S opatrností můžeme obláhatcí tábor vyloučit v jižní části vyznačené plochy. Důvod je o téměř 100 m níže položený mírně stoupající svah, z jehož pohledu se jeví staveniště hradu jako nepřístupná kolmá pískovcová stěna. Dle vyznačené kružnice, založené na několika kritériích a geomorfologického rázu krajiny, byly stanoveny dvě hypotetické polohy obláhatcího tábora (viz. Obr. 90). „Poloha č. 1“ se nachází na stoupajícím svahu hory Čáp v nadmořské výšce 690 m. Vzdušnou čarou se lokalita nachází 530 m severozápadním směrem. Přírodou dobře zabezpečenou lokalitu s dobrým výhledem na hrad a na komunikaci nacházející se pod ní, můžeme považovat za zázemí pro vojsko. Tomuto faktu napovídá i sousedící obec Skály, již se obláhatelé museli zmocnit, aby zabránili posádce hradu přísunu zásob. Daleko pravděpodobněji se obláhatcí stanoviště z počátku 16. století nacházelo na vrcholu 685 m n. m. vysokého a 304 m severně vzdáleného kopce. Celá vzdálenost vzdušnou čarou směrem k hradu překonávala hluboké údolí s důležitou cestou z Teplíc nad Metují, které kromě výborného kontrolního hlediska poskytovalo obláhatelům výhodnou pozici z hlediska obrany. Jediný možný přístup na stanoviště byl možný po svažující se straně kopce na severu. Vzhledem k malé vzdálenosti k hradu je lokalita vhodným místem pro umístění palpostu. Přes všechny výše zmíněná kritéria se vojenské zázemí nebo alespoň nějaké opevnění v prostoru mezi oběma zvolenými lokalitami nacházet muselo. Severní strana, zejména prostor v místech dnešního zámku, je jediným pohodlným přístupem do hradu.

3.3.12 Sokolov

Zaniklý hrad Sokolov, jehož vznik je datovaný do 2. poloviny 14. století se nachází na hraně výrazné skalní ostrožny nad řekou Doubravou 6 km východně od Choťboře. Během své krátké existence byl hrad v roce 1407 dobyt královským vojskem jako sídlo loupeživých lapků. V roce 1456 je připomínán jako pustý. Dvojdílný hrad tvořilo ze severní a jižní strany příkopem ohraničené předhradí. Jádro hradu se za druhým příkopem nacházelo na mírné skalce a mělo podobu podélného paláce na západní straně, kde se nachází strmá skála ostrožny a věže v čele. Obě komponenty spojovala obvodová hradba, která kopírovala trojúhelníkovité zakončení ostrožny. Hrad Sokolov se nacházel na hraně skalnaté terasy nad řekou Doubravou v nadmořské výšce 520 m. Vzhledem ke svému východnímu předpolí se hrad nacházel v převýšené poloze. Přístupová komunikace zaznamenaná ještě v I. vojenském mapování procházela směrem od jihovýchodně položené obce Bílek směrem dále na severozápad (viz. Obr. 91). S opatrností můžeme vyloučit potencionální oblézací tábor na severu a jihu, kde se nachází strmě svažující se úbočí kopců, které nepředstavují adekvátní podmínky pro výstavbu tábora. Nejlepšími geomorfologickými podmínkami disponuje poloha označená č. 1, nacházející se na protilehlém vrcholu Čertova stolku v nadmořské výšce 546 m (viz. Obr. 92) Lokalita je od hradu vzdálená 200 m jihozápadním směrem a od hradu ji dělí hluboké údolí řeky Doubravy. Další krytí jí představuje rychle klesající svah na severu a jihu. Jediným faktickým přístupem na „polohu č. 4“ je z jižní strany, kde se mohlo z důvodu hrozícího útoku nacházet opevnění. Rozlohou je „poloha č. 1“ vhodným místem pro utáboření početného vojska a svou vzdáleností vůči hradu taky přijatelná pro případné ostřelování. Druhá poloha byla stanovena na severovýchodním předpolí hradu v poloze „U Sokolova“ (viz. Obr. 92). Místo hypotetického oblézacího tábora se nachází v nadmořské výšce 512 m a od hradu je vzdálené 380 m. Tvoří ho mírně klesající svah, který je vůči hradu umístěn níže. Nespornou výhodou však představuje pohodlný přístup do hradu, kde na rozdíl od „polohy č. 1“ nemuseli případní obléhatelé překonávat strmé skalní stěny a řeku Doubravu. Stačilo zde pouze vystavět vojenské ležení s příslušným záze-

mím a opevněním, začít ostřelovat hrad a čekat na kapitulaci posádky. Vyloučen není ani přímý útok vojska, který je z „polohy č. 1“ nemožný. Lze se také domnívat, že se na tomto předpolí nacházelo i hospodářské centrum hradu se zmíněnou přístupovou komunikací. Tu útočníci bez problému mohli kdykoli uzavřít a zamezit tak přísunu zásob do hradu.

3.3.13 Výsledky analýzy

Výše uvedená analýza představuje ve své podstatě ucelenou historii obléhacích a dobývacích akcí feudálních sídel ve východních Čechách. Jejím primárním východiskem je seznam a popis hypotetických lokalit s možnými relikty po obléhacích táborech. S použitím mapových služeb na ČUZK, bylo celkem zaznamenáno 12 hradních lokalit splňující výše zmíněná kritéria. Všechny lokality nemají své blízké okolí zasaženy velkými úpravami terénu či městskou a obecní zástavbou. V drtivé většině případů se u nich nachází převyšované vrcholky kopců a jejich odvrácené a přílehlé svahy.

S určitou dávkou jistoty můžeme říct, že se obléhací tábor nacházel u hradu Potštejn, který byl obléhán půl roku. Taková akce by nebyla možná bez důkladného hospodářského zázemí. Vystává však domněnka, že u některých hradů proběhla akce tak rychlým způsobem, že obléhací tábor nebyl ani potřeba nebo měl takovou podobu, která se do dnešních dnů nedochovala. V okolí žádného z výše zmíněných hradů nebyl zatím reliktní po obléhacím táboře doložen, což ale nesnižuje význam těchto lokalit, které se tak stávají předmětem budoucího bádání.

Závěr

Na území Čech můžeme v terénu nalézt 21 lokalit, které se dají spojit v souvislosti s obléhacími pracemi vrcholného a pozdního středověku. Výzkum těchto vojenských ležení přináší řadu poznatků na poli nového oboru konfliktní archeologie. Objasňuje otázky ohledně podoby každodenního života vojska, zdůvodňuje volbu strategických poloh a osvětluje průběh samotného obléhání. V této rovině se archeologie a historie často dostávají na tenký led. Zatímco historické prameny mo-

hou být často záměrně nasměrovány politickým potřebám jejich autorů, archeologie podává nestranné a pravdivé výsledky.

Největším přínosem této práce, v teoretické rovině, je ucelený soupis a popis existujících i hypotetických lokalit na území východních Čech, kterým řada autorů nevěnuje patřičný důraz. Cenné poznatky přinesla i sestavená syntéza všech obléhacích táborů na území Čech. Většina zmíněných areálů byla v minulosti zpracována samostatně, pouze ve formě krátkého článku.

U Červené Hory a Rychmburka se mi podařilo určit přesnou polohu s možnými pozůstatky po obléhacím táboře. Naproti tomu, obléhací stanoviště u Nového Hradu u Skuhrova sice zakresleno bylo, ale podrobný popis chyběl. Zcela novým objevem je liniové opevnění na předpolí hradu Lacembok.

Celkově lze konstatovat, že problematika obléhání středověkých feudálních sídel je obtížná. V řadě případů nejsme schopni spojit relikty s konkrétním obléháním nebo s táborem samotným. Příkladem nám může být pozůstatek valu na předpolí hradu Vízmburk, který ve skutečnosti představuje hospodářské zázemí hradu.

V závěru své práce jsem také uvedl na základě několika kritérií seznam a popis 12 východočeských hradů s hypotetickými pozůstatky po obléhacích táborech. Kromě předpolí Lacemboku, kde proběhla povrchová prospekce, nebyla ani jedna lokalita zatím archeologicky doložena a celá problematika se tak stává předmětem dalšího studia.

Seznam použité literatury

- Anderle, J. – Procházka, Z. – Švábek, V. 1993:* Hrad Hus a jeho obležení. In: *Castellologica bohemia* 3, Praha.
- Anděl, R. 1984:* Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Severní Čechy. Praha.
- Belcredi, L. 2012:* Stavební vývoj a dispozice předhradí hradu Skály: příspěvek k poznání předhradí menších hradů. In: *Archaeologia historica* roč. 40, Praha.
- Belcredi, L. 2012b:* Hrad Skály aneb o prstenu paní Elišky. Brno.
- Brožovský, M. 1995:* Zámek Konopiště. Praha.
- Contamine, P. 2004:* Válka ve středověku. Praha.
- Čechura, J. – Ryantová, M. 1989:* Stavební činnost na Zvíkově v letech 1431 – 1472. In: *Castellologica bohemia* 1, Praha.
- Čermák, K. 1906:* Památky z hradu Lichnice. Památky archeologické 21, Praha.
- Čornej, P. 2003:* Tajemství českých kronik. Praha.
- Denkstein, V. 1952:* O archeologický výzkum husitských lokalit. *Časopis Národního muzea* 120, Praha.
- Doležalová, K. 2012:* Vyhodnocení archeologických nálezů z areálu obléhacího stanoviště v trati Ohrada u hradu Lichnice. Diplomová práce, Brno.
- Drobná, Z. 1952:* Husitské památky v našich muzeích. *Časopis Národního muzea* 120, Praha.
- Drobná, Z. 1953:* Husitský polní tábor u Kunratic. *Historie a vojenství*, č. 2, Praha.
- Durdík, J. 1954:* Husitské vojenství. Praha.

- Durdík, J. 1955: Znojenské puškařství v 1/3 15. století. Historie a Vojenství VIII., Praha.*
- Durdík, T. 1973: Kostěná obložení sochy kuše v českých a moravských nálezech. Archeologické rozhledy XXV., Praha.*
- Durdík, T. – Smetánka, Z. 1980: Archeologický výzkum husitských Čech. Archaeologia historica 5, Praha.*
- Durdík, T. 1980: Povrchový průzkum zaniklého středověkého sídlištního komplexu Stará Dubá. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka.*
- Durdík, T. 1983: Středověké zbraně. Sbírkový Okresního muzea v Chrudimi, Chrudim.*
- Durdík, T. 1984: Nový Hrad u Kunratic (Praha 4) a jeho postavení ve vývoji české hradní architektury. Archaeologica Pragensia 5, Praha.*
- Durdík, T. – Kašička, F. – Nechvátal, B. 1995: Hrady, hrádky a tvrze na Písecku. Písek.*
- Durdík, T. 1999: Zaniklý sídlištní komplex Stará Dubá. In: Sázavsko, Historie – tradice – současnost, Sázava.*
- Durdík, T. 2000: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.*
- Durdík, T. – Kašpar, V. 2000: Nové poznatky ke stavebnímu vývoji a podobě hradu ve Vimperku. Plzeň.*
- Durdík, T. – Sušický, V. 2000: Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Střední Čechy, Praha.*
- Durdík, T. – Kašpar, V. 2002: Předstihový záchranný výzkum v čele jižní předsunuté bašty hradu Český Šternberk v roce 2002. In: Sborník Muzea středního Posázaví v Ratajích nad Sázavou a archeologické společnosti při Katedře archeologie Západočeské univerzity v Plzni, Plzeň.*
- Durdík, T. 2002: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Dodatky, Praha.*

Durdík, T. – Hložek, J. – Kašpar, V. 2007: Předstihový záchranný archeologický výzkum brány předhradí hradu Zlenice v roce 2006. Středočeský vlastivědný sborník sv. 25, Praha.

Durdík, T. – Černocká, S. – Červenka, M. – Vinař, J. 2010: Studie na nu a rehabilitaci hradní zříceniny Zlenice a jejího přírodního prostředí. Praha.

Durdík, T. – Sušický, V. 2012: Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Východní Čechy, Praha.

Faktor, Z. 1995: Střelné zbraně: konstrukce a funkce. Praha.

Fišer, P. – Drnek, J. 2000: Rozbor železných šipek z hradu Lopaty. In: Hláska: zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka, č. 11, Plzeň.

Fišera, Z. 2005: Opevněná lokalita u hradu Lichnice. Dějiny staveb, Praha.

Frič, J. 1941: Záhadné hradiště. Podoubraví. Vlastivědný sborník Čáslavska 12, Čáslav.

Frolík, J. – Sigl, J. 1993: Zjišťovací výzkum na hradě Lichnici v roce 1991. In: Castellologica Bohemica 3, Praha.

Frolík, J. 2002: Militaria, nálezy z obléhání hradu Lichnice v letech 1428 – 1429. In: Castellologica Bohemica 8, Praha.

Fröhlich, J. 1991: Středověká opevnění kolem hradu Zvíkova. In: Castellologica Bohemica 2, Praha.

Gabriel, F. – Smetana, J. 1982: K otázkám datování, typu a funkce hradu Kalicha u Litoměřic. Folia historica bohemica 4, Praha.

Haegel, B. 2006: Die Belagerungen der Burg Hohenstein im Elsass 1251 und 1338. In: ...wurfen hin in steine/groze und niht kleine....Belagerungen und Belagerungsanlagen im Mittelalter, Beheite zur mediaevistik 7, Frankfurt.

Heřman, J. 2011: Lokality Prak a Vrábov. Toulky Podblanicem a Posázavím XX. roč. 53, č. 48, Rataje nad Sázavou.

Heřman, J. 2013: Český Šternberk: stavebně historický vývoj hradu. Plzeň.

- Hložek, J. 2011: Pozůstatky obléhacích prací v předpolí hradu Příběnice, okr. Tábor. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 24, č. 1, Plzeň.*
- Hložek, J. – Menšík, P. 2012: Hrady Příběnice a Příběničky jako součást zaniklé kulturní krajiny. Rekonstrukce a experiment v archeologii – Živá archeologie 14, č. 1, Hradec Králové.*
- Hosák, L. 1968: Páni z Lichtenburka na Bítově, Cornštejně a Vranově. Jižní Morava 4, Brno.*
- Jánská, E. 1963: Archeologický výzkum hradu Sión. Archeologické rozhledy 15, č. 4, Praha.*
- Jánská, E. 1964: Jan Roháč na Sióně. Historie a Vojenství 1964, č. 1, Praha.*
- Jánská, E. 1965: Hrad Jana Roháče z Dubé. Sion. Sborník Oblastního muzea v Kutné Hoře 6 - 7, Kutná Hora.*
- Jánská, E. 1966: O výzkumu hradu Sióna. Muzejní a vlastivědná práce IV., č. 2, Praha.*
- Jánský, J. 2010: Dobyť hradů Rýzmburka a Starého Herštejna domažlickými husity v květnu roku 1421. In: Castellologica bohemia: Archeologický ústav AV ČR Sv. 12, Praha.*
- Kacel, J. 2004: Cornštejn, hrad nad Dyjí. Znojmo.*
- Kacel, J. 2011: Cornštejn: Podyjská pevnost. Znojmo.*
- Kacel, J. 2013: Kamenná věž „Hláska“ v předsunutém opevnění Na Baště nad Cornštejnem. Thayensia Znojmo 10, Znojmo.*
- Kašpar, J. – Porák, J. 1980: Ze starých letopisů českých. Praha.*
- Klučina, P. – Krajíc, R. 1987: Středověké vojenské ležení na Smolíně u Tábora. Archeologické rozhledy 39, Praha.*
- Klučina, P. 2004: Zbroj a zbraně. Evropa 6. – 17. století, Praha – Litomyšl.*
- Kohoutek, J. 1995: Hrady jihovýchodní Moravy. Zlín.*

Kohoutek, J. 1992: Hrad Lukov – Jeho význam ve fortifikační architektuře východní Moravy. In: Archaeologia historica: sborník příspěvků přednesených na 23. celostátní konferenci k problematice historické archeologie, Děčín.

Konečný, L. – Merta, J. 1980: Pokračování průzkumu středověkých opevnění kolem Nového hradu u Adamova. Praha.

Koscelník, P. 2010: Analýza prostorových a formálních vlastností středověkých obléhacích táborů. Magisterská diplomová práce na Katedře archeologie Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni, Plzeň.

Koscelník, P. 2010b: Obléhání hradu Karlštejn r. 1422. Sborník z 1. studentské konference katedry archeologie v Plzni, Plzeň.

Koscelník, P. – Jukl, J. 2012: Obléhání hradu Perštejn roku 1451. In: Castologica bohémica 13, Praha.

Koscelník, P. 2013: Archeologie konfliktních areálů v Čechách v 15. století. Disertační práce, Plzeň.

Koscelník, P. – Kypta, J. – Savková, J. 2013: Dobývání hradu Siónu roku 1437 povrchový průzkum palebných postavení obléhatelů. Archeologické rozhledy LXV, Praha.

Křivánek, R. 2014: Geofyzikální průzkum v areálu husitského obléhacího tábora na předpolí Nového hradu v Praze – Kunraticích. In: Archeologické rozhledy LXVI., Praha.

Kuna, M. – Danielisová, A. 2014: Archeologický atlas Čech: vybrané památky od pravěku do 20. století. Praha.

Küntzel, T. 2006: Belagerung in Niedersachsen, eds: Wagener, O. – Lass, H. In: ...wurfen hin in steine/groze und niht kleine....Belagerungen und Belagerungsanlagen im Mittelalter, Beheite zur mediaevistik 7, Frankfurt.

Kusák, M. 1998: Nový hrad u Kunratic v 15. století a dnes. In: Res Musei Pragensis. Měsíčník Muzea hlavního města Prahy, č. 3, Praha.

Kypta J. – Fächterová 2003: Tábor obléhateľů z doby husitských válek u Bechyně. Dějiny staveb, Praha.

Kypta, J. – Podliska, J. 2014: Tábor obléhateľů na předpolí Nového hradu u Kunratic (1420 – 1421). Povrchový průzkum a srovnání s analogickými lokalitami, Archeologické rozhledy LXVI., Praha.

Kypta, J. – Richterová, J. 2003: Tábor obléhateľů u hradu Velkého Vřešťova. Hláška 3, Plzeň.

Kypta, J. – Richterová, J. 2003a: Tábor obléhateľů z doby husitských válek u Bechyně. Dějiny staveb 2003, Praha.

Kypta, J. – Richterová, J. 2004: Opevnění postavení obléhateľů hradu Grabštejna. In: Castellologica Bohemica 9, Praha.

Kypta, J. – Richterová, J. 2004b: Příspěvek k interpretaci reliktních obléhacích prací u hradu Zvíkova. In: Výzkumy v jižních Čechách 17, České Budějovice.

Kypta, J. – Podliska, P. 2014: Tábor obléhateľů na předpolí Nového hradu u Kunratic (1420/1421). Archeologické rozhledy LXVI., Praha.

Libal, D. 1994: Architektonické proměny hradu Český Šternberk. In: Castellologica bohemica IV., Praha.

Macoun J. 2007: Významné bitvy v Čechách a na Moravě. Brno.

Mazáčková, J. 2012: Militaria z hradu Rokštejna v širším středoevropském kontextu. Dizertační práce na ÚAM FF MU, Brno.

Meduna, P. 1983: Pozůstatky středověké militární činnosti u hradu Kostelce nad Sázavou. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 25, 119 - 128.

Meduna, P. 1984: Pozůstatky středověké militární činnosti u hradu Kostelce nad Sázavou. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 25, Týn nad Vltavou.

Meduna, P. 1986: Komplexy přechodných vojenských objektů ve středověkých Čechách. Diplomová práce FFUK Praha, Praha.

- Meduna, P. 1990:* Morphology of field fortifications of the 17th – 19th centuries. In: *Studies in postmediaeval archaeology* 1, Praha.
- Meduna, P. 1994:* Povrchový průzkum komplexu obléhacích prací u Konopiště z let 1467 – 1468. In: *Castellologica Bohemica* 4, Praha.
- Menclová, D. 1946:* Hrad Karlštejn. Praha.
- Menclová, D. 1965:* Stavební analýza hradu Cornštejna. Praha.
- Menclová, D. 1976:* České hrady. Díl druhý, Praha.
- Miňo, M. 2010:* Príspevok k životu v stredovekom vojenskom tábore. In: *Archaeologia historica* 35, č. 1 - 2, Bratislava.
- Musil, F. 2009:* Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526). Praha.
- Musil, J. 2013:* Soubor keramiky z velitelského stanoviště pod hradem Lichnicí (k. ú. Podhradí v Železných Horách, okr. Chrudim). In: *Archeologie východních Čech* 5, Hradec Králové.
- Měřínský, Z. – Plaček, M. 1991:* Terénní pozůstatky fortifikačních systémů v předpolí hradu Cornštejna (k. ú. Bítov, okr. Znojmo). *Castellologica Bohemica* 2.
- Nekuda, V. 1975:* Pfaffenschlag. Zaniklá středověká ves u Slavonic. Příspěvek k dějinám středověké vesnice, Brno.
- Nekuda, V. – Nekuda, R. 1997:* Mstěnice. Zaniklá středověká ves 2. Dům a dvůr ve středověké vesnici. Brno.
- Nekuda, V. – Ustohal, V. 2003:* Militaria ze Mstěnic – Military Artifacts from Mstěnice. In: Hašek, V. – Nekuda, R. – Unger, J. (edd.), *Ve službách archeologie IV.*, Brno.
- Neustupný, E. 2010:* Teorie archeologie. Plzeň.
- Novobilský, M. 1995:* Hrad Lopata u Šťáhlav. Plzeň.

Novobilský, M. 2008: Obléhání hradu Lopaty. Rekonstrukce obléhání hradu z roku 1432 – 33, Plzeň.

Petráň, J. 1985: Dějiny hmotné kultury I/1, I/2. Praha.

Plaček, M. 1993: Kuklvejt a Hus. Poznámky k obrazu k obrazu těchto hradů v literatuře a jejich reálné podobě. In: Castellologica Bohemica 3, Praha.

Plaček, M. 2001: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha.

Razím, V. 2012: Vízmburk, raně gotický hrad. Praha.

Richterová, J. 2003: Obléhání středověkých pevností. Diplomová práce FFUK Praha, Praha.

Rožmberský, P. 1992: Bitva u Třebele roku 1647. Hláska III, čís. 3, Praha.

Saimre, T. 2006: Trebuchet – a gravity-operated siege engine. A study in Experimental Archaeology. Estonian Journal of Archaeology, 10, 1, 61 -80, Paris.

Sedláček, A. 1889: Hrady, zámky a tvrze Království Českého. Díl 6. Podbrdsko, Praha.

Sedláček, A. 1994: Hrady, zámky a tvrze Království Českého. Díl 2. Hradecko, Praha.

Sedláček, A. 1995: Hrady, zámky a tvrze Království Českého. Díl 5. Podkrkonoší, Praha.

Sedláček, A. 1996: Hrady, zámky a tvrze Království Českého. Díl 7. Písecko, Praha.

Sedláček, A. 1997: Hrady, zámky a tvrze Království Českého. Díl 12. Čáslavsko, Praha.

Sedláček, A. 1998a: Hrady, zámky a tvrze Království Českého. Díl 13. Plzeňsko a Loketsko, Praha.

Sedláček, A. 1998b: Hrady, zámky a tvrze Království Českého. Díl 14. Lito-měřicko a Žatecko, Praha.

Sedláček, A. 1998c: Hradý, zámky a tvrže Království Českého. Díl 15. Kouřimsko, Vltavsko a Boleslavsko, Praha.

Sedláček, A. 2000: Hradý, zámky a tvrže Království Českého. Díl 11. Prácheňsko, Praha.

Scheufler, V. 1990: Evaluation of the pottery finds from military encampment at Nebesa by Aš. In: Studies in postmediaeval archaeology 1, Praha.

Slavík, J. 1999: Obléhačí tábor u hradu Vízmburku? Zpravodaj muzea v Hradci Králové 25.

Smetana, J. – Gabriel, F. 1982: K otázkám datování, typu a funkce hradu Kalicha u Litoměřic. In: Folia Historica Bohemica, Praha.

Smrž, Z. – Hlušík, A. 2007: Polní opevnění z roku 1813 mezi Postoloprty a Budyní nad Ohří: výsledky letecké prospekce a historického bádání. Archeologické rozhledy LIX., č. 4, Praha.

Svoboda, L. a kol. 1999: Encyklopedie českých tvrží. 1. díl, A – J, Praha.

Svoboda, L. a kol. 2000: Encyklopedie českých tvrží. 2. díl, K – L, Praha.

Sýkora, M. – Veselý, H. 2009: Hrad Kalich – nové poznatky o stavební podobě hradu – Die Burg Kelch (Kalich) – neue Erkenntnisse über die Baugestalt der Burg. In: Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách za rok 2008, Praha.

Sýkora, M. 2013: Hradý doby husitské. Most.

Sýkora, M. – Veselý, H. 2014: Povrchové archeologické průzkumy vybraných českých hradů z doby husitské. Most.

Šimek, T. 1989: Hradý, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: Východní Čechy. Praha.

Šmahel, F. 1996: Husitská revoluce 3. Praha.

Teplý, J. 2007: Obležení hradu Lichnice 1428 – 1429. Dnešní stav stop po obléhacím okruhu. In: Jan Žižka z Trocnova a husitské vojenství v evropských dějinách: VI. mezinárodní husitologické sympozium, edd. Drda, M. – Vybíral, Z., Tábor.

Toman, H. 1898: Husitské válečnictví za doby Žižkovi a Prokopovi. Praha.

Tomášek, T. 1938: O hradě Sioně. In: Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 9, Kutná Hora.

Úlovec, J. 1998: Hrad Ostromeč. In: Podbrdsko. Sborník Státního okresního archivu v Příbrami V., Příbram.

Varhaník, J. 2002: Obrana středověkého hradu palnými zbraněmi. Archaeologia historica 27, Praha.

Varhaník, J. 2015: Hrad Zvíkov jako torzální architektura. In: Archaeologia historica 40, č. 2, Brno.

Vích, D. 2010: Neznámá vrcholně středověká fortifikace na k. ú. Lanšperk. In: Castellologica Bohemica 12, Praha.

Wagner, E. – Drobná, Z. – Durdík, J. 1956: Kroje, zbroj a zbraně doby předhusitské a husitské. Praha.

Wagner, E. 2006: Středověk. Doba předhusitská a husitská, Praha.

Záruba, F. 2004: Zbořený Kostelec. Castellologica bohemica 9, Praha.

Ostatní použité zdroje

Základní mapa ČR 1: 500 000, list 3 - 3 (4, 2), 4 (1, 2, 3, 4); 4 - 3 (1, 3); 13 - 2 (1, 2, 3, 4), 4 (1, 2, 4); 14 - 3 (1, 2, 3), 1 (1, 2, 3, 4); 23 - 1 (1, 2), 2 (1, 2); 24 - 1 (1).

Dostupné on – line: <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>

Základní mapa ČR 1: 50 000, list 3 - 3 (4, 2), 4 (1, 2, 3, 4); 4 - 3 (1, 3); 13 - 2 (1, 2, 3, 4), 4 (1, 2, 4); 14 - 3 (1, 2, 3), 1 (1, 2, 3, 4); 23 - 1 (1, 2), 2 (1, 2); 24 - 1 (1).

Dostupné on – line: <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>

Stínovaný reliéf ČR 1: 50 000.

Dostupné on – line: <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>

I. vojenské mapování ČR 1: 28 800.

Dostupné on – line:

*[http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=0&z_width=0&z_newwin=0
&map_root=Ivm&lang=cs](http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=0&z_width=0&z_newwin=0&map_root=Ivm&lang=cs)*

Obrysová mapa ČR 1: 1000 000.

Dostupné on – line: <http://www.mapaceskerepubliky.cz/mapa-kraju>

Přílohy



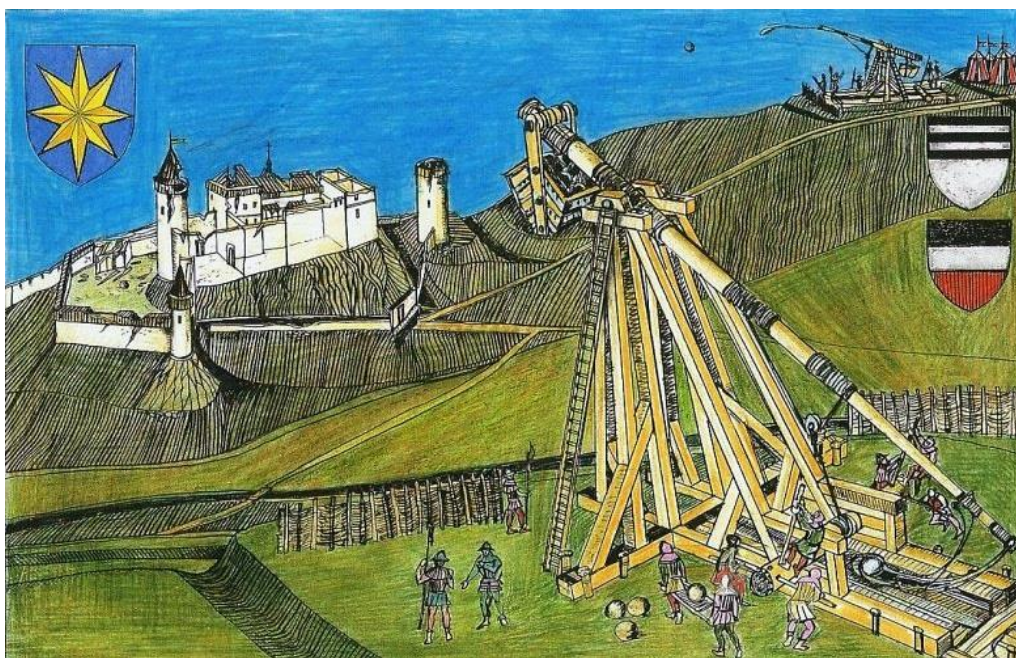
Obr. 1: Obléhání Akkonu. Zdroj: www.wikiwand.com/cs/Třetí_křížová_výprava



Obr. 2: Vojenské ležení v 15. století. Zdroj: www.commons.wikimedia.org



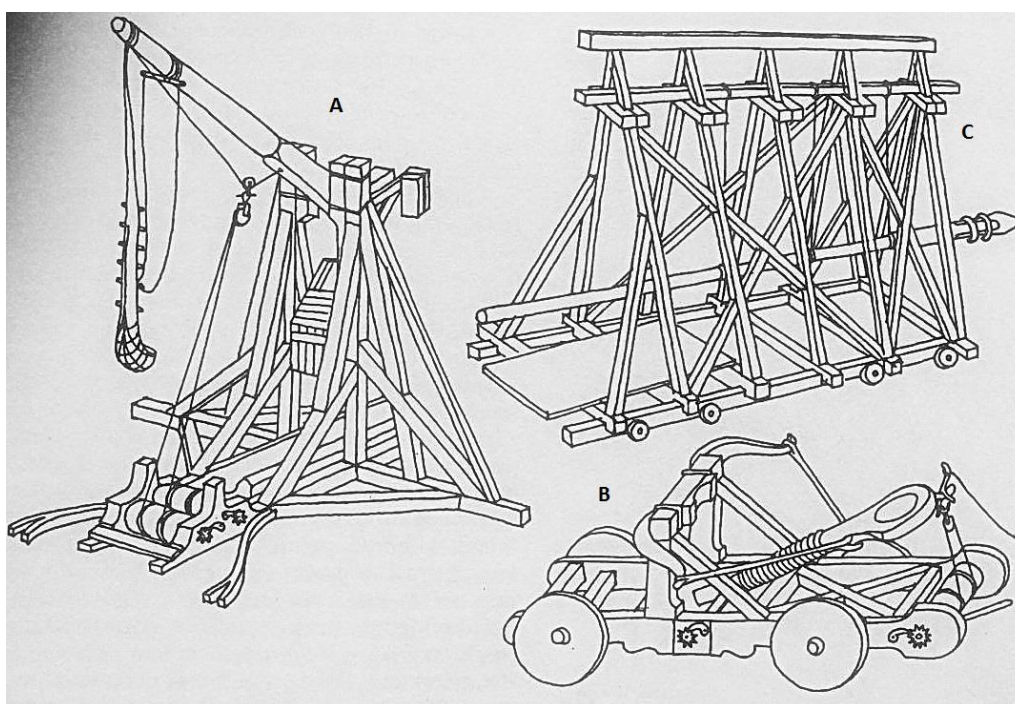
Obr. 3: Obléhání hradu Geroldseck v roce 1486. Součástí tábora je i velitelská pevnůstka uzavírající cestu. Zdroj: www.husitstvi.com



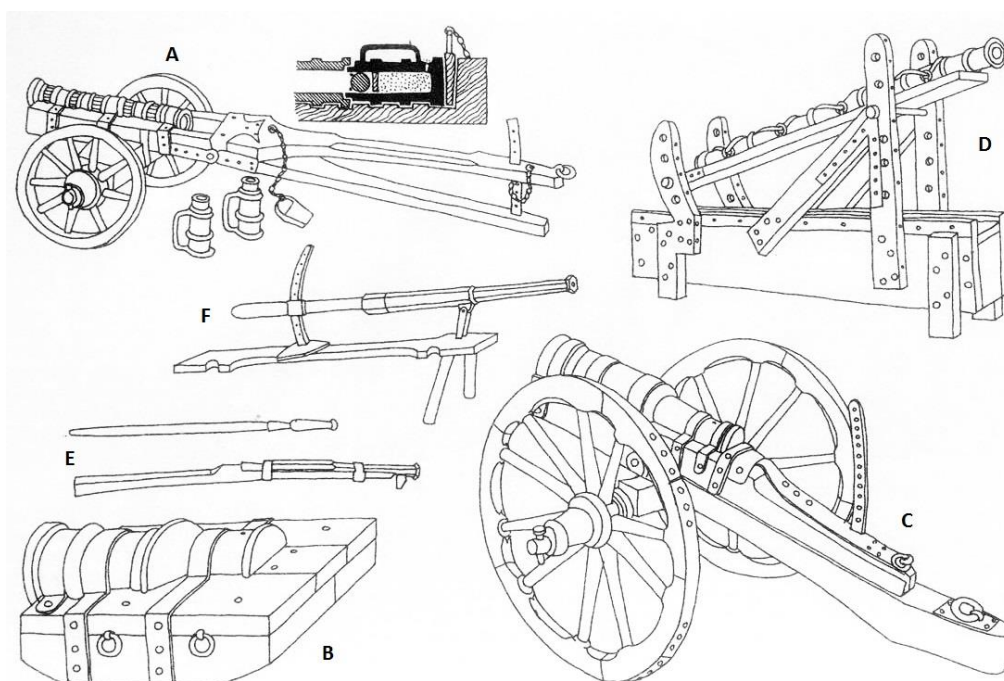
Obr. 4: Ostřelování Českého Šternberka v roce 1467. Podle J. Petrůčka. Zdroj: www.hrady-zrizeniny.cz. Kresba: J. Heřman.



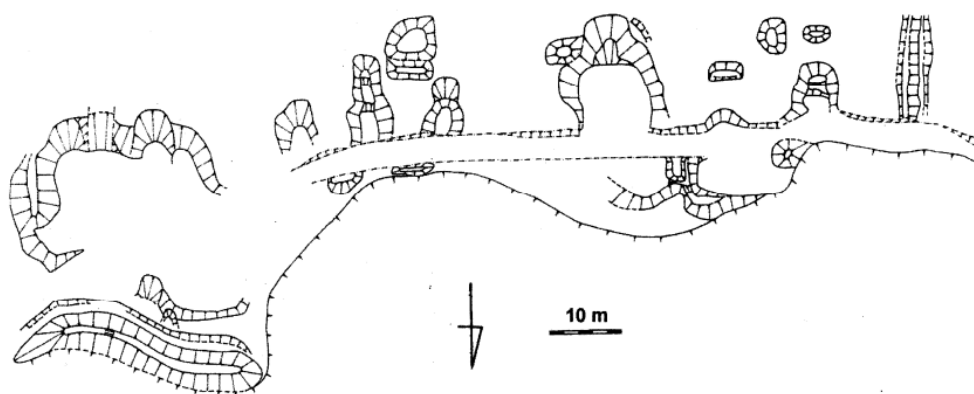
Obr. 5: Obléhání Nového Hradu u Kunratic. Podle J. Petráčka. Zdroj: www.hrady-zriceniny.cz. Kresba: J. Heřman.



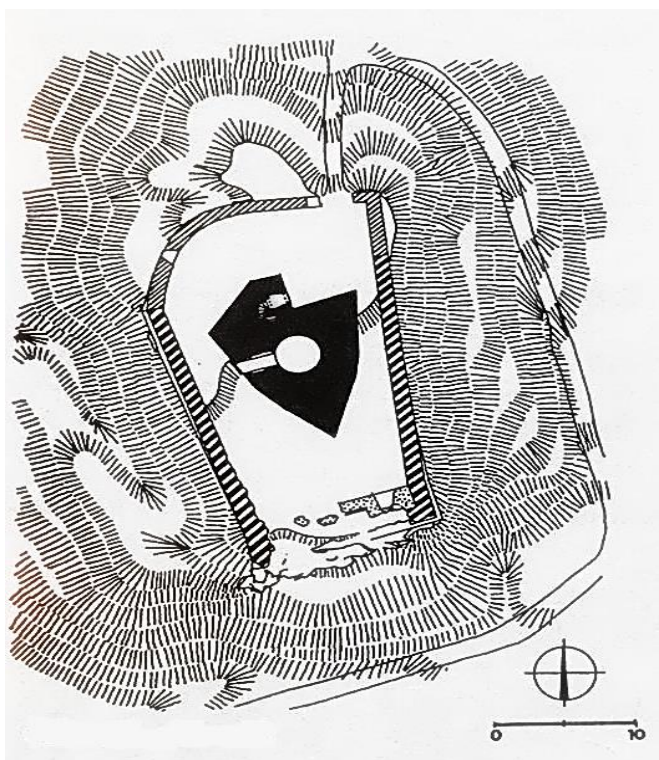
Obr. 6: Obléhací zbraně. Podle T. Durdíka. A - Trebuchet, B - Balista, C - Beranidlo. Zdroj: Durdík 2009.



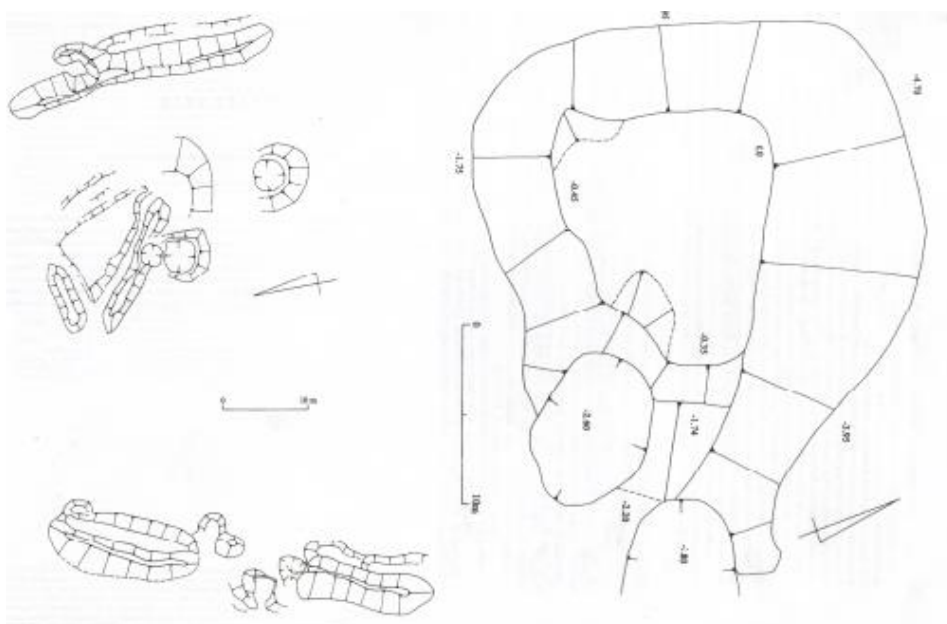
Obr. 7: Palné zbraně. Podle T. Durdíka. A - Komorová puška, B - Bombarda, C - Houfnice, D - Tarasnice v loži, E - Hákovnice a píšťala, F - Tarasnice na stoličce.
Zdroj: Durdík 2000.



Obr. 8: Půdorysy jednotlivých komponent obléhacího tábora u Bechyně. Podle J. Kypty. Zdroj: Kypta – Fächterová 2003.



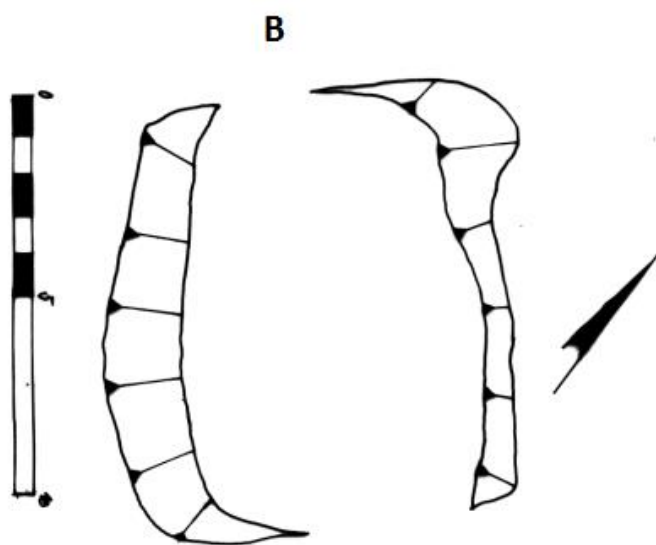
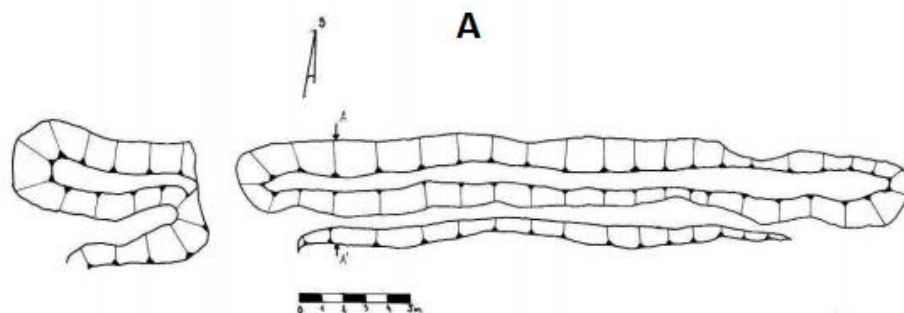
Obr. 9: Půdorys severně položené předsunuté bašty na místě obléhacího tábora u Českého Šternberka. Podle T. Durdíka. Zdroj: Durdík 2000.



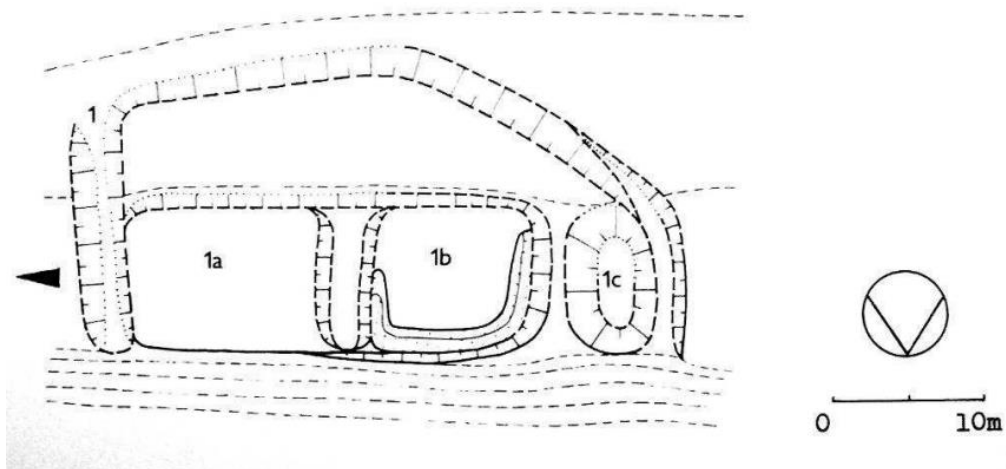
Obr. 10: Půdorys obléhacího stanoviště u hradu Grabštejn. Podle P. Koscelníka. Zdroj: Koscelník 2010.



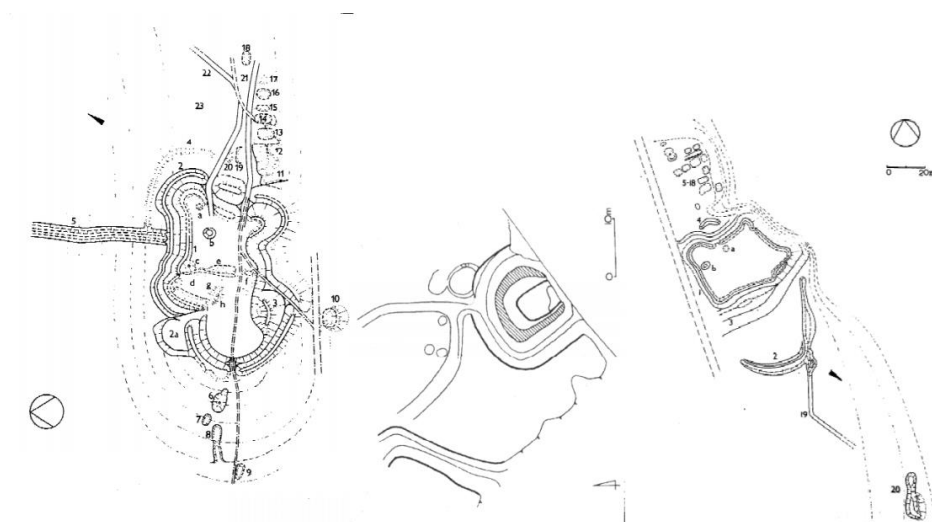
Obr. 11: Celková situace hradu Hus s přilehlým obléhacím táborem. Podle J. Anderleho. Zdroj: Anderle – Procházka – Švábek 199.



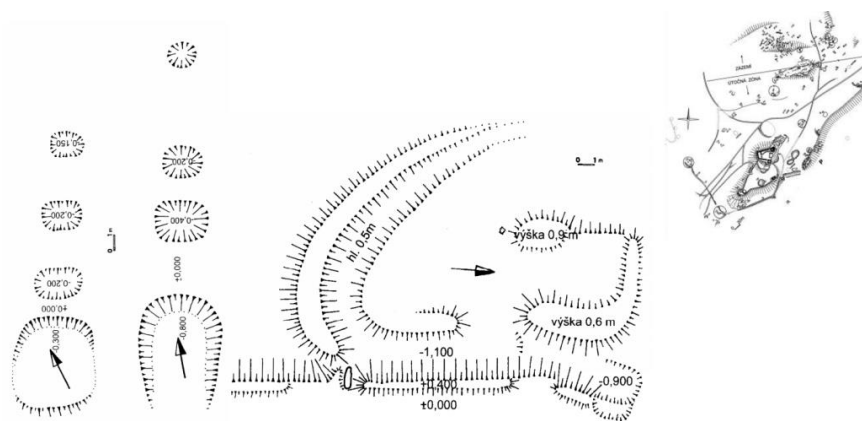
Obr. 12: Púdorys relikťů po oblěhacím táboře u hradu Kalich. Podle P. Koscelníka. A - Liniové opevnění, B - Palpost. Zdroj: Koscelník 2010.



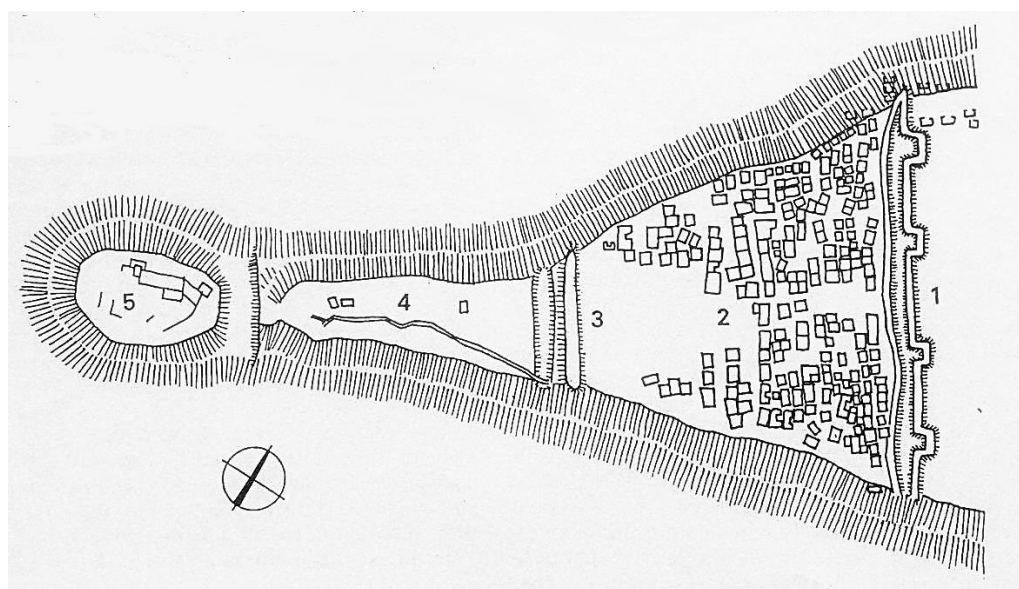
Obr. 13: Půdorys oblýchacích prací u Karlštejna v poloze „Javorka“. Podle P. Meduny. Zdroj: Meduna 1986.



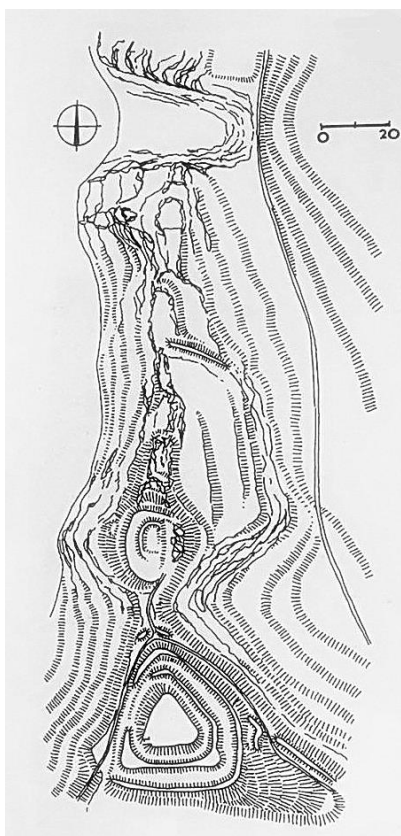
Obr. 14: Půdorys tří subkomplexů oblýchacího tábora u Konopiště. Podle P. Meduny. Zleva: subkomplex A, subkomplex B, subkomplex C. Zdroj: Meduna 1986.



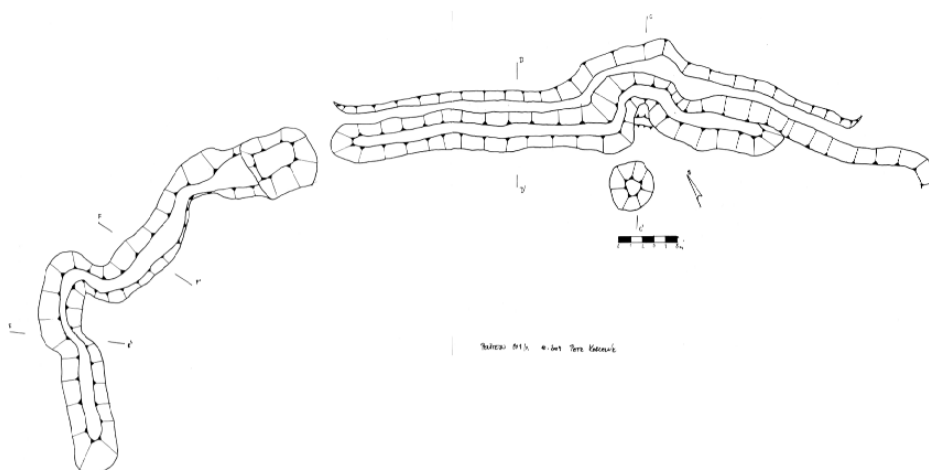
Obr. 15: Půdorys fortifikace s přílehlou pevnůstkou velitele vojska u hradu Lopata. Podle M. Novobilského. Vpravo: celková situace hradu s obléhacím táborem. Zdroj: Novobilský 2008.



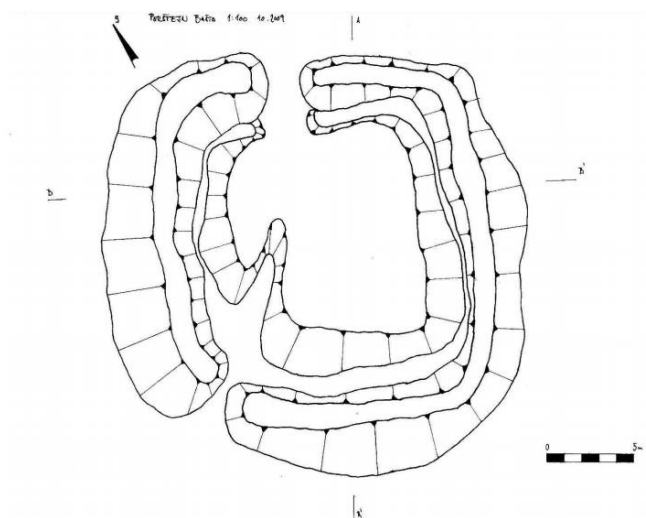
Obr. 16: Půdorys obléhacího tábora u Nového Hradu u Kunratic. Podle J. Kypty. Zdroj: Kypta – Podliska 2014.



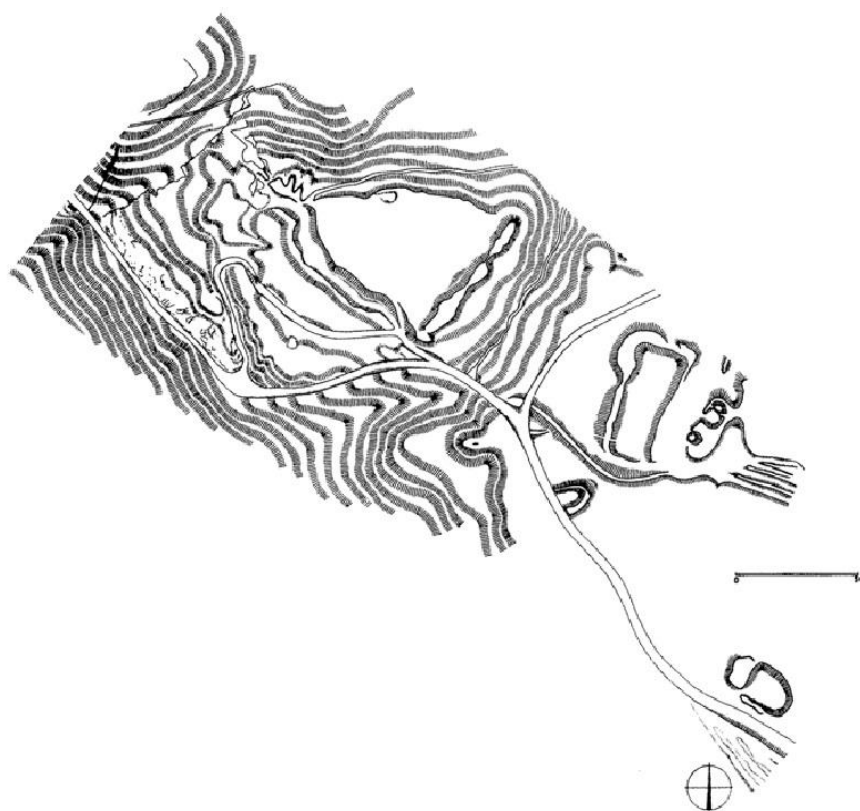
Obr. 17: Půdorys celkové situace hradu Ostromeč s polohou „Červenka“ na jihu. Podle M. Řezňáka – J. Úlovce. Zdroj: Durdík 2009.



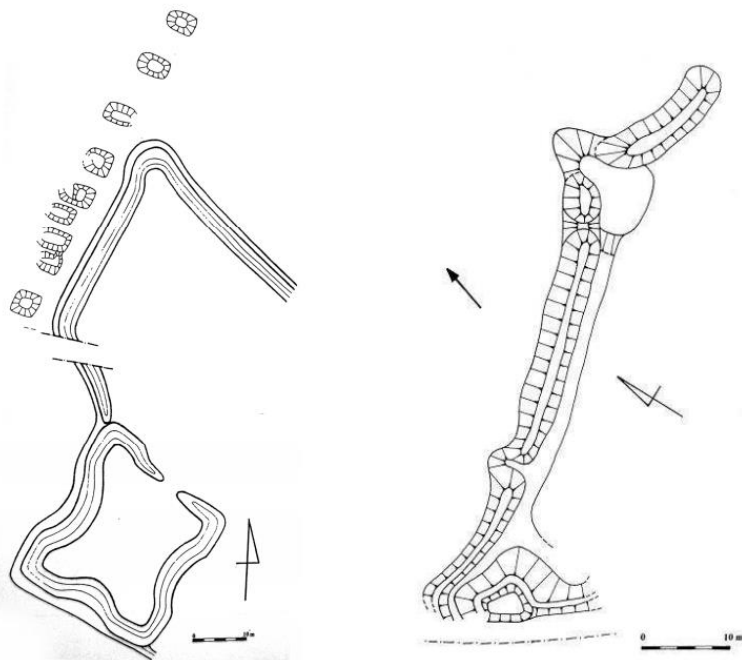
Obr. 18: Linové opevnění na předpolí hradu Perštejn. Podle P. Koscelníka. Zdroj: Koscelník 2010.



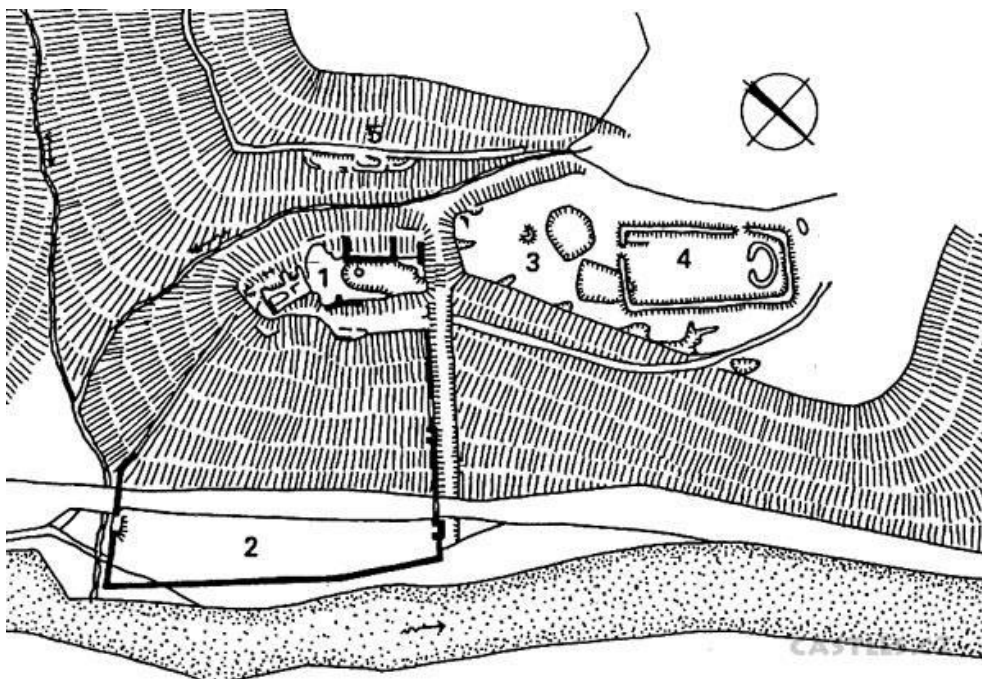
Obr. 19: Pevňůstka na předpolí hradu Perštejn. Podle P. Koscelníka. Zdroj: Koscelník 2010.



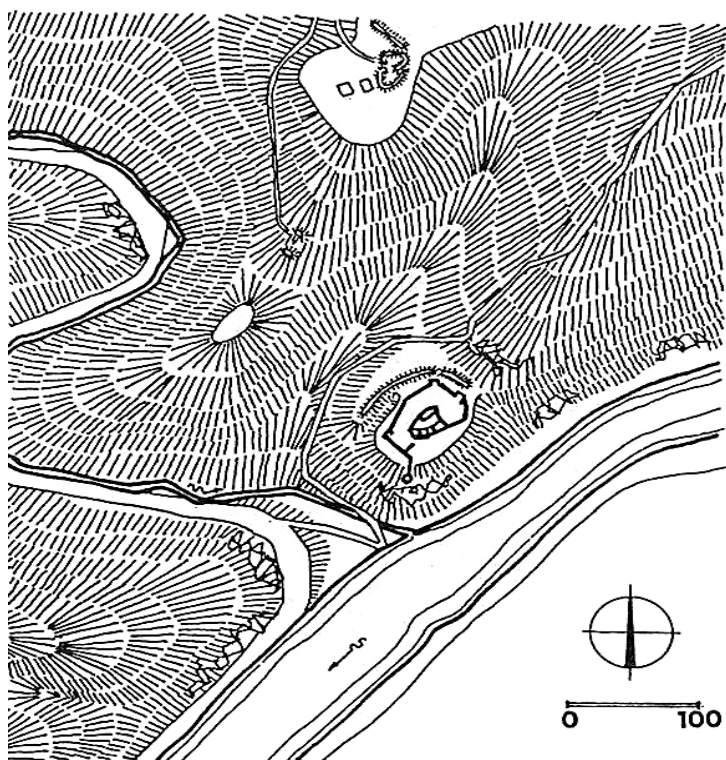
Obr. 20: Půdorys hradu předpolí hradu Příběnice s obléhacím táborem nacházejícím se v jihovýchodním rohu. Podle V. Dvořákové – J. Hilmerý. Zdroj: husitstvi.com.



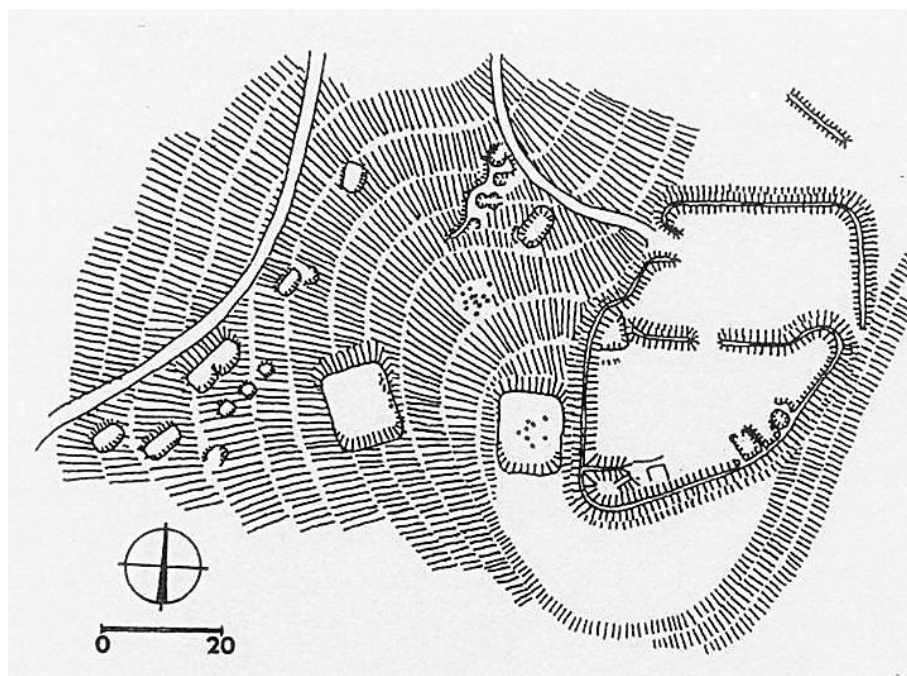
Obr. 21: Vpravo: situace obléhacího tábora v poloze „U Maxovny“ s velitelským stanovištěm. Podle E. Jánské. Vlevo: půdorys postavení palných zbraní. Podle J. Richterové. Zdroj: Jánská 1963; Meduna 1986; Richterová 2004.



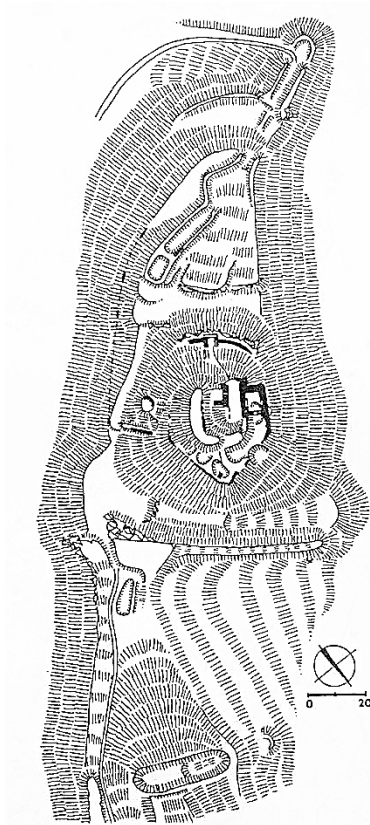
Obr. 22: Půdorys celé situace hradu Stará Dubá (1) s přílehlými stanovišti obléhacího tábora (3, 4, 5). Podle T. Durdíka. Zdroj: Durdík 2000.



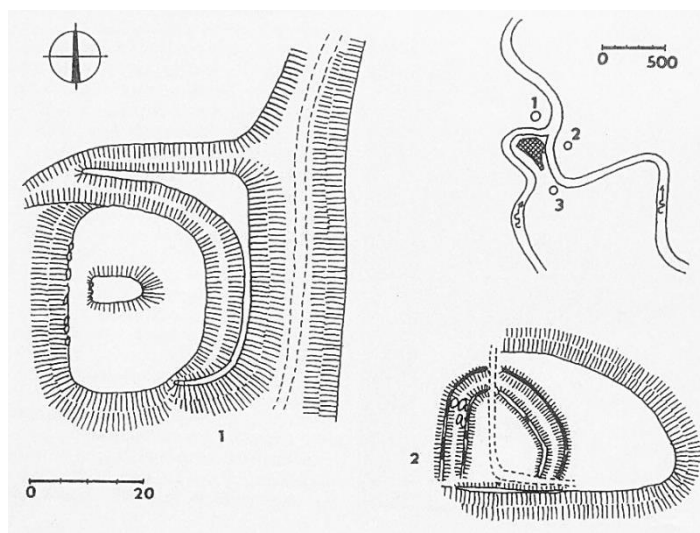
Obr. 23: Celková situace obléhacích prací u Zbořeno Kostelec se dvěma palebnými pozicemi, táborem a prakovištěm. Podle P. Meduny. Zdroj: Meduna 1986.



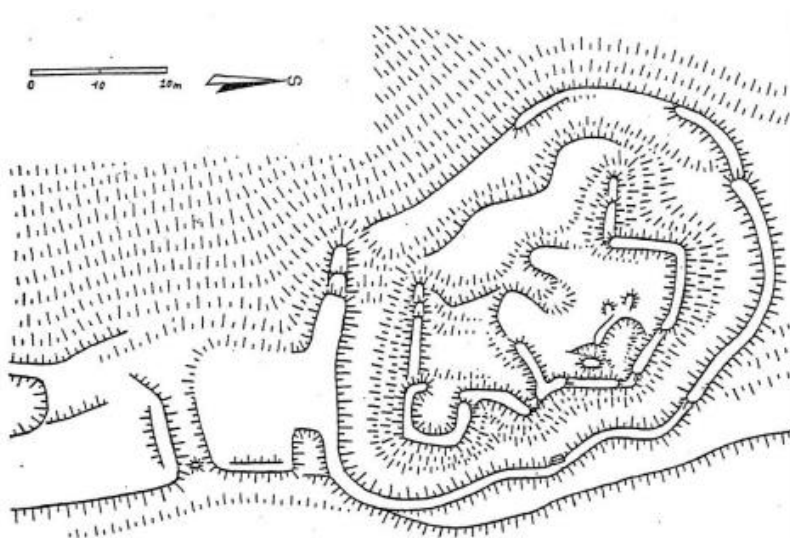
Obr. 24: Náčrt obléhacího tábora s velitelským stanovištěm a dvěma prakovišti u Zbořeno Kostelec. Podle P. Meduny. Zdroj: Meduna 1986.



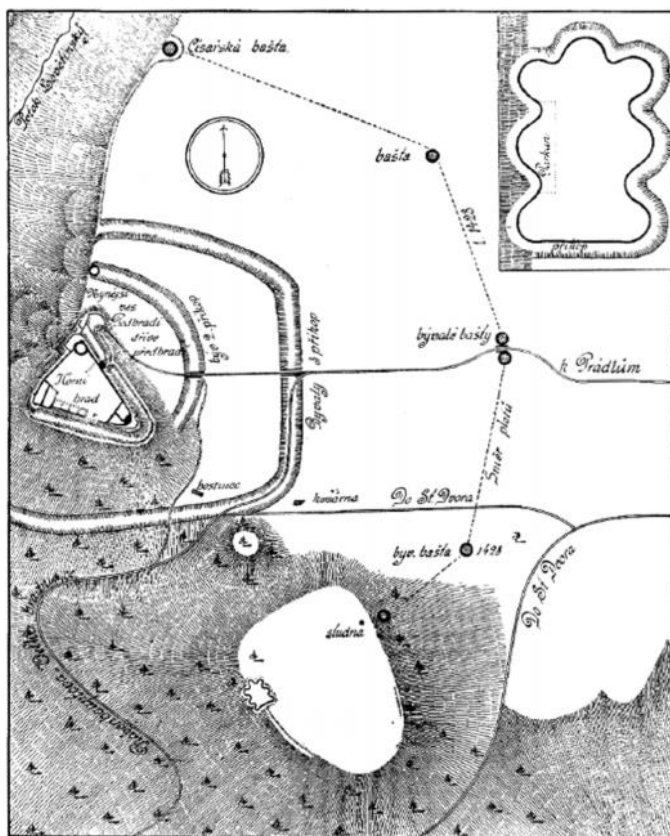
Obr. 25: Celková situace hradu Zlenice s příkopem na severovýchodě, který je spojován s obléhacím táborem. Podle T. Tomička. Zdroj: Durdík 2000.



Obr. 26: Terénní náčrt obléhacích opevnění v okolí hradu Zvíkov. Podle J. Fröhliche. Zdroj: Durdík 2000.



Obr. 27: Terénní náčrt velitelské pevnůstky s prakovištěm v čele u hradu Lichnice. Podle Z. Fišery. Zdroj: Fišera 2005.



Obr. 28: Nákres celkové situace hradu Lichnice s příslušnými obléhacími pracemi. Dole: poloha „Ohrada“ s pěti baštami uzavírající prstencovitě hrad. Podle A. Sedláčka. Zdroj: Sedláček 1997.



Obr. 29: Severní zvýšené čelo pevnůstky u Lichnice s příkopem. *Foto: autor.*



Obr. 30: Severní zvýšené čelo pevnůstky u Lichnice s příkopem končícím na západě. *Foto: autor.*



Obr. 31: Severozápadní bašta pevnůstky u Lichnice. *Foto: autor.*



Obr. 32: Západní strana pevnůstky u Lichnice s dvojicí baštovitých výběžků. *Foto: autor.*



Obr. 33: Jižní čelo pevnůstky u Lichnice, interpretované jako prakoviště. *Foto: autor.*



Obr. 34: Koruna západního valu pevnůstky u Lichnice s baštovitým výčnělkem. *Foto: autor.*



Obr. 35: Vnitřní plocha pevnůstky u Lichnice s terénními nerovnostmi. *Foto: autor.*



Obr. 36: Vnitřní část plošiny interpretované jako prakoviště na jižní straně pevnůstky u Lichnice. *Foto: autor.*



Obr. 37: Pohled přes příkop směrem na sever z pevnůstky u Lichnice. *Foto: autor.*



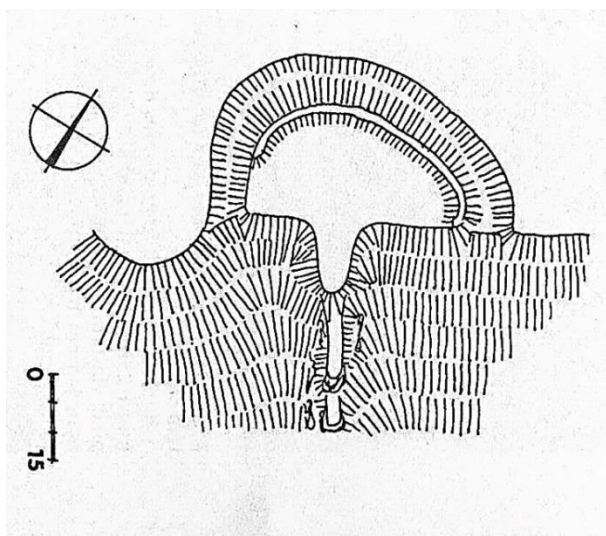
Obr. 38: Pravděpodobný úlomek kamenného projektilu nalezený v prostoru prakoviště u hradu Lichnice. Rozměrově i tvarově odpovídá nalezeným projektilům u hradu Sion. *Foto: autor.*



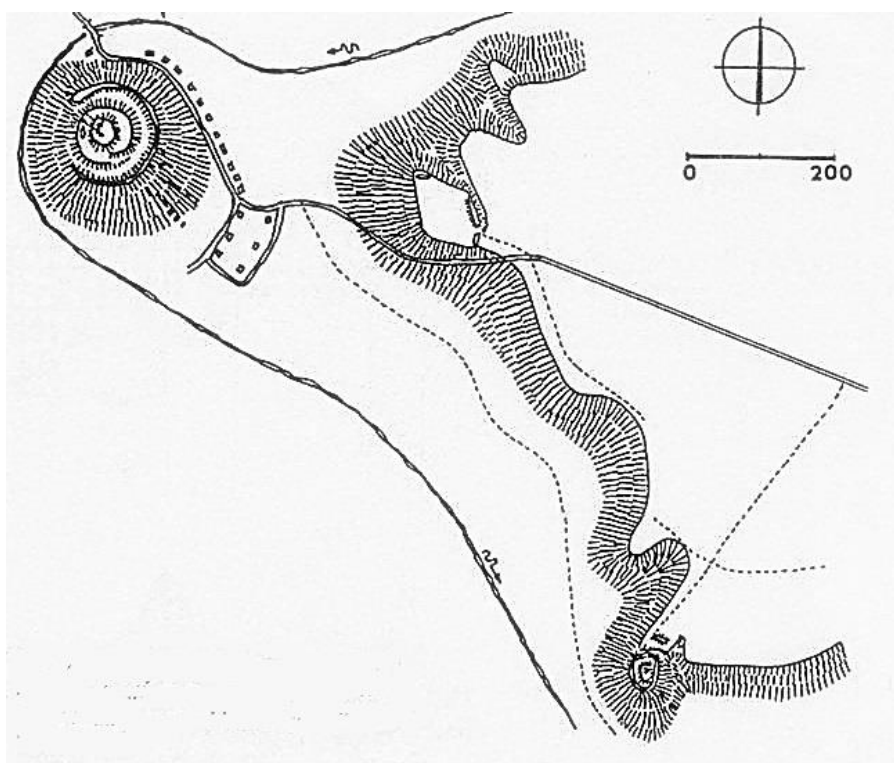
Obr. 39: Pravděpodobný úlomek kamenného projektilu nalezený v prostoru prakoviště u hradu Lichnice. Rozměrově i tvarově odpovídá nalezeným projektilům u hradu Sion. *Foto: autor.*



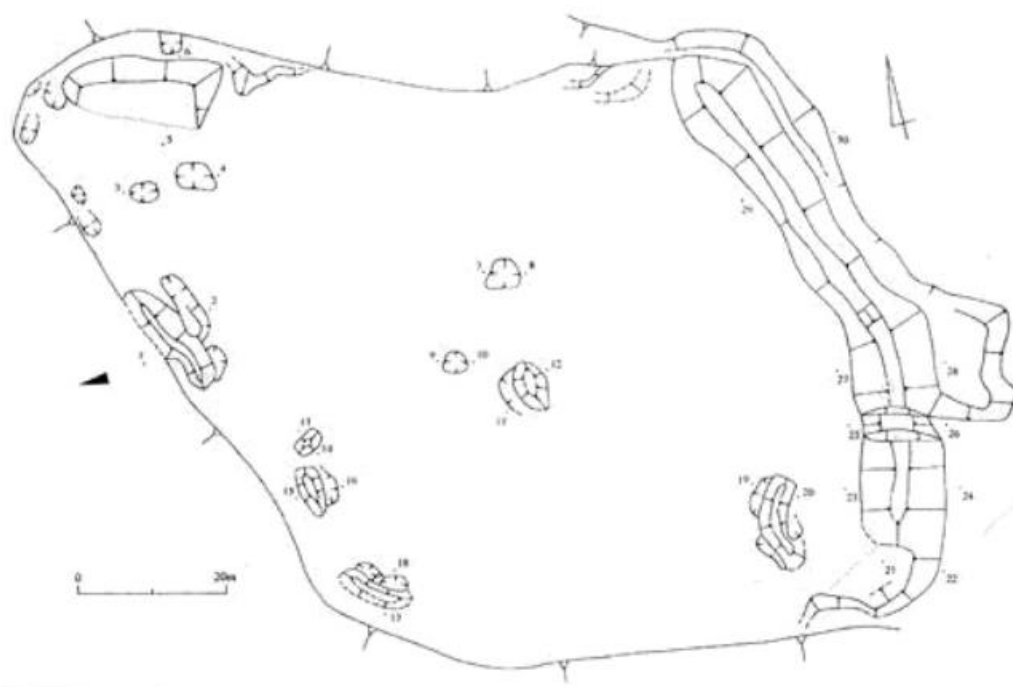
Obr. 40: Hrnec vyzvednutý ze sondy v prostoru pevnůstky u Lichnice. *Zdroj: Doležalová 2012.*



Obr. 41: Plán obléhacího stanoviště u Nového Hradu u Skuhrova / Klečkov. Podle L. Svobody. Zdroj: Durdík - Sušický 2012.



Obr. 42: Celková situace obou hradů u Velkého Vřešťova s obléhacím táborem na severu. Podle T. Tomička. Zdroj: Durdík 2000.



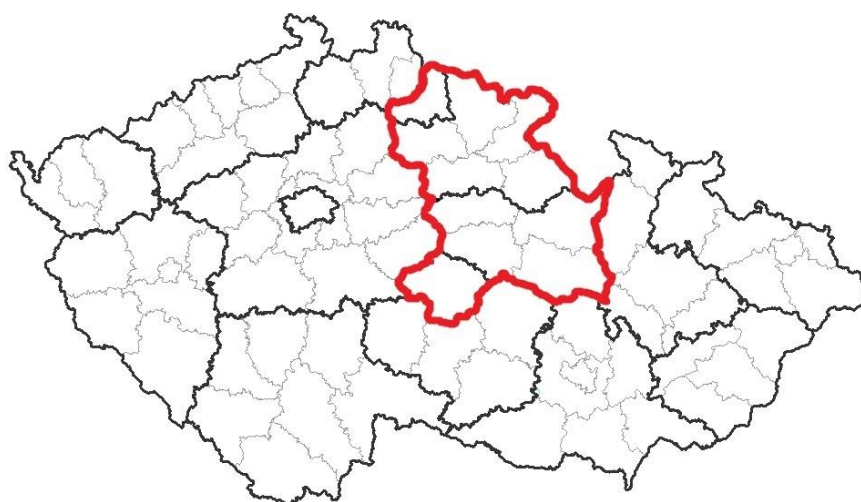
Obr. 43: Půdorys obléhacího tábora u Velkého Vřešťova. Podle J. Kypty. Zdroj: Kypta – Richterová 2003.



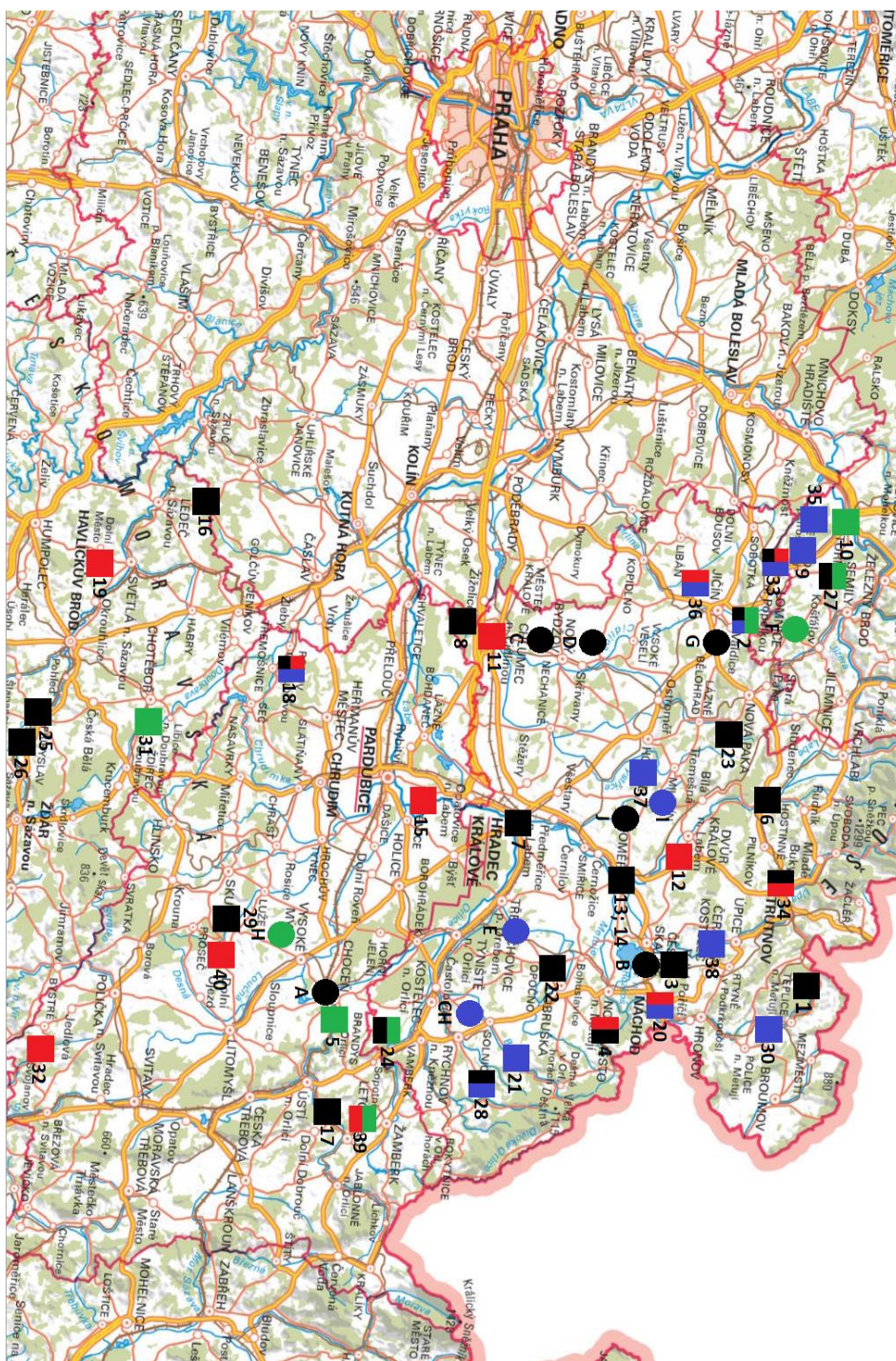
Obr. 44: Vnitřní plocha obléhacího tábora u Velkého Vřešťova. Foto: J. Marounek.



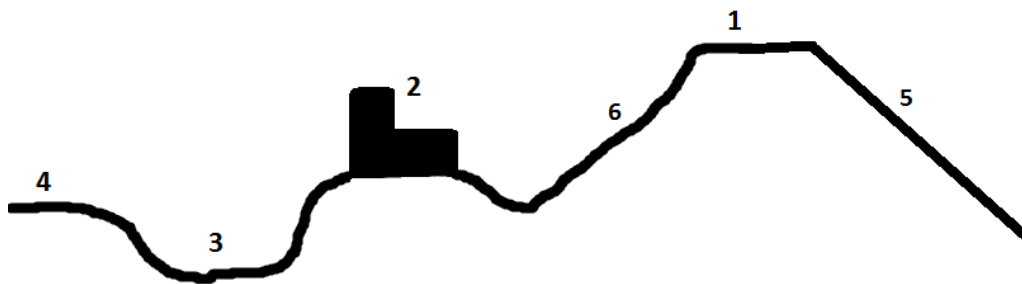
Obr. 45: Val obléhacího tábora u Velkého Vřešтова. *Foto: J. Marounek.*



Obr. 46: Obrysová mapa ČR v měřítku 1 : 1 000 000 s vyznačeným územím východních Čech. *Mapa: autor.*



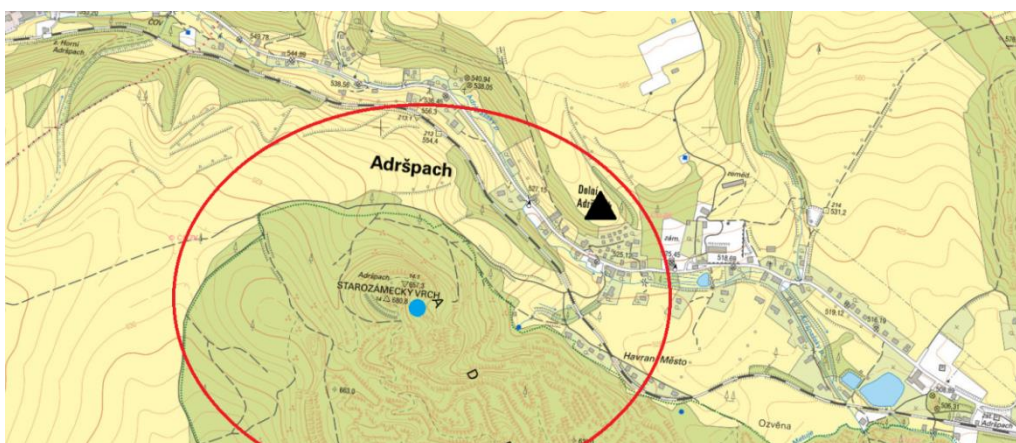
Obr. 47: Základní mapa východních Čech v měřítku 1 : 500 000 s vyznačenými obléhanými lokalitami. Čtverec – Hrady, Kruh – Tvrze, Zeleně – Objekty obléhané v předhusitském období, Černě – Objekty obléhané za husitských válek, Modře – Objekty obléhané v pohusitské době a Červeně – Objekty obléhané za třicetileté války. *Mapa: autor.*



Obr. 48: Náčrt jednotlivých poloh s hypotetickými obléhacími tábory, 1 – Převýšený vrchol kopce, 2 – Hrad, 3 – Níže položené údolí, 4 – Níže položený vrchol kopce, 5 – Odvrácený svah kopce, 6 – Protilehlý svah kopce. *Kresba: autor.*



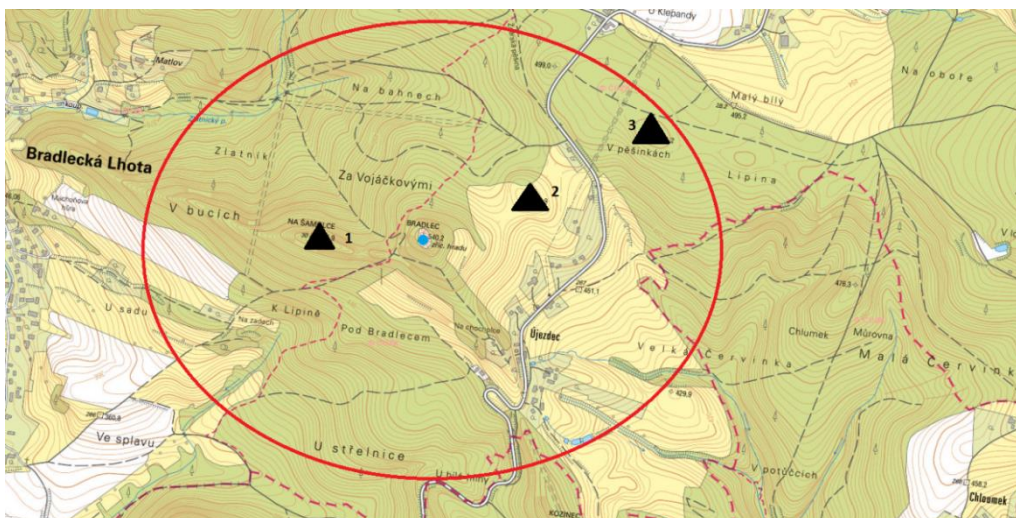
Obr. 49: Zeleným kruhem označený hrad Adršpach na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. *Zdroj: oldsmaps.geolab.cz*



Obr. 50: Červenou kružnicí vyznačená plocha s hypotetickým výskytem obláčiho tábora v okolí modře označeného hradu Adršpach. Černý trojúhelník – Hypotetická lokalita. *Mapa: ZM ČR 1 : 50 000. Kresba: autor.*



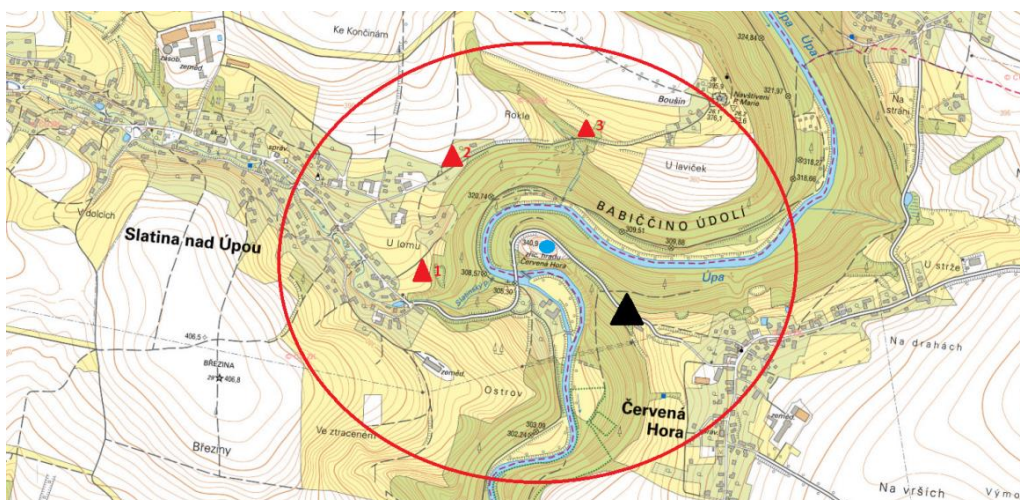
Obr. 51: Zeleným kruhem označený hrad Bradlec na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. *Zdroj: oldsmaps.geolab.cz*



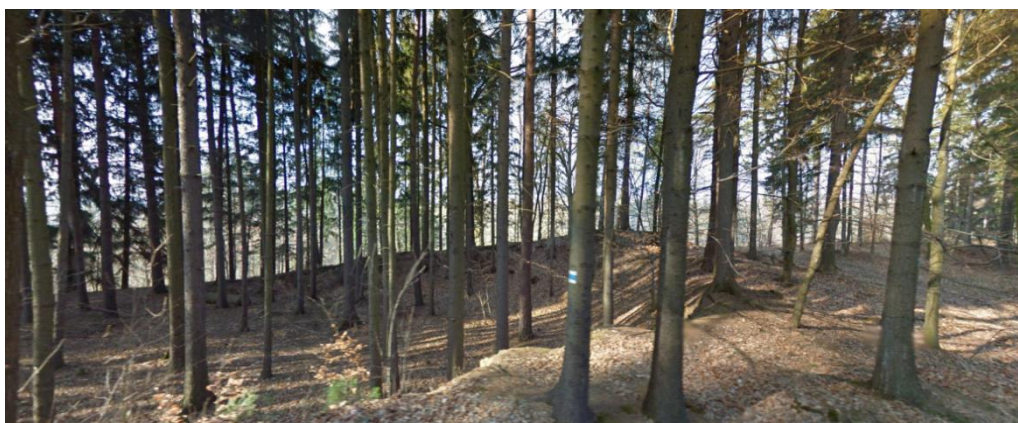
Obr. 52: Červenou kružnicí vyznačená plocha s hypotetickým výskytem obléhacího tábora v okolí modře označeného hradu Bradlec. Černý trojúhelník – Hypotetická lokalita. *Mapa: ZM ČR 1 : 50 000. Kresba: autor.*



Obr. 53: Zeleným kruhem označený hrad Červená Hora na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. *Zdroj: oldsmaps.geolab.cz*



Obr. 54: Červenou kružnicí vyznačená plocha s hypotetickým výskytom obláhacího tábora v okolí modře označeného hradu Červená Hora. Černý trojúhelník – Hypotetická lokalita, Červený trojúhelník – Místo predikovaného palpostu. *Mapa: ZM ČR 1 : 50 000, Kresba: autor.*



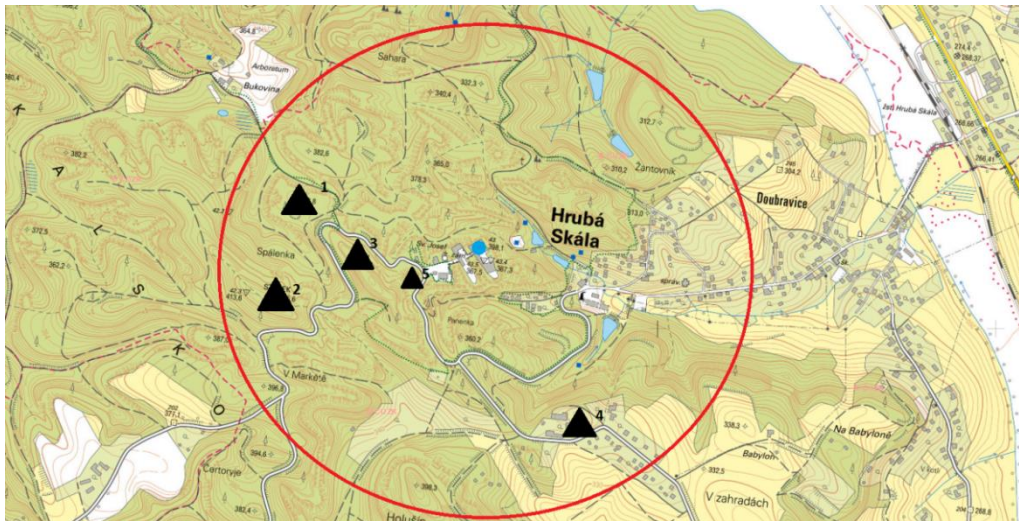
Obr. 55: Hypotetické pozůstatky obláhacího tábora u Červené Hory, Vpravo: porušení lokality recentní cestou. *Foto: autor.*



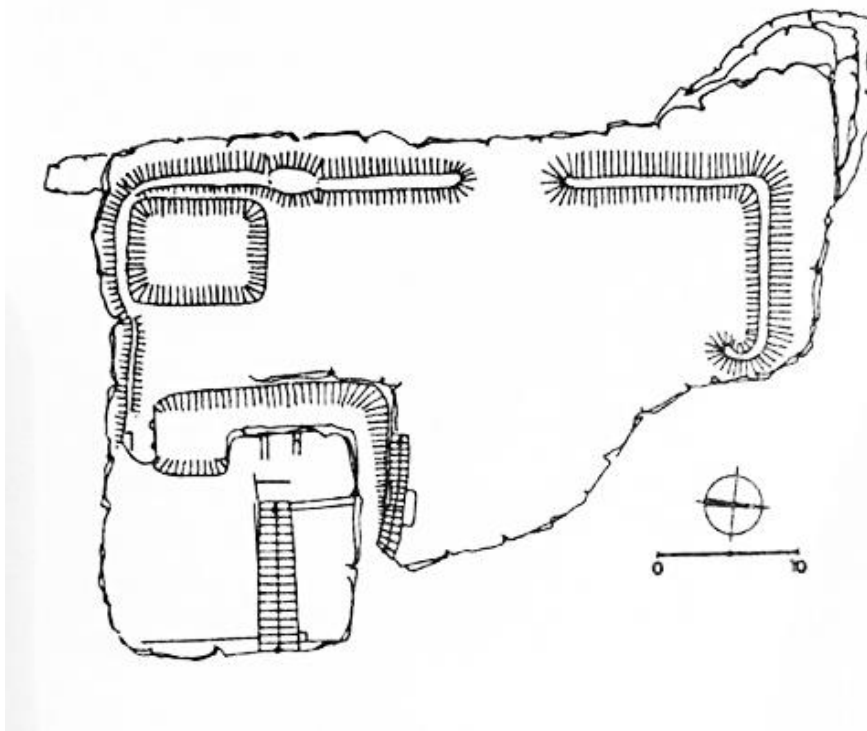
Obr. 56: Hypotetické pozůstatky obléhacího tábora u Červené Hory. Vpravo: relikv recentní cestou porušeného valu. *Foto: autor.*



Obr. 57: Zeleným kruhem označený hrad Hrubá Skála na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. *Zdroj: oldsmaps.geolab.cz*



Obr. 58: Červenou kružnicí vyznačená plocha s hypotetickým výskytem obláha-
cího tábora v okolí modře označeného hradu Hrubá Skála. Černý trojúhelník –
Hypotetická lokalita. *Mapa: ZM ČR 1 : 50 000. Kresba: autor.*



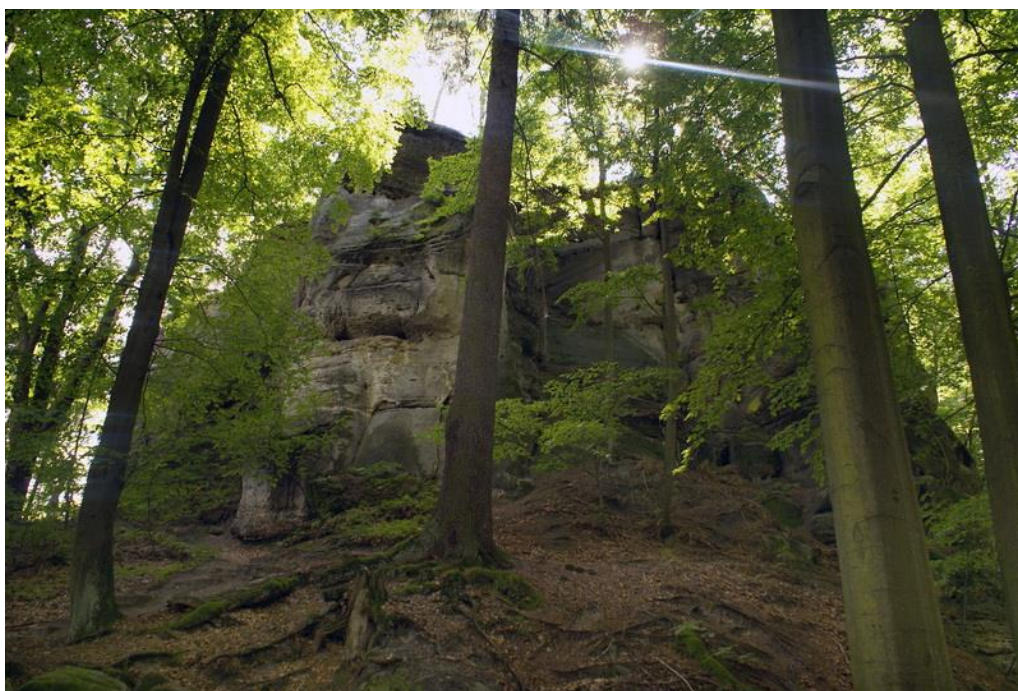
Obr. 59: Půdorys blíže neznámého vrcholně středověkého opevnění na předpolí
Hrubé Skály. *Podle J. Prostředníka. Zdroj: Durdík: 2000.*



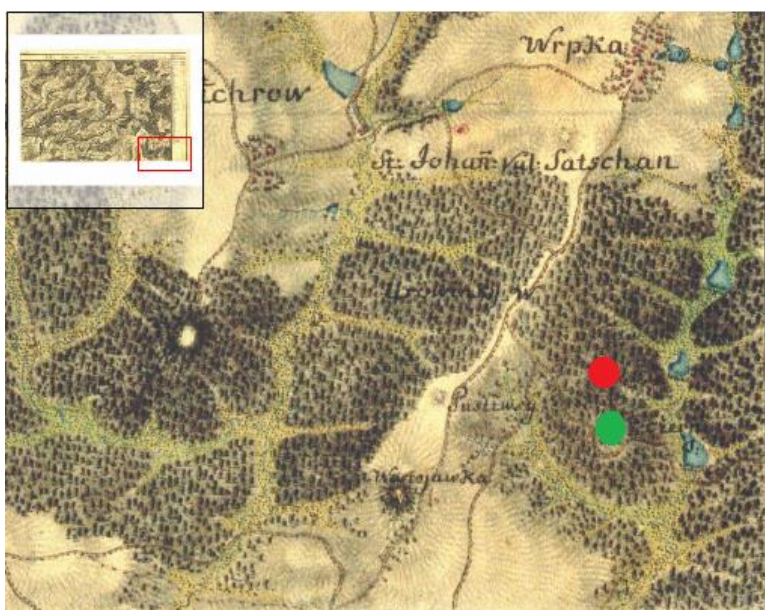
Obr. 60: Příkop na plošinu v poloze „Práčovna“ u Hrubé Skály. *Foto: J. Marounek.*



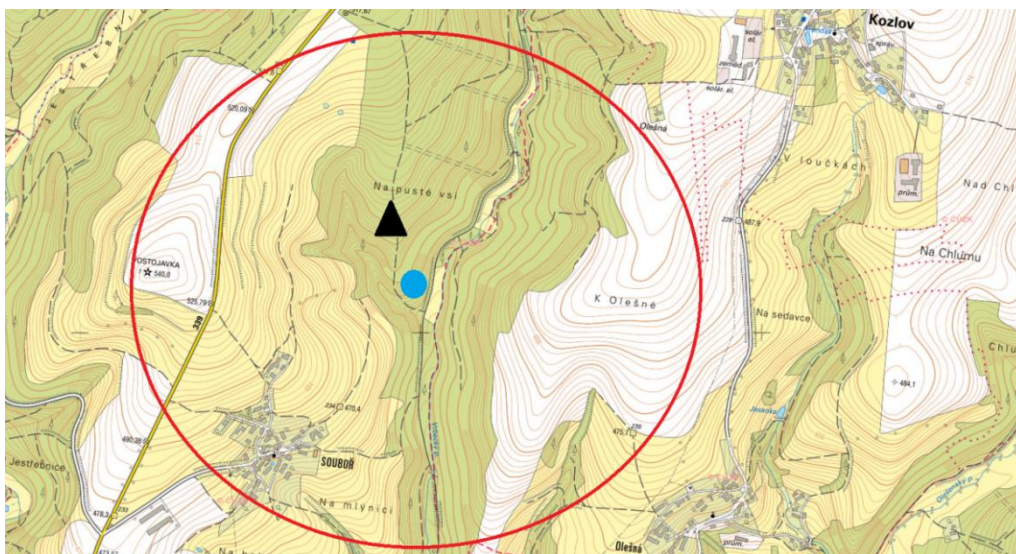
Obr. 61: Dno příkopu plošinu v poloze „Práčovna“ u Hrubé Skály. *Foto: J. Marounek.*



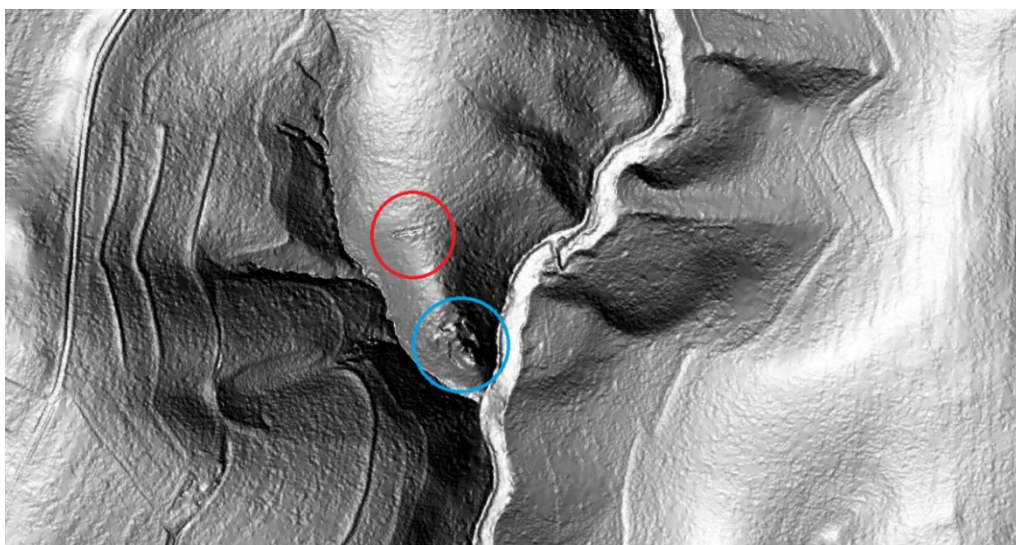
Obr. 62: Skalní útvar, jehož vrcholový bod zaujala plošina v poloze „Práchovna“ u Hrubé Skály. Foto: J Marounek.



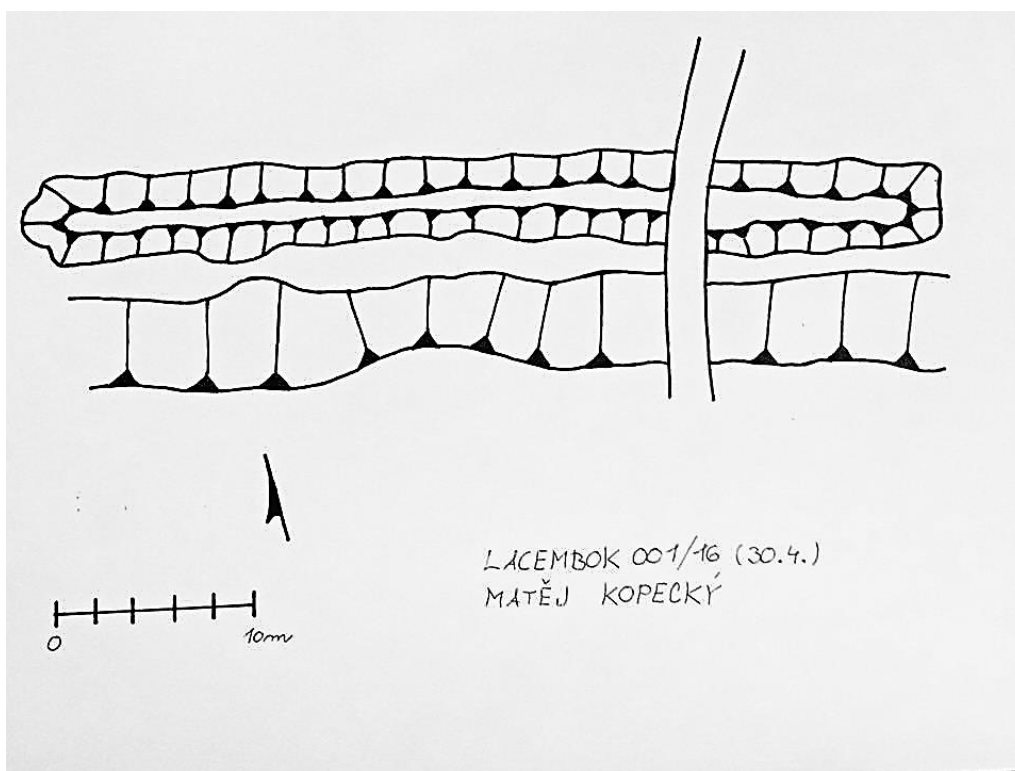
Obr. 63: Zeleným kruhem označený hrad Lacembok na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. Červený kruh – Liniové opevnění. Zdroj: oldsmaps.geolab.cz



Obr. 64: Červenou kružnicí vyznačená plocha s hypotetickým výskytem obléhacího tábora v okolí modře označeného hradu Lacembok. Černý trojúhelník – Liniové opevnění. *Mapa: ZM ČR 1 : 50 000. Kresba: autor.*



Obr. 65: Stínovaný reliéf 1 : 50 000 s modře vyznačeným hradem Lacembok a červeně označeným příkopem na předpolí. *Zdroj: cuzk.cz*



Obr. 66: Terénní náčrt dochovaného liniového opevnění na předpolí hradu Lacembok. *Kresba: autor.*



Obr. 67: Vnější strana valu fortifikace v předpolí hradu Lacembok. *Foto: autor.*



Obr. 68: Recentní cesta protínající fortifikaci u hradu Lacembok. *Foto: autor.*



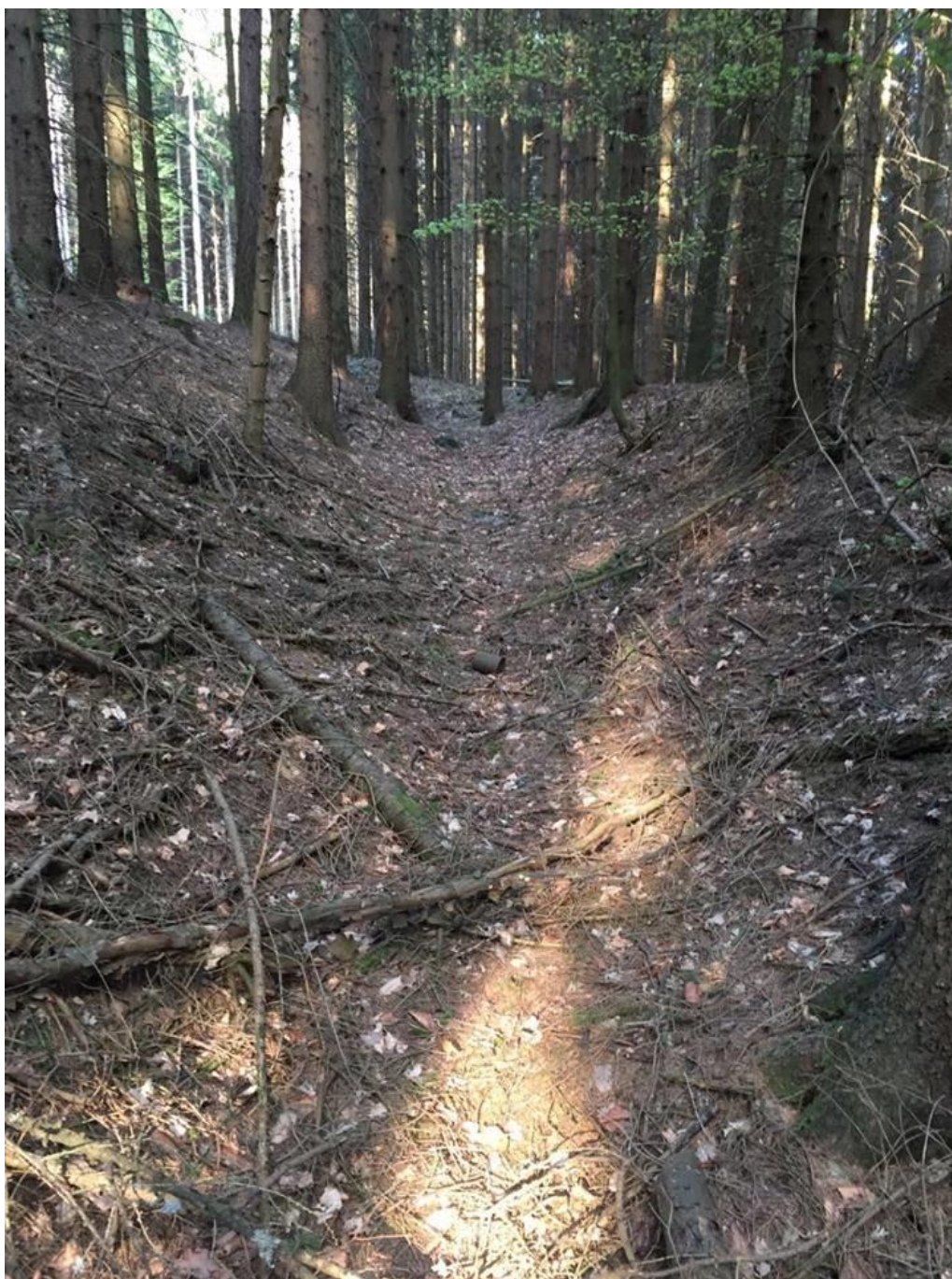
Obr. 69: Celkový pohled ze západu na těleso valu s příkopem (Lacembok). *Foto: autor.*



Obr. 70: Dno příkopu obléhacího tábora (Lacembok). *Foto: autor.*



Obr. 71: Koruna valu obléhacího tábora (Lacembok). *Foto: autor.*



Obr. 72: Dno příkopu obléhacího tábora směřujícího dále na východ (Lacembok).

Foto: autor.



Obr. 73: Pohled na východ se táhnoucí liniové opevnění (Lacembok). *Foto: autor.*



Obr. 74: Prostor před valem. Vpravo: cesta směřující k hradu (Lacembok). *Foto: autor.*



Obr. 75: Pohled na opevnění ze západního cípu (Lacembok). *Foto: autor.*



Obr. 76: Vnější část valu obléhacího tábora (Lacembok). *Foto: autor.*



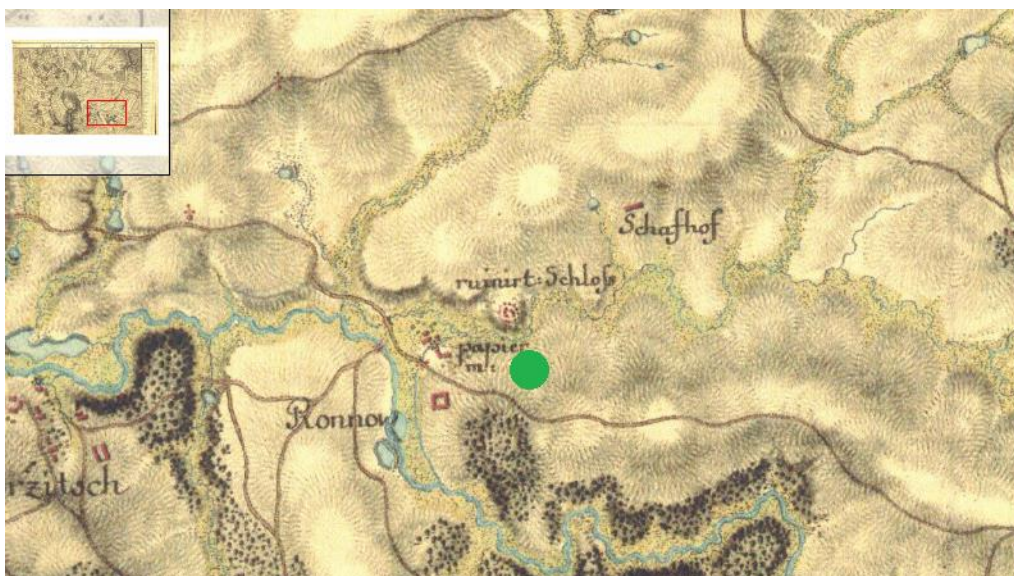
Obr. 77: Pohled na příkop z koruny valu (Lacembok). *Foto: autor.*



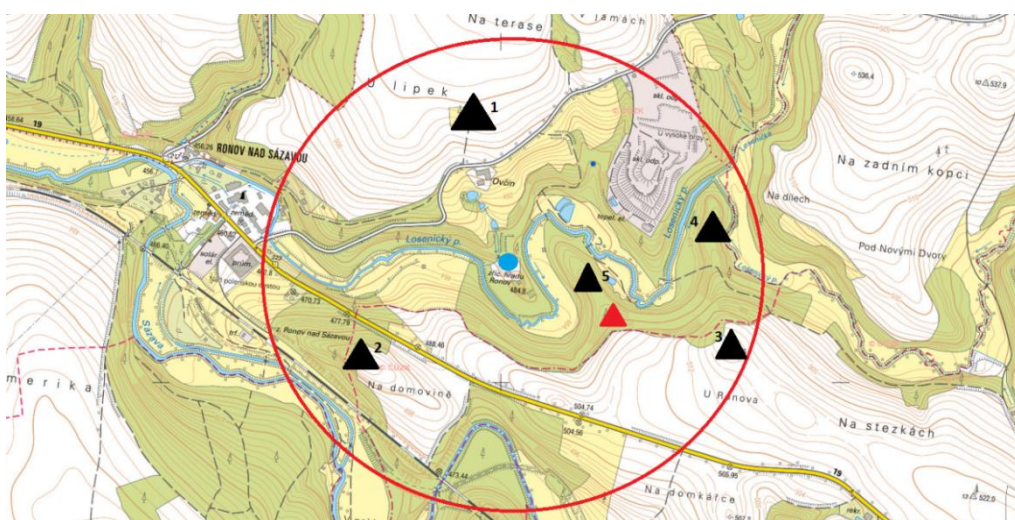
Obr. 78: Vnitřní plocha obléhačieho tábora (Lacembok). *Foto: autor.*



Obr. 79: Celkový pohled na vnitřní stranu příkopu směrem ze západu (Lacembok). *Foto: autor.*



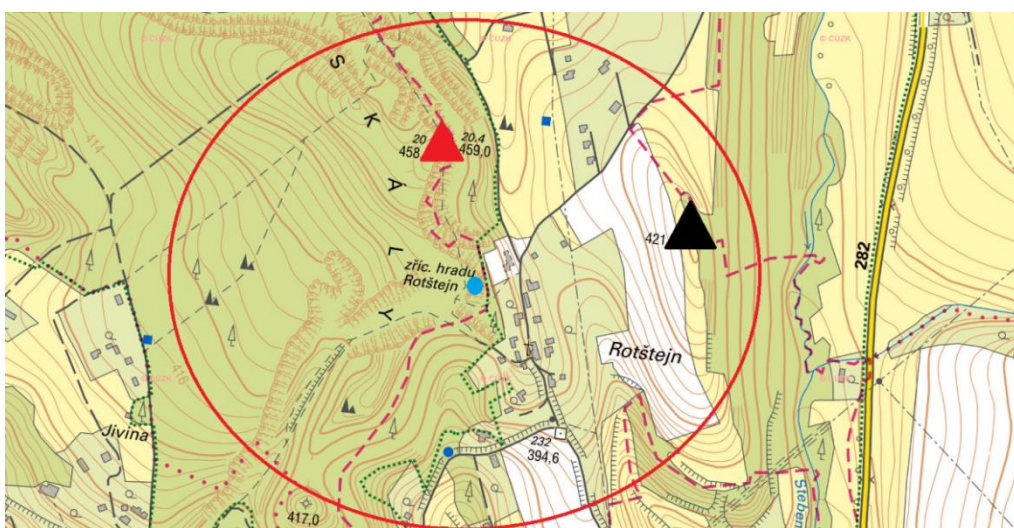
Obr. 80: Zeleným kruhem označený hrad Ronov na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. Zdroj: oldsmaps.geolab.cz



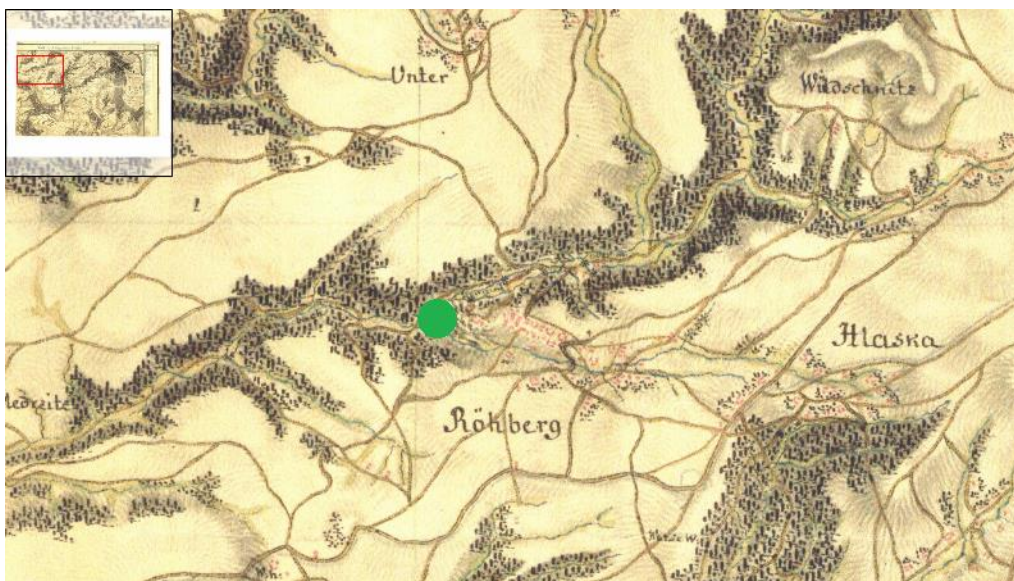
Obr. 81: Červenou kružnicí vyznačená plocha s hypotetickým výskytem obléhacího tábora v okolí modře označeného hradu Ronov. Černý trojúhelník – Hypotetická lokalita, Červený trojúhelník – Predikovaný palpost. Mapa: ZM ČR 1 : 50 000. Kresba: autor.



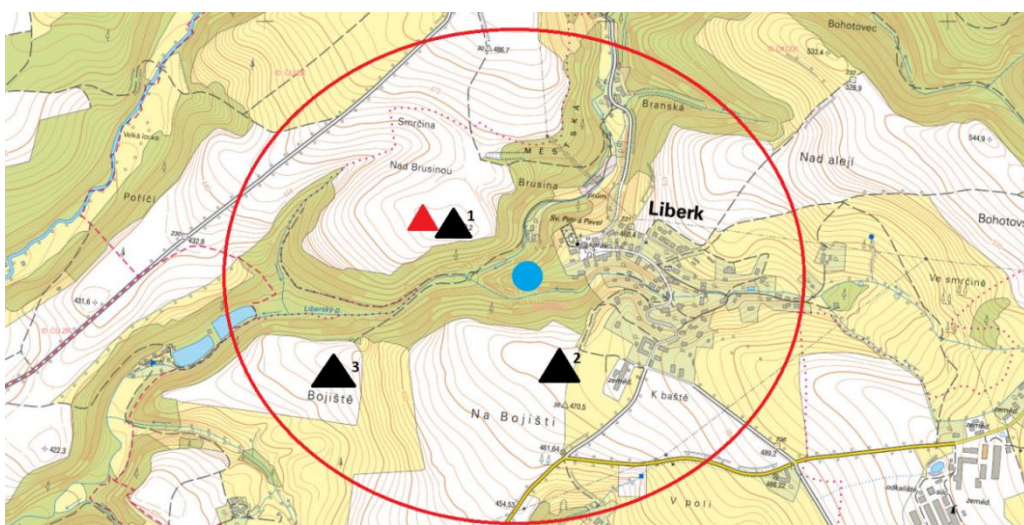
Obr. 82: Zeleným kruhem označený hrad Rotštejn na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. Zdroj: *oldsmaps.geolab.cz*



Obr. 83: Červenou kružnicí vyznačená plocha s hypotetickým výskytem obléhacího tábora v okolí modře označeného hradu Rotštejn. Černý trojúhelník – Hypotetická lokalita, Červený trojúhelník – Predikovaný palpost. Mapa: ZM ČR 1 : 50 000. Kresba: autor.



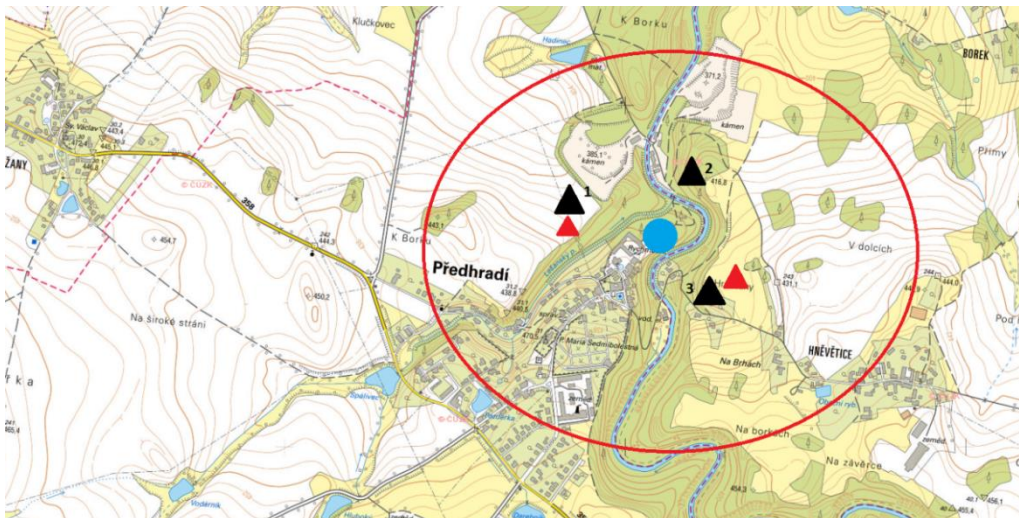
Obr. 84: Zeleným kruhem označený hrad Rychmberk na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. Zdroj: oldsmaps.geolab.cz



Obr. 85: Červenou kružnicí vyznačená plocha s hypotetickým výskytem obléhacího tábora v okolí modře označeného hradu Rychmberk. Černý trojúhelník – Hypotetická lokalita, Červený trojúhelník – Predikovaný palpost. Mapa: ZM ČR 1 : 50 000. Kresba: autor.



Obr. 86: Zeleným kruhem označený hrad Rychmburk na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. Zdroj: oldsmaps.geolab.cz



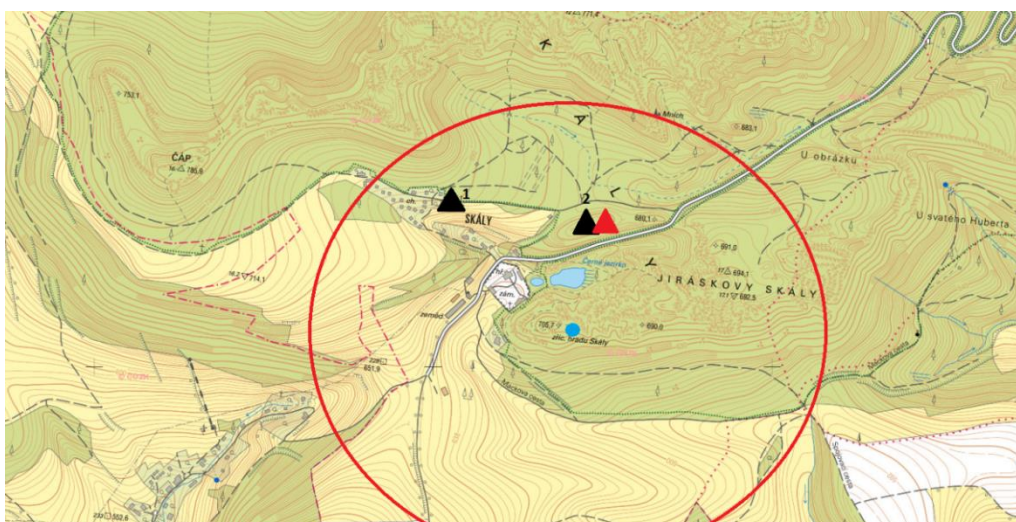
Obr. 87: Červenou kružnicí vyznačená plocha s hypotetickým výskytem obléhacího tábora v okolí modře označeného hradu Rychmburk. Černý trojúhelník – Hypotetická lokalita, Červený trojúhelník – Predikovaný palpost. Mapa: ZM ČR 1 : 50 000. Kresba: autor.



Obr. 88: Ostrožna s plošinou (poloha č. 2) oddělená od okolí do skály vylámaným příkopem (Rychmburk). *Foto: autor.*



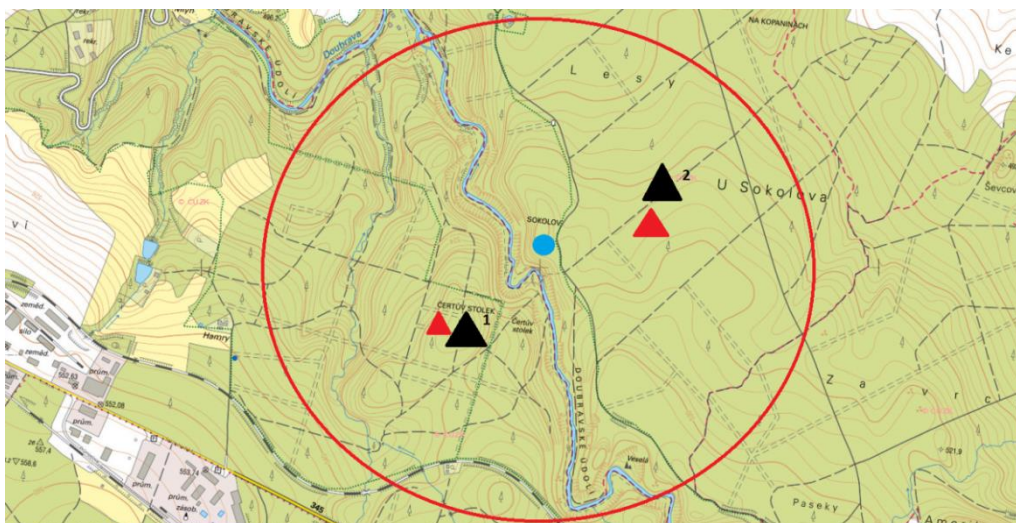
Obr. 89: Zeleným kruhem označený hrad Skály na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. *Zdroj: oldsmaps.geolab.cz*



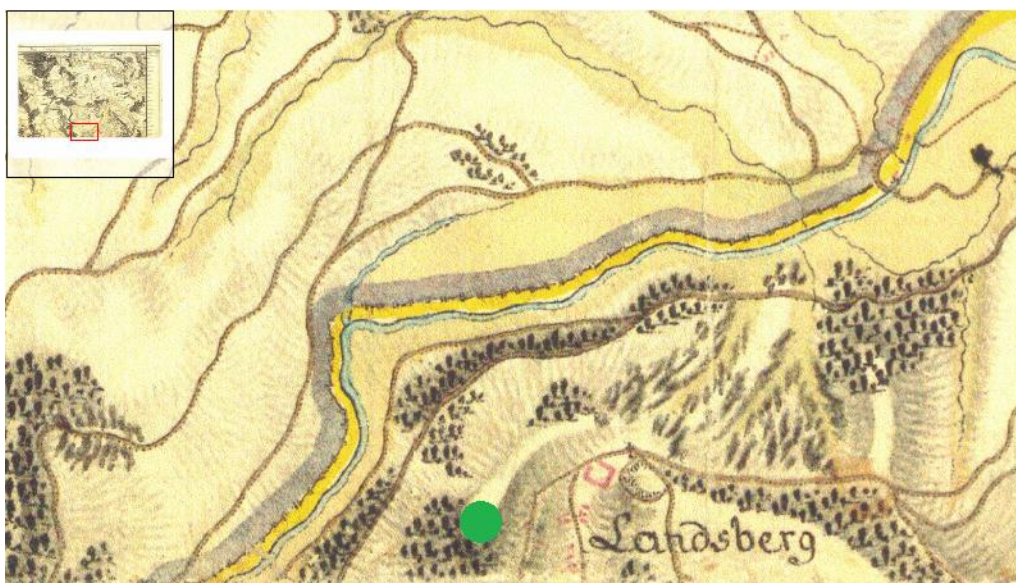
Obr. 90: Červenou kružnicí vyznačená plocha s hypotetickým výskytem obláhacího tábora v okolí modře označeného hradu Skály. Černý trojúhelník – Hypotetická lokalita, Červený trojúhelník – Predikovaný palpost. Mapa: ZM ČR 1 : 50 000. Kresba: autor.



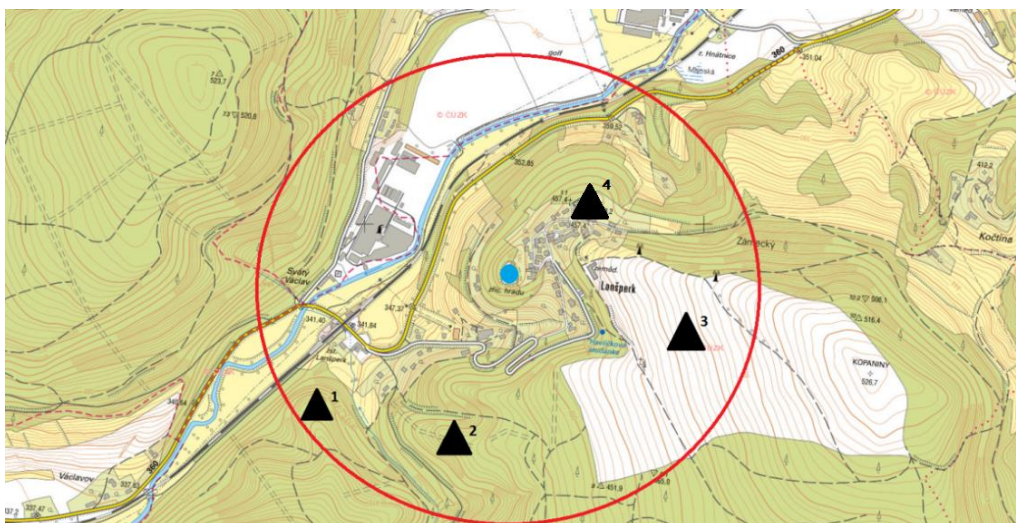
Obr. 91: Zeleným kruhem označený hrad Sokolov na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. Zdroj: oldsmaps.geolab.cz



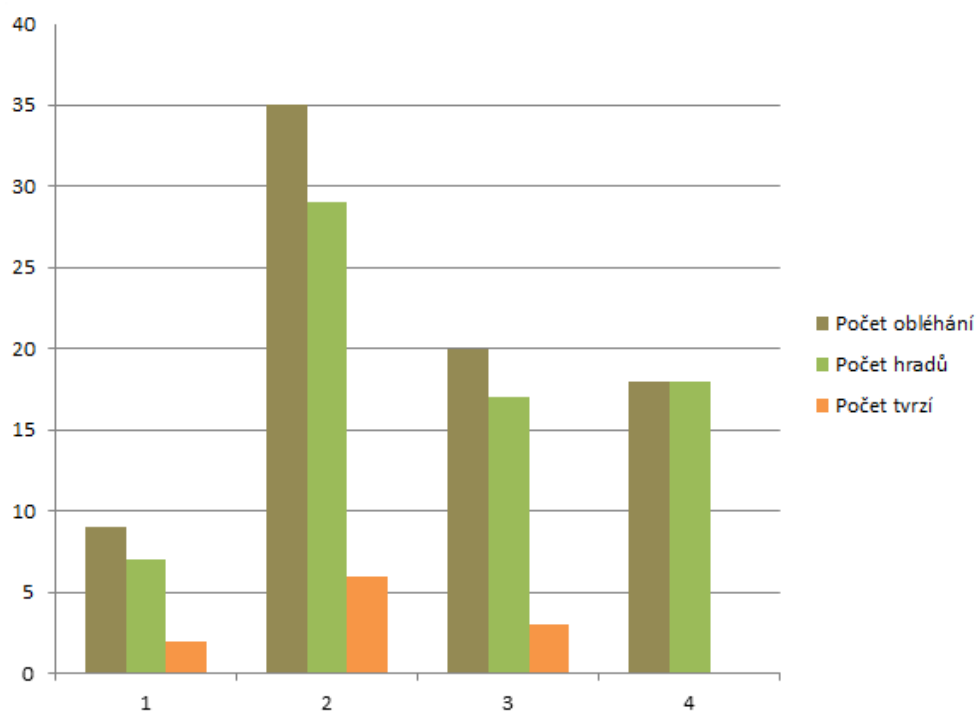
Obr. 92: Červenou kružnicí vyznačená plocha s hypotetickým výskytem obláhacího tábora v okolí modře označeného hradu Sokolov. Černý trojúhelník – Hypotetická lokalita, Červený trojúhelník – Predikovaný palpost. Mapa: ZM ČR 1 : 50 000. Kresba: autor.



Obr. 93: Zeleným kruhem označený hrad Lanšperk na I. vojenském mapování, které ukazuje průběh důležitých komunikací v okolí. Zdroj: oldsmaps.geolab.cz



Obr. 94: Červeně vyznačená plocha s možným výskytem obléhacího tábora v okolí modře zakresleného hradu Lanšperk. Černý trojúhelník – Hypotetická lokalita. *Mapa: ZM ČR 1 : 50 000. Kresba: autor.*



Graf 1: Orientační poměr všech konfliktů s počtem východočeských hradů a tvrzí v rámci dílčích časových období. Osa „Y“: Počet zkoumaných komponent. Osa „X“ 1 – Předhusitské období, 2 – Husitské období, 3 – Pohusitské období, 4 – Třicetiletá válka. *Zdroj: autor.*